

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Ιστορική αναδρομή	σ. 3
I. Έννοια και Είδη της Προστατευόμενης από το άρθρο 11 συναθροίσεως	
1. Έννοια της συναθροίσεως	σ. 5
2. Είδη συναθροίσεων. Ιδιωτική συνάθροιση. Δημόσια κλειστή και υπαίθρια συνάθροιση	σ. 6
3. Διαδήλωση, πορεία	σ. 8
4. «Ήσυχη» συνάθροιση	σ. 8
5. «Άοπλη» συνάθροιση	σ. 10
II. Περιεχόμενο της ελευθερίας συναθροίσεως	
1. Το θετικό περιεχόμενο του δικαιώματος. Ελευθερία οργανώσεως, διεξαγωγής, διευθύνσεως και συμμετοχής σε συνάθροιση	σ. 11
2. Ελευθερία καθορισμού χρόνου και τόπου	σ. 12
3. Το αρνητικό περιεχόμενο του δικαιώματος	σ. 12
4. Αμυντικό και προστατευτικό περιεχόμενο του δικαιώματος	σ. 13
5. Πρόεδρος της συναθροίσεως	σ. 14
III. Φορείς και αποδέκτες του δικαιώματος της συνάθροισης	σ. 15
IV. Περιορισμοί	
A. Γενικοί περιορισμοί	
1. Γενικοί περιορισμοί	σ. 17
2. Ευθύνη της αστυνομίας	σ. 18

B. Ειδικοί περιορισμοί	
1. Παρουσία της αστυνομίας	σ. 18
2. Απαγόρευση και διάλυση της συναθροίσεως	σ. 19
3. Απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος σε ορισμένα άτομα (ειδικές εξουσιαστικές σχέσεις)	σ. 23
4. Αρχή της αναλογίας. Αιτιολόγηση απαγορεύσεως συναθροίσεων. Κοινοποίηση.	σ. 23
Γ. Αναστολή	σ. 25
V. Νομοθ. Διάταγμα υπ' αριθμ. 794 της 30ης Δεκ. 1970/1^η Ιαν. 1971	σ. 26
VI. Νομολογία	σ. 33
VII. Συμπέρασμα	σ. 53
VIII. Βιβλιογραφία	σ. 54

Ελευθερία συναθροίσεως

Εισαγωγή

Η διαμόρφωση, έκφραση και μάλιστα διάδοση γνώμης δεν γίνεται συνήθως από τον άνθρωπο μόνο του αλλά σε συνδυασμό με άλλους ανθρώπους. Ο συνδυασμός αυτός παίρνει την προσωρινή μορφή της συναθροίσεως ή την διαρκή μορφή της ενώσεως προσώπων. Η από κοινού δραστηριότητα των ανθρώπων δεν ανταποκρίνεται απλώς στην κοινωνική τους έφεση και το ένστικτο της ομάδας, της μάζας ή ακόμη και της αγέλης, αλλά αποσκοπεί και τον γεωμετρικό πολλαπλασιασμό των δυνάμεων που συνεπάγεται η σύμπραξη πολλών ατόμων. Η σύμπραξη αυτή, που εκδηλώνεται στην συνάθροιση και ένωση προσώπων, αποτελεί επίσης εύφορο έδαφος για την άσκηση πολλών από τα άλλα ατομικά δικαιώματα.¹

Για τον λόγο αυτό, τα δικαιώματα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι αντιμετώπιστηκαν πάντοτε με δυσπιστία και εχθρότητα από τους κατέχοντες την εξουσία, που θεώρησαν πάντοτε την προσωρινή ή διαρκή συνένωση προσώπων ως ιδιαίτερα επικίνδυνη. Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων αυτών καθυστέρησε ή αποδυναμώθηκε από τον νομοθέτη, ενώ τα δικτατορικά καθεστώτα κάθε μορφής, έστω κι αν τα διακηρύσσουν, δεν ανέχονται την εφαρμογή τους στην πράξη. Ιδίως το δικαίωμα της συναθροίσεως και μάλιστα της διαδηλώσεως μπορεί, υπό τις κατάλληλες συνθήκες, να εξελιχθεί σε εξέγερση ή επανάσταση. Γι' αυτό μια από τις πρώτες πράξεις δικτατορικών καθεστώτων είναι η απαγόρευση των συναθροίσεων.

Για την διάδοση ιδεών όμως η σημασία των συναθροίσεων δεν είναι πια αυτή που ήταν τον 19^ο ή και στις αρχές του 20ου αιώνα. Το ραδιόφωνο και αργότερα η τηλεόραση κατέστησαν δυνατή και εύκολη την πρόσβαση του ομιλητή σε εκατομμύρια ακροατών και τηλεθεατών, σε βαθμό τον οποίο είναι αδύνατο να προσεγγίσουν οσοδήποτε μεγάλες συναθροίσεις. Οι σύγχρονοι δημαγωγοί προτιμούν την τηλεόραση από την συνάθροιση.

Όμως, η συνάθροιση έχει μία αμεσότητα και μια ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα που λείπει από την τηλεοπτική ομιλία. Γι' αυτό και παρά την τεράστια επέκταση της τηλεοράσεως οργανώνονται πάντοτε και παντού μεγάλες πολιτικές συγκεντρώσεις σε κλειστούς ή ανοικτούς χώρους.

Η ελευθερία των συναθροίσεων αναπτύχθηκε πρώτα νομολογιακά στην Αγγλία ως παρεπόμενο της ελευθερίας του λόγου. Διακηρύχθηκε όμως για πρώτη φορά από την αμερικανική και γαλλική επανάσταση, αν και όχι στις αρχικές τους διακηρύξεις. Έτσι η Πρώτη Αναθεώρηση (First Amendment, 1971) του ομοσπονδιακού συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής του 1787 απαγόρευσε στο Κογκρέσο να ψηφίζει νόμους που περικόπτουν (abridge) « το δικαίωμα του λαού να συναθροίζεται ειρηνικά» (the right of the people peaceably to assemble). Τα γαλλικά συνταγματικά κείμενα του 1791 και του 1793 διακήρυξαν το δικαίωμα των πολιτών να συναθροίζονται ήσυχα και άοπλα (« la liberte des citoyens de s' assembler paisiblement et sans armes»), όταν δηλαδή η γαλλική επανάσταση περνούσε την πλέον ριζοσπαστική περίοδο της και είχε ανάγκη την ενεργό κινητοποίηση του λαού προκειμένου να συντριβούν και τα τελευταία υπολείμματα του φεουδαρχισμού. Πρέπει όμως να σημειωθεί

¹ Π. Δ. Δαγκτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Β', εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σελ. 731

ότι στην πράξη η κατοχύρωση του συγκεκριμένου δικαιώματος υποβλήθηκε σε πολλούς και συχνά υπερβολικούς περιορισμούς, είτε νομικούς είτε πραγματικούς. Ιδίως, περιορίστηκε με κάθε τρόπο η δυνατότητα της εργατικής τάξης και των φτωχών κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων να διαδηλώνουν. Ο φόβος της νέας κυρίαρχης αστικής τάξης απέναντι στους εργατικούς αγώνες την υποχρέωσε γρήγορα σε αναδίπλωση.

Η διατύπωση της ελευθερίας συναθροίσεως (όπως και όλου του κλασσικού καταλόγου των ατομικών δικαιωμάτων) από τα μεταγενέστερα συντάγματα είναι εκείνη του άρθρου 19 του Βελγικού συντάγματος του 1831. Από κει και από το δανικό σύνταγμα του 1849² εισήχθη για πρώτη φορά στην Ελλάδα η κατοχύρωση της ελευθερίας συναθροίσεως στο σύνταγμα του 1864³ και έμεινε αναλλοίωτη ως το 1952⁴ (μόνο το σύνταγμα του 1927⁵ περιελάμβανε ρητώς την επιφύλαξη του νόμου: « καθ' όν τρόπον θέλει ορίσει ο νόμος»). Το άρθρο 11 του Συντάγματος περιέχει ορισμένες προσθήκες διευρυντικές ή περιοριστικές της ελευθερίας που καθιστούν την ρύθμιση στο σύνολο της λιγότερο φιλελεύθερη από εκείνη των προγενέστερων συνταγματικών διατάξεων. Κατά το άρθρο 11 του ισχύοντος συντάγματος:

1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως συνέρχονται ησύχως και άοπλως.
2. «Μόνον εις τας δημοσίας εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να απαγορευθούν δι ητιολογημένης αποφάσεως της αστυνομικής αρχής, γενικώς μεν αν εκ τούτων επίκειται σοβαρός κίνδυνος εις την δημόσιαν ασφάλειαν, εις ωρισμένην Δε περιοχὴν αν απειλήται σοβαρά διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής, ως ο νόμος ορίζει»

Για πρώτη φορά εξουσιοδοτείται η αστυνομία να απαγορεύει γενικώς τις υπαίθριες συναθροίσεις, δηλαδή να αναστέλλει το πολιτικά σπουδαιότερο μέρος της ελευθερίας συναθροίσεως. Η νομολογία πάντως είναι περιοριστική των εξουσιών της αστυνομίας.

Ειδικό περί συναθροίσεων νόμο (ύστερα από μακρά αδράνεια το δημοκρατικού νομοθέτη, που άφησε το ατομικό αυτό δικαίωμα να διέπεται μόνο από αστυνομικούς κανονισμούς και διατάξεις) εξέδωσε για πρώτη φορά η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967. Πρόκειται για το νομοθετικό διάταγμα 794/1971 «περί δημοσίων συναθροίσεων»⁶ που εξακολουθεί να ισχύει, αν και περιέχει πολυάριθμες αντισυνταγματικές διατάξεις. Αλλά και οι προηγούμενες διατάξεις δεν καταργήθηκαν ρητώς, με αποτέλεσμα μια δικαιοκρατικά απαράδεκτη νομοθετική σύγχυση και αβεβαιότητα. Δεν είναι όμως μόνο ο δημοκρατικός νομοθέτης που επέδειξε αδράνεια. Είναι αξιοσημείωτο ότι η νομολογία σχετικά με τις συναθροίσεις είναι ελάχιστη.

² αρ. 93 του Συντάγματος της Δανίας του 1849

³ Το αρ. 10 ψηφίστηκε κατά τη συνεδρίαση της 21^{ης} Αυγούστου 1864 της Β' Εθνικής Συνέλευσης της Αθήνας όπως είχε στο Σχέδιο της Συνταγματικής Επιτροπής κι όριζε τα ακόλουθα: «Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησύχως και άοπλως μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η Αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να απαγορευθώσιν, αν ως εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν». Βλ. Τσίριν Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης, 1988.

⁴ αρ. 10 του Συντάγματος του 1952

⁵ αρ.13, που ψηφίστηκε κατά τη συνεδρίαση της 4^{ης} Φεβρουαρίου 1927

⁶ Βλ. επίσης το Β.δ. 168/1972 «περί καθορισμού των χώρων... όπου απαγορεύεται η πραγματοποίηση συναθροίσεων κ.τ.λ.» (Α'39) και το Β.δ 269/1972 «περί εγκρίσεως του κανονισμού διαλύσεως δημοσίων συναθροίσεων» (Α'59). Τα οποία εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση του ν.δ 794/1971.

I. Έννοια και είδη της προστατευόμενης από το άρθρο 11 συναθροίσεως

Έννοια της συναθροίσεως

Το ισχύον Σύνταγμα στο άρθρο 11, όπως και τα προηγούμενα στα αντίστοιχα άρθρα τους, δεν δίνει τον ορισμό της συνάθροισης. Ως συνάθροιση κατά την έννοια του Συντάγματος θεωρείται « η σκόπιμος κατ' αρχήν και όχι τυχαία, προσωρινή επί το αυτό συνάντησις αξιόλογου αριθμού προσώπων προς έκφρασιν ή ακρόασιν ανακοινώσεως ή γνώμης επί ορισμένου θέματος, ή προς διαδήλωσιν φρονημάτων ή αιτημάτων οποιουδήποτε χαρακτήρος, ή προς λήψιν από κοινού αποφάσεων, ή προς από κοινού άσκησιν του δικαιώματος του αναφέρεσθαι»⁷. Κατά τον ορισμό του κοινού δικαίου⁸ «δημόσια συνάθροιση είναι η εκ των προτέρων διοργανουμένη και σκοπούσα στην από κοινού εκδήλωση του φρονήματος ή της γνώμης των μετεχόντων ή εις την παρακολούθησιν διαλέξεων ή εις την προβολήν κοινών αυτών αιτημάτων».

Οι συμμετέχοντες σε μια «συνάθροιση» συµμερίζονται έναν κοινό σκοπό που τους ξεχωρίζει από τους άλλους.

Η απλή συρροή κόσμου, ο απλός συνωστισμός ανθρώπων δεν είναι «συνάθροιση» μπορεί όμως, αν προκύψει η θέληση των συγκεντρωμένων προσώπων να εκδηλώσουν ή προβάλλουν γνώμες ή φρονήματα, να εξελιχθεί σε «συνάθροιση». Είναι άλλωστε εύλογο και σύμφωνο με την κοινή περί δικαίου πεποίθηση να θεωρηθεί ότι το άρθρο 11 καλύπτει και τις αυθόρμητες συναθροίσεις, εκείνες δηλαδή στις οποίες δεν προηγήθηκε προετοιμασία και πρόσκληση⁹. Ο περιορισμός επομένως του νομοθετικού ορισμού της συναθροίσεως κατά το άρθρο 1 παρ. 2 του ν.δ. 794/1971 στην «εκ των προτέρων διοργανουμένην» συνάθροιση δεν καλύπτει πλήρως την συνταγματική έννοια της συναθροίσεως και αναφέρεται μόνο, όπως άλλωστε προβλέπει ο νόμος, στην δημόσια συνάθροιση «κατά την έννοια του παρόντος» (νόμου). Επομένως οι αυθόρμητες συναθροίσεις προστατεύονται από το άρθρο 11 του ισχύοντος Συντάγματος και δεν υπάγονται στον νόμο περί συναθροίσεων και μάλιστα στην εκ των πραγμάτων αδύνατη υποχρέωση της προηγούμενης κατά 48 τουλάχιστον ώρες αναγγελίας στην αστυνομική αρχή.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι το άρθρο 11 αφορά μόνο τις δημόσιες και όχι τις ιδιωτικές συναθροίσεις. Γνήσιες (δηλαδή μη εικονικές) κοινωνικές συναντήσεις, ανεξάρτητα από του αν είναι προγραμματισμένες ή τυχαίες και εφόσον παραμένουν στο συνηθισμένο κοινωνικό πλαίσιο, δεν είναι «συναθροίσεις» κατά την έννοια του άρθρου 11, αλλά υπάγονται στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, την οποία προστατεύει το άρθρο 9, και είναι απεριόριστα ελεύθερες. «Συνάθροιση» είναι μόνο η συγκέντρωση «ιδιωτών», όχι επομένως η συνέλευση ή συνεδρίαση της Βουλής, ενός δημοτικού συμβουλίου, ενός πολυμελούς δικαστηρίου ή ενός συλλογικού οργάνου της διοικήσεως. Όπου η άσκηση ενός άλλου ατομικού δικαιώματος συνεπάγεται την συγκέντρωση προσώπων, εφαρμόζονται κατ' αρχήν οι εκάστοτε ειδικές συνταγματικές διατάξεις και όχι το άρθρο 11.

⁷ Α. Σβώλος –Γ. Βλάχος, Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Β', 1955, σ.195

⁸ Βλ. ν.δ. 794/1971 αρ.1§2

⁹ Η άποψη αυτή για τις αυθόρμητες συναθροίσεις υποστηρίζεται και στη Γερμανία υπό το άρθρο 8 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης, Βλ. Dietel - Gintrel

Έτσι η συνάθροιση αποκλειστικά για θρησκευτικούς σκοπούς υπάγεται στο αρ. 13, η συνάθροιση προς τον σκοπό της παρακολουθήσεως ενός δημόσιου (καλλιτεχνικού, αθλητικού, κ.λ.π) θεάματος στα άρθρα 15 παρ.1, 16 παρ.1 ή 16 παρ.9. Συναθροίσεις με εμπορικό, εργασιακό και γενικά οικονομικό χαρακτήρα (π.χ. δημοπρασίες, ομάδες εργασίας, γενικές συνελεύσεις ανώνυμων εταιρειών κ.ο.κ) αποτελούν πλευρά της εργασιακής και οικονομικής ελευθερίας. Ανάλογα ισχύουν για τις συναθροίσεις τις οποίες συνεπάγεται η λειτουργία ενός πολιτικού κόμματος, ενός συνδικάτου ή ενός σωματείου. Εφαρμοστέες είναι κατ' αρχήν οι διατάξεις των άρθρων 29, 23 και 12 αντιστοίχως. Στις εξαιρετικές περιπτώσεις που οι συγκεντρώσεις αυτές γίνονται στην ύπαιθρο, υπερισχύουν κατ' αρχήν οι ειδικές γι' αυτές διατάξεις του άρθρου 11 παρ.2 οι οποίες όμως δεν μπορούν ποτέ να εφαρμοστούν με τρόπο που να αποκλείει ή να δυσχεραίνει δυσανάλογα την άσκηση των άλλων αυτών ατομικών δικαιωμάτων.

Το στοιχείο της προσωρινότητας της συγκέντρωσης είναι απαραίτητο για να αντιδιαστείλει τη συνάθροιση από την έννοια του συνεταιρισμού.¹⁰ Η συνάθροιση δε δημιουργεί κανένα διαρκή νομικό δεσμό μεταξύ των συναθροισμένων, ενώ με την διάλυση της παύει να υπάρχει και αυτός ο υποτιθέμενος δεσμός που πιθανόν να δημιουργείται από την ψήφιση ενός κοινού κειμένου ή ψηφίσματος, αντίθετα ο συνεταιρισμός δημιουργεί σταθερούς και μακροχρόνιους δεσμούς μεταξύ των μελών του και αποβλέπει στην δημιουργία τους.

Είδη συναθροίσεων

Ιδιωτική συνάθροιση

Το αρ. 11 του Συντάγματος αναφέρεται ρητά μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις (παρ. 2) και μόνο κατ' αντιδιαστολή υπονοεί τα δύο άλλα είδη. Το Ν. Δ. 794/1971 ασχολείται αποκλειστικά με τις δημόσιες συναθροίσεις εξαιρώντας τις ιδιωτικές συναθροίσεις από την ισχύ του κατά τη διάταξη του αρ. 1 παρ.4. Ιδιωτική συνάθροιση¹¹ είναι εκείνη που πραγματοποιείται σε ιδιωτικό χώρο, δηλαδή σε χώρο μη προσιτό στο κοινό. Η προσπέλαση στον ιδιωτικό χώρο είναι δυνατή μόνο μετά από πρόσκληση. Η ιδιωτική συνάθροιση απευθύνεται βασικά σε συγκεκριμένα άτομα. Ιδιωτικός χώρος κατά την ώρα της συνάθροισης είναι και ο δημόσιος χώρος, εφόσον κατά τον χρόνο και για τις ανάγκες της συνάθροισης κλείνει για το κοινό. Οι ιδιωτικές συναθροίσεις προστατεύονται από το άρθρο 11 αλλά και με το άρθρο 9, το οποίο κατοχυρώνει το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.¹²

¹⁰ Βλ. Π.Β.Τσίρη, Η Συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της Συνάθροισης, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 11 του Συντάγματος, Αθήνα 1988, σελ.97

¹¹ Η ολομέλεια του Σ.Τ.Ε θεώρησε ως ιδιωτικές τις συναθροίσεις «εις ας προσέρνονται ωρισμένα πρόσωπα κληθέντα ατομικώς ή φέροντα ωρισμένην ιδιότητα», Σ.Τ.Ε. 696/1955.

¹² Βλ. Α, Γ Δημητρόπουλου, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου ΙΙΙ, Αθήνα 2004.

Δημόσια συνάθροιση

Δημόσια συνάθροιση είναι η πραγματοποιημένη σε χώρο δημόσιο, δηλαδή σε χώρο προσιτό στο κοινό. Η δημόσια συνάθροιση μπορεί να πραγματοποιείται όχι μόνο σε δημόσιο χώρο, αλλά και σε ιδιωτικό αρκεί να είναι ελεύθερη η προσέλευση, έστω και με πληρωμή εισιτηρίου. Οι δημόσιες συναθροίσεις απευθύνονται σε αόριστο αριθμό ατόμων. Η δημόσια συνάθροιση ανάλογα με το χώρο στον οποίο πραγματοποιείται διακρίνεται σε δημόσια συνάθροιση σε κλειστό χώρο και σε δημόσια υπαίθρια συνάθροιση.

Δημόσια συνάθροιση σε κλειστό χώρο

Δημόσιες κλειστές συναθροίσεις είναι εκείνες που πραγματοποιούνται σε χώρους κλειστούς μεν, στους οποίους όμως η προσπέλαση είναι δυνατή σε οποιονδήποτε. Η πληρωμή εισιτηρίου ή η επίδειξη πρόσκλησης δεν μεταβάλλει τον χαρακτήρα του χώρου ως δημόσιου. Το βασικό στοιχείο, βάσει του οποίου γίνεται η διάκριση αυτή είναι το περιτειχισμένο ή μη του χώρου της συνάθροιση ανεξάρτητα αν ο χώρος αυτός είναι ιδιωτικός ή δημόσιος. Οι δημόσιες κλειστές συναθροίσεις δεν μπορούν να απαγορευτούν. Δεν είναι επομένως δυνατή η διάλυση δημόσιας κλειστής συνάθροισης για το λόγο ότι δεν είχε νόμιμα απαγορευτεί. Η διοργάνωση και πραγματοποίηση δημόσιων και κλειστών συναθροίσεων είναι ελεύθερες. Η αστυνομική παρουσία απαγορεύεται. Η αστυνομία δεν μπορεί να παρίσταται στις δημόσιες κλειστές συναθροίσεις ούτε εν στολή ούτε με τη συμμετοχή μυστικών αστυνομικών. Δεν επιτρέπεται επίσης η με οποιοδήποτε μέσο παρακολούθηση των δημόσιων, κλειστών συναθροίσεων λ.χ.: η τοποθέτηση μικροφωνικών εγκαταστάσεων, η μαγνητοφώνηση κλπ. Είναι όμως δυνατή η παρουσία αστυνομικής δύναμης σε δημόσια κλειστή συνάθροιση μετά από πρόσκληση των διοργανωτών της. Η συναίνεση του φορέα του δικαιώματος καθιστά νόμιμη την παρουσία της αστυνομικής αρχής η οποία και επιβάλλεται για την αποτροπή κινδύνων.

Δημόσια υπαίθρια συνάθροιση

Δημόσιες ανοικτές ή υπαίθριες συναθροίσεις¹³ είναι εκείνες που διεξάγονται σε ελεύθερο ανοικτό χώρο, προσιτό στο κοινό. Η υπαίθρια συνάθροιση διεξάγεται «στο ύπαιθρο» σε μη περικλειστό, περιτοιχισμένο χώρο. Η συμμετοχή στις συναθροίσεις αυτές είναι ελεύθερη και δυνατή για τον καθένα. Οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις (πολιτικές συγκεντρώσεις, συλλαλητήρια, πορείες, διαδηλώσεις) είναι και εκείνες που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο πρακτικό ενδιαφέρον και σημασία. Οι υπαίθριες συναθροίσεις διακρίνονται σε ακίνητες και κινητές, ή κινούμενες (πορείες, διαδηλώσεις κ.λ.π.). Για τις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις ισχύουν ειδικές ρυθμίσεις. Σε αυτό το σημείο να παρατηρήσουμε ότι ο κατά το άρθρο 6 παρ.9 του ν.δ. 794/1971 χαρακτηρισμός της συνάθροισης σε κλειστό, ασκεπή χώρο που περιλαμβάνει περισσότερα των 10.000 προσώπων ως υπαίθρια συνάθροιση δεν βρίσκει έρεισμα στο Σύνταγμα.

¹³ Κατά τον Α. Σβόλο δημόσια υπαίθρια συνάθροιση (réunion en plein air, Versammlung, unter Freiem Himmel) είναι «η γινομένη εν μη περιτειχισμένω χώρω, αδιάφορον αν ο χώρος ούτος είναι εστεγασμένα ή ου», Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις κατά το Δημόσιον ημών Δίκαιον και η νομοθετική ρύθμις αυτών, σ.252

Διαδήλωση, Πορεία

Ιδιαίτερο είδος των δημοσίων υπαιθρίων συναθροίσεων αποτελούν οι κινητές συναθροίσεις (διαδηλώσεις, πορείες, πομπές, παρελάσεις – manifestations, corteges, kundebungen, Aufruge), δηλαδή συναθροίσεις που αποσκοπούν στον επηρεασμό προσώπων, εκτός από αυτά που συμμετέχουν σ' αυτήν. Αν η διαδήλωση είναι κινούμενη καλείται πορεία. Οι δύο αυτές μορφές συγκεντρώσεων δίνουν τη δυνατότητα σε ομάδες που δεν έχουν καμιά ή μόνο μικρή πρόσβαση στην βουλή, στον τύπο ή την ραδιοτηλεόραση να διαδηλώνουν και να προβάλλουν τις απόψεις και τα αιτήματα τους. Συγχρόνως όμως είναι ιδιαίτερα πρόσφορες στην δημαγωγική κατολίσθηση προς την βία και την εν γένει διακινδύνευση της δημόσιας τάξεως¹⁴. Το συγκεντρωμένο πλήθος χρησιμοποιεί το δημόσιο δρόμο για να εκφράσει επιδεικτικότερα τη θέληση του με την παρουσία του, με συνθήματα ή φέροντας σημαίες, πλακάτ, και διακριτικά γενικά γνωρίσματα κάθε είδους¹⁵. Τα τελευταία χρόνια η ελευθερία της συνάθροισης – ως συγκέντρωσης στον ίδιο τόπο πολλών ατόμων για να διαμαρτυρηθούνΨστοιχείο στατικό-τείνει να αντικατασταθεί από τη δυναμική έννοια της συγκέντρωσηςΨπορείας διαμαρτυρίαςΨδιαδήλωσης κινούμενης (manifestation mobile). Δηλαδή η υπό την ευρεία έννοια ελευθερία της συνάθροισης διακρίνεται:

α. στην συνάθροιση υπό στενή έννοια και β. στην ελευθερία της διαδήλωσης, με τη μορφή πορείας, η οποία έχει καταλήξει να είναι πιο σημαντική, δυναμική αλλά και η πιο συχνή εφαρμογή της ελευθερίας συνάθροισης.

Σήμερα, η ελευθερία της διαδήλωσης έχει πλέον αποκοπεί από την απλή-κλασική συνάθροιση και υποχρεώνει την πολιτεία, λόγω των εντεθέν απειλούμενων κινδύνων για τη δημόσια τάξη, στη θέσπιση ενός ιδιαίτερου και αυστηρότερου νομοθετικού πλαισίου.

« Ήσυχη» συνάθροιση

Η συνάθροιση (υπαίθρια ή σε κλειστό χώρο) προστατεύεται αυτό το άρθρο 11 Συντ. μόνο αν είναι ήσυχη και άοπλη. Πρέπει να συντρέχουν και τα δύο στοιχεία για να ενταχθεί η συνάθροιση στην συνταγματική προστασία και να μην επιτρέπεται να διαλυθεί από την αστυνομία. Μια ήσυχη μεν, αλλά ένοπλη συνάθροιση δεν προστατεύεται από το άρθρο 11.

“Ήσυχη” (ειρηνική, peaceful, raufique, κατά την ορολογία των Διεθνών Συμβάσεων, που ακολουθούν το πρότυπο της Αμερικανικής Διακηρύξεως) είναι η συνάθροιση που οργανώνεται εξ αρχής και διεξάγεται χωρίς την επιδίωξη, άσκηση ή ανοχή βίαιης επιβολής ορισμένων σκοπών. Αν βέβαια η προϋπόθεση του «ησυχώς συνέρχεσθαι» ληφθεί υπόψη με ευρύτητα, λίγες, ιδίως υπαίθριες συναθροίσεις θα παρέμεναν υπό την προστασία του άρθρου 11, και η ελευθερία συναθροίσεως θα υπονομευόταν. Ήδη όμως η αρχή της αναλογικότητας απαγορεύει, όπως θα δούμε, την διάλυση μιας συναθροίσεως λόγω της διαπράξεως ενός απλού παραπτώματος, ούτε βέβαια παύει μια συνάθροιση να απολαμβάνει την προστασία του άρθρου 11, με αποτέλεσμα να μπορεί να διαλυθεί από την αστυνομία μόνον διότι σημειώνονται έριδες και

¹⁴ Βλ. Δαγκτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Β', σελ. 737

¹⁵ Βλ. Κ. Γεωργόπουλου, τεύχος. Γ' σελ. 142

φιλονικίες μεταξύ των συμμετόχων της. Έτσι, βία μπορεί να χαρακτηριστεί μια συνάθροιση είτε όταν οι βίαιες ενέργειες των μελών της συνάθροισης στρέφονται εναντίον τρίτων, για παράδειγμα κρατικών οργάνων, είτε όταν χρησιμοποιείται βία μεταξύ των συναθροισμένων. Είναι ευνόητο ότι η συμπεριφορά αυτή, προκειμένου περί μελών της συνάθροισης, πρέπει να προέρχεται από περισσότερα του ενός πρόσωπα και όχι από μεμονωμένο άτομο, το οποίο μπορεί να αποβληθεί από τον πρόεδρο της συνάθροισης. Ο ειρηνικός χαρακτήρας κρίνεται στο σύνολο της συνάθροισης. Βιαιότητες ορισμένων μελών ή και μιας μειοψηφίας δεν μεταβάλλουν καταρχήν τον ειρηνικό χαρακτήρα της συνάθροισης και δεν δικαιολογούν επέμβαση των αρχών. Μια συνάθροιση δεν χαρακτηρίζεται επίσης ως «μη ήσυχη» από τη συμπεριφορά τρίτων προσώπων που διαταράσσουν την ομαλή πορεία της, εκτός αν πρόκειται για γενική σύρραξη. Οι τρίτοι που παρενοχλούν μια «ήσυχη» συνάθροιση πρέπει να απομακρύνονται από τις αστυνομικές αρχές. Αυτό εξάλλου προβλέπει και το Ν. Δ. 794/1971 (αρ.4 §2) απειλώντας μάλιστα στη συνέχεια (αρθ.10) και ποινές σε όσους διαταράσσουν δημόσια συνάθροιση.

Πρέπει τέλος να γίνουν ορισμένες παρατηρήσεις για τρία ειδικότερα ζητήματα. Μάσκες προσώπου, στολές και άλλα διακριτικά σήματα, που φέρουν οι συναθροιζόμενοι, είναι ασυμβίβαστα με την έννοια της «ήσυχης» συναθροίσεως, μόνο αν είναι σύμβολα και διεγερτικά βίας. Έτσι π.χ. οι φασιστικές στολές ή οι κουκούλες των Κού-Κλούξ-Κλάν ή οι μάσκες τρομοκρατικών οργανώσεων –εν αντίθεση προς τις στολές των προσκόπων ή των μεταμφιεσμένων του καρναβαλιού, αλλά και μιας «οικολογικής» διαδηλώσεως προς προσέλευση της προσοχής του κοινού. Δεν είναι «ήσυχες» οι συναθροίσεις, όπου οι διαδηλωτές επιδιώκουν ή επιφέρουν σοβαρή παρακώλυση της συγκοινωνίας σε κεντρική αρτηρία της πόλεως, με το να στέκονται, να κάθονται ή να ξαπλώνουν στο δρόμο ή να απαγορεύουν την κυκλοφορία πεζών ή οχημάτων. Αυτό ισχύει επίσης για την παρακώλυση λειτουργίας κοινωφελών εγκαταστάσεων, π.χ. μέσων συγκοινωνίας. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο όταν οι διαδηλωτές ανάβουν φωτιές ή ανεγείρουν οδοφράγματα. Ούτε είναι «ήσυχες» οι συναθροίσεις που επιδιώκουν ή επιφέρουν την ματαίωση ή παρεμπόδιση της λειτουργίας ή τον εκφοβισμό κρατικών ή άλλων δημόσιων οργάνων (π.χ. της Βουλής ενός δικαστηρίου ή ενός συλλογικού οργάνου της διοικήσεως) ή ενός πολιτικού κόμματος ή συνδικάτου ή σωματείου, μιας εκλογής ή μιας άλλης συναθροίσεως. Τα ανωτέρω ισχύουν ανεξάρτητα από την συνδρομή των προϋποθέσεων των αντίστοιχων διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και των ειδικών ποινικών νόμων.

Κατά συνέπεια, ο συνηθισμένος ορισμός της μη ήσυχης συναθροίσεως ως εκείνης που επιδιώκει σκοπούς επαναστατικούς ή εγκληματικούς¹⁶, είναι πολύ αόριστος. Η επιταγή της ησυχίας περιορίζεται μ' αυτόν τον τρόπο στην πιο εναρμονισμένη με την ουσία του ατομικού δικαιώματος απαγόρευση της βιαιοπραγίας.¹⁷

¹⁶ Βλ. Ν.Ν. Σαριπόλου ΙΙΙ, σελ.168 υποσ.7/Αλ. Σβώλου- Γ. Βλάχου, ΙΙ, σ.214 επ./ Χρ. Σγουρίτσα Ββ', σ.133

¹⁷ Βλ. R. Herzog, Εθν. αν., περιθ. Αρ. 69 επ., (73)

«Άοπλη» συνάθροιση

Άοπλη είναι η συνάθροιση που διεξάγεται χωρίς την παρουσία ένοπλων προσώπων ή την χρησιμοποίηση οποιωνδήποτε αντικειμένων ως όπλων. Μόνο άοπλες συναθροίσεις υπάγονται στην προστασία του άρθρου 11. Αν οι οργανωτές ή οι ορισμένοι από αυτούς επιτηρητές ή όργανα τάξεως είναι ένοπλοι, τότε και η συνάθροιση καθ' αυτήν πρέπει να θεωρηθεί ένοπλη. Η παρουσία όμως απλώς ορισμένων ένοπλων προσώπων (που δεν έχουν εξουσιοδότηση ή συγκατάθεση των οργανωτών ή είναι agents provocateurs) δεν θέτει αυτομάτως ολόκληρη την συνάθροιση εκτός της προστασίας του άρθρου 11, αλλά μόνο τα ίδια τα ένοπλα πρόσωπα. Το αντίστροφο είναι ορθό μόνο, αν ο διευθύνων την συνάθροιση αρνηθεί να διατάξει την απομάκρυνση των ένοπλων προσώπων.

Όπλα είναι κυρίως τα ειδικώς κατασκευασμένα για προσβολή της ανθρώπινης ζωής και υγείας («όπλα» με την τεχνική έννοια του όρου), αλλά και οποιαδήποτε άλλα κατάλληλα για επίθεση αντικείμενα που δεν έχει κανείς συνήθως επάνω του (π.χ. μαχαίρια κουζίνας ή λαστοί). Όποιος φέρει τέτοια αντικείμενα θεωρείται «ένοπλος». Ως προς την ποινική ευθύνη εφαρμόζεται το άρθρο 11 ν.δ. 794/1971. Ακόμη περισσότερο: οποιαδήποτε αντικείμενα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο που να προσβάλλουν την ανθρώπινη ζωή και υγεία θεωρούνται ως «όπλα», όταν πράγματι χρησιμοποιούνται μ' αυτόν τον τρόπο και μ' αυτόν τον σκοπό. Στο σημείο όμως αυτό η συνάθροιση (ή η συμμετοχή στην συνάθροιση) δεν είναι πια «ήσυχη» και δεν απολαμβάνει, ήδη γι' αυτόν το λόγο, την προστασία του άρθρου 11.

II. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΩΣ

Το θετικό περιεχόμενο του δικαιώματος

Το άρθ.11 του ισχύοντος Συντάγματος κατοχυρώνει στην πρώτη παράγραφο το δικαίωμα της ειρηνικής (ήσυχια και χωρίς όπλα) συνάθροισης. Ειδικότερα, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει τρία επιμέρους δικαιώματα: το δικαίωμα διοργάνωσης της συνάθροισης, το δικαίωμα διεύθυνσης της συνάθροισης και προπάντων συμμετοχής σε μια οποιαδήποτε συνάθροιση χωρίς δυσμενείς συνέπειες. Διοργάνωση και συμμετοχή αποτελούν μερικότερες πλευρές της συνάθροισης που προστατεύονται συνταγματικά. Αποτελούν μορφές ανθρώπινης συμπεριφοράς που συνιστούν άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων που απορρέουν από την προστασία της συνάθροισης.

Η συνάθροιση αποτελεί κατά κανόνα προπαρασκευασμένη εκδήλωση. Έχει επομένως ιδιαίτερη σημασία η προστασία της προετοιμασίας, δηλαδή η προστασία της διοργάνωσης της συνάθροισης. Η διοργάνωση εκδηλώνεται αρχικά ως πρωτοβουλία για την διεξαγωγή της συνάθροισης και στο περιεχόμενο της ανήκει κάθε προπαρασκευαστική πράξη ενεργούμενη με σκοπό την πραγματοποίηση της συνάθροισης. Στην διοργάνωση ανήκει επομένως η πριν από την διεξαγωγή της συνάθροισης διεύθυνση, ο προγραμματισμός του τόπου, του χρόνου και όλων των εκδηλώσεων, όπως ομιλιών, συνθημάτων κ.λ.π. Κατά την διεξαγωγή της συνάθροισης εκδηλώνεται η συνταγματικά προστατευόμενη συμμετοχή αφενός μεν των διοργανωτών, αφετέρου όλων των άλλων. Μεγαλύτερη ένταση εμφανίζει η συνταγματική προστασία των διοργανωτών από την συμπεριφορά των οποίων κρίνεται κυρίως ο χαρακτήρας της συνάθροισης.¹⁸

Τις επιμέρους αυτές μορφές του δικαιώματος της συνάθροισης προβλέπει και το Ν. Δ. 794/1971 «περί δημοσίων συναθροίσεων» το οποίο διακρίνει το δικαίωμα διοργάνωσης (άρθρο 2), το δικαίωμα διεύθυνσης (άρθρο 3) και φυσικά το δικαίωμα συμμετοχής (αρ. 1§1) σε δημόσιες συναθροίσεις.

Με την ελευθερία αυτή δεν συμβιβάζεται η απαίτηση οποιασδήποτε άδειας, εγκρίσεως ή εγγυοδοσίας. Καθ' αυτήν δεν συμβιβάζεται με την απόλυτη συνταγματικά κατοχύρωση ούτε η απαίτηση προηγούμενης αναγγελίας, όπως αυτής που προβλέπει το ν.δ. 794/1971. Ασφαλώς η κατά το άρθρο 11§2 εδ. 2 εξουσία της αστυνομίας να απαγορεύει, υπό ορισμένες συνθήκες, υπαίθριες συναθροίσεις δεν συνεπάγεται λογικά την επιταγή προς τον νομοθέτη να επιβάλει το σύστημα της προηγούμενης αγγελίας. Εν πάση περιπτώσει το σύστημα αυτό, το οποίο επιβάλλει το ν.δ. 794/1971, είναι σχετικής ισχύος, γιατί το Σύνταγμα ασφαλώς δεν απαγορεύει τις αυθόρμητες συναθροίσεις, που αποκλείουν λογικά την προηγούμενη αγγελία. Η ελευθερία ομιλίας σε μια συνάθροιση ή διαδήλωση καλύπτεται από την ελευθερία της γνώμης, που παραδοσιακά είναι ελευθερία του λόγου.

¹⁸ Βλ. Α. Γ. Δημητρόπουλου, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου ΙΙΙ, Θ' έκδοση, Απρίλιος 2001

Ελευθερία καθορισμού χρόνου και τόπου

Στην ελευθερία της συναθροίσεως ανήκει και η ελευθερία καθορισμού του χρόνου και του τόπου διεξαγωγής της συγκεκριμένης συναθροίσεως. Και στις δύο περιπτώσεις ο νόμος προβλέπει περιορισμούς προς προστασία άλλων έννομων αγαθών.

α. Όσον αφορά τον χρόνο, το άρθρο 4 παρ.3 του ν. 794/1971 ορίζει ότι «ουδεμία δημόσια συνάθροιση επιτρέπεται να πραγματοποιείται κατά τας ώρας της κοινής γνώμης ησυχίας, ουδέ να παρατείνεται πέραν της 23^{ης} ώρας». Επίσης η εκλογική νομοθεσία επιβάλλει απαγορεύσεις συναθροίσεων, που είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα μόνο αν αφορούν π.χ. την ημέρα ή την παραμονή των εκλογών, όχι όμως μακρύτερες περιόδους. Σύμφωνη με το Σύνταγμα θα ήταν επίσης και η απαγόρευση διεξαγωγής διαδηλώσεων και πορειών κατά την ώρα της κυκλοφοριακής αιχμής στις κεντρικές αρτηρίες της πόλεως.

β. Όσον αφορά τον τόπο, το άρθρο 6 παρ.6 του ν.δ. 794/1971 και το π.δ. 168/1972 καθορίζουν τους χώρους στους οποίους απαγορεύεται η διεξαγωγή δημόσιας υπαίθριας συναθροίσεως ή η διέλευση πορείας. Πράγματι, οι υπηρεσιακές έδρες ή κατοικίες των ανώτατων οργάνων ή αξιωματούχων του κράτους ή οι πρεσβείες των ξένων κρατών, καθώς και η άμεση περιοχή γύρω από αυτές μπορεί για λόγους ασφαλείας να χαρακτηριστούν ως χώροι στους οποίους δεν επιτρέπεται ποτέ η διεξαγωγή συναθροίσεων. Όπως παρατηρήθηκε ήδη, θα ήταν σύμφωνη με το Σύνταγμα η απαγόρευση διαδηλώσεων και πορειών κατά την ώρα της κυκλοφοριακής αιχμής στις κεντρικές αρτηρίες της πόλεως.

Η ελευθερία της συναθροίσεως δεν περιλαμβάνει και το δικαίωμα εισόδου διαμονής ή διελεύσεως σε ιδιόκτητο ακίνητο χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη. Το ίδιο ισχύει για τα ιδιόχρηστα δημόσια ακίνητα.

Το αρνητικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

Το άρθ.11 του ισχύοντος Συντάγματος κατοχυρώνει όχι μόνον την προστασία της διοργάνωσης συναθροίσεων και συμμετοχής σε αυτές από επεμβάσεις της κρατικής εξουσίας, αλλά και ένα δικαίωμα άρνησης διοργάνωσης συναθροίσεων και συμμετοχής σε αυτές. Κρατικά επιβεβλημένες «αυθόρμητες» συναθροίσεις, συχνές στα ολοκληρωτικά καθεστώτα, απαγορεύονται από το άρθρο 11.

Η υποχρέωση συμμετοχής των βουλευτών στις συνεδριάσεις της Βουλής ή υπαλλήλων σε υπηρεσιακές συνελεύσεις ή των μελών διοικητικών συλλογικών οργάνων στις συνεδριάσεις τους δεν αποτελούν βέβαια εξαιρέσεις από τον κανόνα αυτό, διότι όπως παρατηρήθηκε ήδη, οι συνελεύσεις και συνεδριάσεις αυτές δεν αποτελούν «συναθροίσεις» κατά την έννοια του άρθρου 11.

Η αρνητική ελευθερία συναθροίσεως προκύπτει από την ίδια τη διάταξη του άρθρου 11§1 του Συντάγματος ερμηνευμένη τελεολογικά, όπως εξάλλου συμβαίνει και με τις άλλες συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν ανάλογες ατομικές ελευθερίες (π.χ. αρθ.12§1, 13§1 και 14§1)¹⁹.

¹⁹ Βλ. Α. Ράικου, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τα θεμελιώδη δικαιώματα, τευχ. Β', Αθήνα, 1984, σελ. 105 επ.

Αμυντικό και Προστατευτικό περιεχόμενο του δικαιώματος

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελεύθερη συνάθροιση ως θεσμό συνυφασμένο με αυτή την ίδια την ουσία της Δημοκρατίας, καθιερώνει κατά συνέπεια αντικειμενική αρχή με καθολική ισχύ σε ολόκληρη την έννομη τάξη. Τα αμυντικά υποκειμενικά δίκαια (αμυντικά δικαιώματα) που απορρέουν από την αντικειμενική αυτή αρχή έχουν απόλυτο χαρακτήρα και στρέφονται όχι μόνο απέναντι στην κρατική αλλά και στην ιδιωτική εξουσία. Ο συντακτικός νομοθέτης κατοχυρώνει την ελευθερία συμμετοχής σε συναθροίσεις ανεξάρτητα από το είδος της δύναμης που την απειλεί, ανεξάρτητα από το εάν προέρχεται από την κρατική ή την ιδιωτική εξουσία:

α) Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ανήκει στα κλασσικά ατομικά δικαιώματα και στρέφεται κατά της κρατικής εξουσίας από της οποίας τις επεμβάσεις και τις απειλές προστατεύει τα άτομα. Η επικράτηση της δημοκρατικής μορφής κρατικής οργάνωσης έχει μειώσει σε σημαντικό βαθμό τον από την κρατική εξουσία προερχόμενο κίνδυνο απειλής του δικαιώματος. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι είναι δικαίωμα που μόνο σε δημοκρατικό πλαίσιο κρατικής οργάνωσης μπορεί να ασκηθεί. Από τη διατύπωση αυτή προκύπτει και ο έντονος πολιτικός χαρακτήρας του δικαιώματος. Κατά του Κράτους, το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, στρέφεται τόσο ως αμυντικό, όσο και ως προστατευτικό δικαίωμα. Το κράτος υποχρεούται, όχι μόνο να απέχει από οποιαδήποτε επέμβαση που θα παρεμπόδιζε την ελευθερία συμμετοχής σε συναθροίσεις, αλλά ταυτόχρονα οφείλει να εξασφαλίζει και τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την άσκηση του δικαιώματος, π.χ.: Η παριστάμενη σε συνάθροιση αστυνομία υποχρεούται όχι μόνο να μην ενοχλήσει η ίδια τα συμμετέχοντα άτομα, αλλά ταυτόχρονα να εμποδίσει τυχόν τρίτα άτομα που παρακωλύουν τη συνάθροιση.

β) Η με οποιοδήποτε τρόπο παρεμπόδιση της συμμετοχής του ατόμου σε συναθροίσεις, είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί όχι μόνο από την κρατική εξουσία, αλλά και από τα άτομα ή τις κάθε είδους κοινωνικές δυνάμεις. Είναι δυνατόν λ.χ. η απαγόρευση συμμετοχής ή ο εξαναγκασμός συμμετοχής σε συνάθροιση να προέρχεται από τον πατέρα ή τον σύζυγο ή τον εργοδότη κ.λ.π. Διάφορων ειδών επεμβάσεις είναι δυνατόν να οφείλονται σε ενέργειες του ιδιοκτήτη της οικίας ή του ακινήτου στο οποίο πραγματοποιείται η συνάθροιση ή σε οποιοδήποτε άλλο ιδιώτη. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ανήκει κατά συνέπεια στα «επιδεκτικά διαπροσωπικής ενέργειας» θεμελιώδη δικαιώματα. Η διαπροσωπική ενέργεια του δικαιώματος του συνέρχεσθαι όπως συμβαίνει και με εκείνη των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν περιέχει και το προστατευτικό ή διεκδικητικό περιεχόμενο του δικαιώματος. Ο συμβατικός περιορισμός του δικαιώματος του συνέρχεσθαι δεν έχει νομική υπόσταση, καθόσον αντίκειται στην αντίστοιχη συνταγματική διάταξη, όπως επίσης και στα χρηστά ήθη. Έτσι π.χ. η περιλαμβανόμενη σε σύμβαση μίσθωσης απαγόρευση συναθροίσεων σε οικία είναι νομικά ανύπαρκτη και δεν αποτελεί αυτή καθ' αυτήν λόγο καταγγελίας. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στρέφεται επίσης και κατά των ομάδων ή ενώσεων προσώπων, όπως είναι τα σωματεία, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, τα πολιτικά κόμματα, τα οποία και δεν επιτρέπεται να εξαναγκάζουν σε συμμετοχή σε συγκεκριμένη συνάθροιση, καθόσον ένας τέτοιος εξαναγκασμός θα αλλοίωνε τον εκούσιο χαρακτήρα του δεσμού ατόμου-ομάδας. Κατά αναλογία προς τα παραπάνω, δεν είναι δυνατή η απόλυση εργαζομένου, επειδή πήρε μέρος σε συγκεκριμένη συνάθροιση ούτε επίσης ο

εξαναγκασμός του να συμμετάσχει σε συνάθροιση υποδεικνυόμενη από τον εργοδότη. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο διεκδικητικός χαρακτήρας των συναθροίσεων. Το διεκδικητικό περιεχόμενο της συνάθροισης δεν στρέφεται στην ικανοποίηση του ιδίου του δικαιώματος αλλά στην πραγμάτωση του περιεχομένου άλλων δικαιωμάτων. Η πραγματοποίηση των συναθροίσεων αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις ισχυρό μέσο διεκδίκησης για την ικανοποίηση διαφόρων αιτημάτων.²⁰

Πρόεδρος της συναθροίσεως

Δεν αποκλείει όμως η ελευθερία συναθροίσεως ορισμένους νομοθετικά θεμελιωμένους κανόνες, που καθιστούν ευχερέστερη την νόμιμη διεξαγωγή μιας συναθροίσεως και διευκολύνουν το εποπτικό έργο των αστυνομικών αρχών, χωρίς καθόλου να δυσχεραίνουν την οργάνωση ή διενέργεια της συναθροίσεως. Πρόκειται κυρίως για την υποχρέωση κάθε συναθροίσεως να έχει ένα πρόεδρο. Ο νόμος ορίζει ότι πρόεδρος είναι αυτός που διοργανώνει (ή είναι πρόεδρος του νομικού προσώπου που διοργανώνει) δημόσια συνάθροιση. Ο πρόεδρος και η οργανωτική επιτροπή, την οποία αυτός ορίζει είναι υπεύθυνοι για την νόμιμη διεξαγωγή της συναθροίσεως και μ' αυτούς έχουν κατ' αρχήν επαφή οι αστυνομικές αρχές.

III. Φορείς και Αποδέκτες του δικαιώματος της συνάθροισης

²⁰ Βλ. Α. Γ. Δημητρόπουλου, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου III, σελ.250

Νοητή είναι μόνο η συνάθροιση φυσικών προσώπων. Από την κλασσική αυτή αρχή δεν απομακρύνθηκε το ισχύον Σύνταγμα, το οποίο δεν κατοχύρωσε ρητά, εκτός από το δικαίωμα της απεργίας (αρθ.23§2 εδ.α'), τα ατομικά δικαιώματα και υπέρ των νομικών προσώπων.

Πρέπει πάντως να διευκρινιστεί ότι το Κράτος και τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ανεξάρτητα από τη νομική μορφή δράσης τους (ως φορείς δημόσιας εξουσίας ή ως διαχειριστές της περιουσίας τους), δεν μπορούν καταρχήν να θεωρηθούν ως φορείς ατομικών δικαιωμάτων²¹, γιατί δεν μπορούν προφανώς τα πρόσωπα αυτά να είναι συγχρόνως αποδέκτες και φορείς των ίδιων δικαιωμάτων. Ο νόμος μπορεί αναμφίβολα να καθιερώνει τα ατομικά δικαιώματα και υπέρ των νομικών προσώπων. Έτσι, τα άρθρ.2 και 3 του Ν. Δ. 794/1971 κατοχυρώνουν ρητά τα δικαιώματα διοργάνωσης και πραγματοποίησης συναθροίσεων²² και υπέρ νομικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Μόνο τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου των οποίων η αυτοδιοίκηση κατοχυρώνεται από το ίδιο το Σύνταγμα (οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα) μπορούν να οργανώσουν συναθροίσεις κατά την έννοια του άρθρ. 11, αλλά μόνο προς τον σκοπό προασπίσεως της αυτοδιοίκησης τους έναντι κρατικών παρεμβάσεων.

Η ρητή συνταγματική κατοχύρωση από το ισχύον Σύνταγμα του δικαιώματος της συνάθροισης μόνον υπέρ των Ελλήνων δεν αποκλείει την άσκηση του δικαιώματος αυτού από τους αλλοδαπούς. Ο νόμος μπορεί αναμφίβολα να επιτρέπει την άσκηση του δικαιώματος στους αλλοδαπούς με τη διαφορά ότι η νομοθετική καθιέρωση του δικαιώματος υπέρ των αλλοδαπών μπορεί να καταργείται ελεύθερα από τον κοινό νομοθέτη. Το Ν.Δ. όμως 794/71 δεν απομακρύνθηκε από την αρχή αυτή του άρθρ.11 του Συντάγματος του 1975 και των αντίστοιχων άρθρων των προισχυσάντων Συνταγμάτων μας και καθιέρωσε το δικαίωμα της συνάθροισης υπέρ των Ελλήνων στο άρθρ.1§1.²³

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατοχυρώνει το δικαίωμα της συνάθροισης για κάθε πρόσωπο. Έτσι, το άρθρ.11§1 ορίζει ότι «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν του συνέρχεσθαι ειρηνικώς...». Γεννάται επομένως πρόβλημα συμφωνίας του άρθρ. 1§1 του Ν.Δ. 794/71 με το άρθρ.11§1 της Σύμβασης ενόψει της υπερνομοθετικής ισχύος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης στην εσωτερική έννομη τάξη βάσει της διάταξης του άρθρ. 28§1 του ισχύοντος Συντάγματος. Πρέπει να παρατηρήσουμε καταρχήν ότι σε περίπτωση σύγκρουσης ενός κανόνα διεθνούς συμβατικού δικαίου, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση, με μια διάταξη νόμου θα υπερισχύσει ο κανόνας του διεθνούς δικαίου υπό την προϋπόθεση ότι αυτός θα είναι σύμφωνος με το Σύνταγμα. Θα μπορούσε επομένως κανείς καταρχήν να υποστηρίξει στην προκειμένη περίπτωση ότι το άρθρ.1§1 του Ν.Δ. 794/71, ως σύμφωνο με το άρθρ.11 του ισχύοντος Συντάγματος, υπερισχύει της αντίθετης διάταξης του άρθρ. 11§1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης που κατοχυρώνει το δικαίωμα συνάθροισης για κάθε πρόσωπο. Δεδομένου όμως ότι το άρθρ.11 του Συντάγματός μας δεν απαγορεύει την επέκταση της προστασίας του δικαιώματος και στους αλλοδαπούς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρ.11 της

²¹ Βλ. Α. Ραΐκου, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τεύχ. Α', σ.125

²² Αντίθετα, το δικαίωμα συμμετοχής σε συνάθροιση καθιερώνεται μόνον υπέρ των φυσικών προσώπων.

²³ «Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως, υπό τους όρους του παρόντος, συνέρχονται ησύχως και άοπλως»

Ευρωπαϊκής Σύμβασης επικρατεί απέναντι στη διάταξη του άρθρ. 1 του νομοθετικού διατάγματος συμπληρώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη συνταγματική προστασία του δικαιώματος της συνάθροισης. Η σημασία τέλος της διάταξης του άρθρ. 11§1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης δεν πρέπει να υπερτιμάται ενόψει της διάταξης του άρθρ. 16 αυτής που ορίζει ότι: «Ουδεμία διάταξις των άρθρων 10,11 και 14 δύναται να θεωρηθεί ως απαγορεύουσα στα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη να επιβάλλωσι περιορισμούς εις την πολιτικήν δραστηριότητα των ξένων». Βάσει της τελευταίας αυτής διάταξης επιτρέπεται αναμφίβολα ο περιορισμός της άσκησης του δικαιώματος της συνάθροισης στους αλλοδαπούς, εφόσον το ασκούν για πολιτικούς σκοπούς.

Το Σύνταγμα θεωρεί τα φυσικά πρόσωπα καταρχήν ως ικανά να είναι υποκείμενα θεμελιωδών δικαιωμάτων, χωρίς να απαιτεί τη συμπλήρωση μιας ορισμένης ηλικίας. Έτσι, η ικανότητα των φυσικών προσώπων να είναι υποκείμενα θεμελιωδών δικαιωμάτων συμπίπτει καταρχήν με την ικανότητα δικαίου (άρθρ. 34 Α.Κ). Επομένως, υποκείμενα του δικαιώματος της συνάθροισης είναι όλοι οι Έλληνες, τόσο οι ενήλικοι όσο και οι ανήλικοι. Το Σύνταγμα δεν απαιτεί τη συμπλήρωση ορισμένης ηλικίας των φυσικών προσώπων ούτε για την ικανότητα αυτοπρόσωπης άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ωστόσο, ορισμένη ηλικία είναι απολύτως αναγκαία για την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και επομένως και του δικαιώματος της συνάθροισης. Θα ήταν προφανώς παράλογο να υποστηρίζουμε ότι τα νήπια μπορούν να ασκήσουν αυτοπρόσωπως το δικαίωμα της συνάθροισης. Υποστηρίζεται²⁴ ότι οι ανήλικοι μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα της συνάθροισης με τη συμπλήρωση του δέκατου έβδομου έτους της ηλικίας τους, από τότε δηλαδή που υπέχουν κατά τον Ποινικό Κώδικα ποινική ευθύνη (άρθρ.121§1 Π.Κ.). Δε θεωρούμε την άποψη αυτή σωστή. Η συμπλήρωση του δέκατου έβδομου έτους είναι αρκετά υψηλό χρονικό όριο για τη σημερινή εποχή που η άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν επιτρέπεται με τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας. Το πότε αποκτάται η ωριμότητα αυτή είναι πραγματικό ζήτημα, που αποδεικνύεται από μόνο το γεγονός της συμμετοχής σε συνάθροιση. Έτσι ακόμη και οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θα είχαν π.χ. το δικαίωμα να συμμετάσχουν σε εκδήλωση διαμαρτυρίας, με ή χωρίς τους γονείς τους, για την κατάσταση των κτιριακών εγκαταστάσεων του σχολείου ή για την ελλιπή οδική σήμανση έξω από αυτό κ.ο.κ.

Αποδέκτης της ισχύος του δικαιώματος είναι κυρίως η κρατική εξουσία, η οποία έχει την πρακτική δυνατότητα να εμποδίσει την άσκηση του, χρησιμοποιώντας τους κατασταλτικούς μηχανισμούς της. Ζήτημα προστασίας του έναντι των ιδιωτών μπορεί να ανακύψει σε οριακές μάλλον περιπτώσεις. Έτσι, οι τρίτοι υποχρεούνται να ανεχτούν την παροδική συμφόρηση που προκαλεί π.χ. πολυπληθής συνάθροιση στο κέντρο της πόλης. Αντίθετα ολοήμερος ή και πολυήμερος αποκλεισμός οδικού κόμβου όχι μόνο θίγει υπέρμετρα την οικονομική ελευθερία και την ελευθερία κίνησης των τρίτων, αλλά δεν μπορεί και κατά κυριολεξία να χαρακτηριστεί ως «συνάθροιση», αφού αυτή έχει εξ ορισμού προσωρινό χαρακτήρα. Επομένως όσοι συμμετείχαν δεν μπορούν να αντιτάξουν το άρθρ.11 παρ.1 Συντ. στις τυχόν αξιώσεις αποζημίωσης των θιγόντων.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

²⁴ Βλ. Κ. Χ. Χρυσόγονου, Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1998

A. Γενικοί περιορισμοί

1. Το άρθρο 11 δεν υποβάλλει την διακήρυξη του δικαιώματος καθ' αυτή (παρ. 1), αλλά μόνο την ειδικότερη ρύθμιση των περιορισμών του (παρ.2) σε επιφύλαξη του νόμου. Αλλά και εδώ η ελευθερία των συναθροίσεων και διαδηλώσεων δεν σημαίνει ελευθερία προς αδικοπραξία. Αυτό δεν ισχύει μόνο για τα εγκλήματα κατά της ζωής ή της περιουσίας. Ισχύει επίσης για τις παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Το αίτημα για την υποταγή της οδικής κυκλοφορίας στην ελευθερία των συναθροίσεων δεν είναι καινούριο. Στην πολυτάραχη εποχή του μεσοπολέμου στην Γερμανία, ο δημοκράτης καθηγητής Richard Thoma υποστήριζε την άποψη ότι «ο δρόμος ανήκει στο λαό», ενώ οι εθνικοσοσιαλιστές τραγουδούσαν «ελεύθερος ο δρόμος για τα καφετιά τάγματα». Δεν είναι λοιπόν κατ' ανάγκη και μόνο δημοκρατική η απαίτηση της υπεροχής της συναθροίσεως και διαδηλώσεως έναντι της ομαλής οδικής κυκλοφορίας.

Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι αδικήματα που ο πολίτης δεν μπορεί να διαπράξει ατιμωρητί ως άτομο, δεν γίνονται θεμιτά μόλις το άτομο μεταμορφωθεί σε διαδηλωτή. Όπως εύστοχα ορίζει το άρθρο 9 του Ολλανδικού συντάγματος, «αναγνωρίζεται το δικαίωμα της συναθροίσεως και διαδηλώσεως χωρίς να θίγεται η ευθύνη του καθενός έναντι του νόμου». Και η συνάθροιση υπάγεται επομένως στους γενικούς νόμους, στους νόμους δηλαδή που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό, χωρίς να στρέφονται κατά ενός προσώπου ή ομάδας προσώπων ή κατά ορισμένης συναθροίσεως ή του αντικειμένου της, ούτε να καθιστούν αδύνατη ή να δυσχεραίνουν ή να αποδυναμώνουν δυσανάλογα την άσκηση του δικαιώματος συνάθροισης. Αν επομένως σε περίοδο επιδημίας απαγορευτεί προσωρινά η συγκέντρωση πολλών ανθρώπων σε κλειστό χώρο, δεν μπορεί παρ' όλα αυτά να γίνει συνάθροιση με επίκληση του γεγονότος ότι το άρθρο 11 παρ. 1 δεν περιέχει επιφύλαξη νόμου ούτε υποβάλλει η παρ.2 τις συναθροίσεις σε κλειστό χώρο σε οποιουσδήποτε περιορισμούς. Το ίδιο ισχύει για την διεξαγωγή συναθροίσεως σε ακίνητο που κηρύχθηκε ετοιμόρροπο, όπου για λόγους προστασίας προσώπων, ή σε ιστορικό μνημείο, όπου για λόγο προστασίας του ίδιου του κτιρίου, απαγορεύονται οι συναθροίσεις.

Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για γενικούς περιορισμούς που στην πραγματικότητα είναι προσδιορισμοί του ατομικού δικαιώματος. Αυτό ισχύει ακόμη προφανέστερα για τον εννοιολογικό καθορισμό της «συναθροίσεως», αλλά και της «ήσυχης» και «άοπλης» συναθροίσεως που είναι η μόνη που προστατεύεται από το Σύνταγμα. Γι' αυτό και οι έννοιες αυτές αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του περιεχομένου κι όχι των περιορισμών της ελευθερίας της συναθροίσεως.

Οι γενικοί περιορισμοί της ελευθερίας της συναθροίσεως, όπως και όλων των άλλων ατομικών δικαιωμάτων και ιδιωτικών δραστηριοτήτων ποτέ δεν δικαιολογούν την επιβολή οποιωνδήποτε προληπτικών υποχρεώσεων στους οργανωτές μιας συναθροίσεως, όπως την αναγγελία της ή και την προηγούμενη άδεια. Αν η αστυνομική αρχή πληροφορηθεί την προετοιμασία της κατά παράβαση των γενικών νόμων διεξαγωγής μιας συναθροίσεως (όχι δηλαδή για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 11 παρ. 2 εδ. 2) δεν δικαιούται να την απαγορεύσει, αλλά μπορεί να επιστήσει την προσοχή των διοργανωτών και του κοινού στις σχετικές απαγορεύσεις και τους περιορισμούς των γενικών νόμων και την ενδεχόμενη ανάγκη επεμβάσεως της αστυνομίας

(συμπεριλαμβανόμενης της διαλύσεως της συναθροίσεως και ασκήσεως ποινικών διώξεων), αν οι κανόνες αυτοί παραβιαστούν.

Ευθύνη της αστυνομίας

2. Η αστυνομία δεν παύει να είναι υπεύθυνη για την τήρηση της δημόσιας τάξεως (συμπεριλαμβανομένης της οδικής τάξεως), μόνο και μόνο διότι γίνεται μια διαδήλωση ή μια πορεία. Αποτελεί δική της ευθύνη να διατηρήσει κατά το δυνατόν ρέουσα την οδική κυκλοφορία. Ασφαλώς πρέπει να σταθμίσει εκάστοτε το έννομο αγαθό της οδικής κυκλοφορίας, που προστατεύεται στο πλαίσιο της ελευθερίας κινήσεως, με την ελευθερία της συναθροίσεως και διαδηλώσεως. Κάθε δημοκρατία πρέπει να είναι διατεθειμένη να ανέχεται ως ένα εύλογο βαθμό την ενόχληση της οδικής κυκλοφορίας για χάρη της ελεύθερης διεξαγωγής διαδηλώσεων και πορειών.

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι αστυνομικές αρχές δικαιούνται να ανέχονται την καθήλωση της ελευθερίας κινήσεως κάθε φορά που μια οποιαδήποτε ομάδα αποφασίζει μια πορεία στις κεντρικές αρτηρίες της πόλεως. Εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις πραγματικά παλλαϊκών διαδηλώσεων, η αστυνομία πρέπει να επιβάλλει τον σεβασμό της ελευθερίας κινήσεως των πολιτών στους πολυσύχναστους δρόμους και κατά τον χρόνο της κυκλοφοριακής αιχμής.

B. Ειδικό περιορισμοί

Παρουσία της αστυνομίας

1. Ενώ οι συναθροίσεις σε κλειστό χώρο υπάγονται απλώς στους κανόνες του κοινού δικαίου και μπορούν να περιοριστούν ή διαλυθούν μόνο στην περίπτωση παραβάσεώς τους, οι υπαίθριες συναθροίσεις υπάγονται στους ειδικούς περιορισμούς του άρθρου 11 παρ. 2, οι οποίοι επιτρέπουν και την προληπτική απαγόρευση της συναθροίσεως. Επίσης, μόνο στις δημόσιες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία. Πιο συγκεκριμένα: κατά το άρθρο 11 παρ. 2 εδ. 1 «μόνον εις τας δημοσίας εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία». Υπό το ισχύον σύνταγμα επιτρέπεται η αστυνομική παρουσία σε κλειστές συναθροίσεις, μόνο αν το ζητήσουν ad hoc οι διοργανωτές της συναθροίσεως για λόγους ασφαλείας. Δεν μπορεί όμως η αστυνομία να την επιβάλλει απειλώντας αλλιώς διάλυση της συναθροίσεως.

Προκειμένου να παραστεί η αστυνομία στις υπαίθριες συναθροίσεις, οφείλει να υποστεί διάφορους περιορισμούς ώστε να μην υπονομεύεται η ελευθερία της συναθροίσεως και συγκεκριμένα η αστυνομική παρουσία γίνεται πρώτον γνωστή στην διεύθυνση της συναθροίσεως και με την χρησιμοποίηση αστυνομικών οργάνων με στολή, στους συναθροιζομένους. Η αστυνομική παρουσία, δεύτερον, περιορίζεται με εύλογο εκ των περιστάσεων αριθμό. Τρίτον, η δραστηριότητα της αστυνομίας περιορίζεται στην πρόληψη και αποτροπή των κινδύνων του άρθρου 11 παρ.2 εδ.2 και όχι στην κατασκόπευση της συναθροίσεως, την εγγραφή σε μαγνητοταινίες των εκφωνούμενων λόγων και την φωτογράφιση των ομιλητών ή των συναθροιζομένων. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση το δικαίωμα συναθροίσεων δεν σημαίνει άσυλο των εγκληματιών και δεν μπορεί να αντιταχθεί στις κατά τα λοιπά νόμιμες ενέργειες της αστυνομίας για την διερεύνηση και δίωξη του σοβαρού εγκλήματος. Η

εφαρμογή της διακρίσεως αυτής στην πράξη μπορεί βέβαια να προσκόψει σε δυσκολίες.

Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει είναι αυτό της οπλοφορίας των αστυνομικών και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια συγκέντρωσης, διαδήλωσης ή πορείας. Η χρήση όπλων από Δημόσια δύναμη ρυθμίζεται νομοθετικά από τον Ν. 29/1943 «περί περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήσις των όπλων από της δημόσιας δυνάμεως» όπως συμπληρώθηκε από το ΠΔ 141/1991. Χρήση όπλων από δημόσια δύναμη προβλέπεται και στο Β.Δ. 269/1972 «περί εγκρίσεως» το οποίο βασίζεται στο Ν.Δ. 794/1971. Πολλές διατάξεις του ΒΔ 269/1972 έρχονται σε ευθεία αντίθεση προς το άρθρ. 11 του ελληνικού Συντάγματος και προς το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ που περιέχει αντισυνταγματικές ρυθμίσεις και δεν μπορεί για το λόγο αυτό να εφαρμόζεται.²⁵

Απαγόρευση και διάλυση Συναθροίσεως

2. Το Σύνταγμα επιτρέπει την προληπτική απαγόρευση υπαίθριων μόνο συναθροίσεων²⁶ κι αυτών μόνο για ορισμένους λόγους. Το Σύνταγμα διακρίνει για πρώτη φορά μεταξύ της γενικής απαγορεύσεως λόγω σοβαρού κινδύνου για την δημόσια ασφάλεια αφενός και της τοπικά περιορισμένης απαγορεύσεως λόγω σοβαρής διαταραχής της κοινωνικοοικονομικής ζωής αφετέρου. Το Σύνταγμα αναθέτει τον περαιτέρω προσδιορισμό στον νόμο. Τέτοιος νόμος δεν εκδόθηκε ακόμη και εξακολουθεί να εφαρμόζεται το ν. δ. 794/1971, που όμως δεν είναι προσαρμοσμένο στο ισχύον Σύνταγμα.

α) Η έννοια της δημόσιας ασφάλειας. Δημόσια ασφάλεια (public safety, sûreté publique) σημαίνει καταρχήν προστασία από τον κίνδυνο προσβολής της ασφάλειας προσώπων αλλά και την προστασία των βασικών κοινωνικών αγαθών και ειδικότερα την ακεραιότητα της έννομης τάξης, την ύπαρξη του Κράτους και των θεσμών του, την ικανότητα λειτουργίας τους και την προστασία της συνταγματικής τάξης και κυρίως του ελεύθερου και δημοκρατικού πολιτεύματος. Το ν.δ. 794/1971, χωρίς να ορίζει την έννοια της δημόσιας ασφάλειας, προσθέτει και την δημόσια τάξη. Εφόσον όμως ο λόγος αυτός δεν αναφέρεται στο Σύνταγμα, δεν μπορεί να στηρίξει την εκ των προτέρων απαγόρευση μιας συναθροίσεως, αν και η παράβαση γενικών νόμων που προστατεύουν την δημόσια τάξη μπορεί να οδηγήσει στην διάλυση της ήδη διεξαγόμενης συναθροίσεως.

β) Η έννοια της "σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής". Μια υπαίθρια συνάθροιση μπορεί υπό το ισχύον σύνταγμα να απαγορευτεί και αν από την διεξαγωγή της «απειλείται σοβαρά διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής». Ο περιορισμός αυτός αναφέρεται κυρίως στην παρακώλυση των συγκοινωνιών και της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών που δε μετέχουν στη συνάθροιση. Στην περίπτωση όμως αυτή η συνάθροιση δεν θα ήταν «ήσυχη» και δεν θα απολάμβανε την προστασία του άρθρου 11. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς υπαίθριες συναθροίσεις των οποίων η διεξαγωγή χωρίς να αποτελεί αξιόποινη συμπεριφορά θα απειλούσε τόσο σοβαρά την κοινωνικοοικονομική ζωή μιας περιοχής, που θα καθιστούσε εύλογη την εκ των προτέρων απαγόρευση της συναθροίσεως.

²⁵ Βλ. Αιτιολογική έκθεση στο Σχέδιο Νόμου «οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς και εκπαίδευση σ' αυτά»

²⁶ Βλ. Χρ. Σγουρίτσα, Ββ' σ.135

Η απόφαση 1693/1963 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας νομολόγησε σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 11 του Συντάγματος που ενισχύει την άσκηση του δικαιώματος της συνάθροισης:

«Από την διατ. του άρθρ. 10 Σ 1952, η οποία ανεγράφη με την ίδια διατύπωση στο Σύνταγμα του 1864 και παρέμεινε αμετάβλητη κατά την αναθεώρηση του 1911 προκύπτει ότι οι υπαίθριες συναθροίσεις, τέτοιες δε νοούνται όσες έχουν γίνει μετά από προηγούμενη συνεννόηση των ενδιαφερομένων για κάθε μια εξ' αυτών πολιτών και όχι τυχαία, σε τόπο προσιτό σε όλους και όχι περιτειχισμένο, είναι, όπως και οι δημόσιες σε κλειστό χώρο και οι ιδιωτικές, ελεύθερες, με την έννοια ότι για την νόμιμη συγκρότησή τους, δεν δύναται να απαιτηθεί προηγούμενη άδεια ή έγκριση δημόσιας αρχής, είναι δυνατόν όμως αυτές να απαγορευτούν αν από αυτές επίκειται κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια. Εφόσον δε επιτρέπεται η επιβολή σε τέτοιες συναθροίσεις του προληπτικού αυτού μέτρου της απαγορεύσεως, το οποίο διαφέρει βασικά από την υπαγωγή τους σε προηγούμενη άδεια της Αρχής –από την στιγμή που σιγεί η Διοίκηση η υπαίθρια συνάθροιση με το μεν σύστημα της αδείας είναι παράνομη, με το δε της απαγορεύσεως νόμιμη,- και πρέπει σύμφωνα με την έννοια της παραπάνω διάταξης να αφορά ειδικά σε συγκεκριμένη συνάθροιση και όχι γενικά σε οποιαδήποτε συνάθροιση, πρέπει να θεωρηθεί ότι εξυπακούεται, από το συντακτικό νομοθέτη, η υποχρέωση των οργανωτών μιας τέτοιας συνάθροιση προκειμένου να την συγκροτήσουν νόμιμα, να την προαναγγείλουν έγκαιρα στην κατά τον νόμο αρμόδια αρχή, διότι μόνον έτσι επιτυγχάνεται ο σκοπός στον οποίο αποβλέπει η εν λόγω διάταξη, ήτοι ο συνδυασμός της ελεύθερης άσκησης του δικαιώματος του συνέρχεσθαι στην ύπαιθρο με την ανάγκη διαφύλαξης της δημόσιας ασφάλειας. Πράγματι χωρίς την προαναγγελία μιας τέτοιας συνάθροισης, η αρμόδια αρχή δε θα είναι κατά κανόνα σε θέση να κρίνει αν εξαιτίας της συνάθροισης ή με την αφορμή αυτής δύναται να δημιουργηθεί κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια και αν η αποτροπή του κινδύνου αυτού, λόγω της σοβαρότητάς του και των συντρεχουσών περιστάσεων, δεν είναι με άλλον τρόπο δυνατή παρά μόνο με την απαγόρευση της συνάθροισης, όταν και μόνον επιτρέπεται από την εν λόγω διάταξη η επιβολή του προληπτικού αυτού μέτρου. Και ναι μεν η κατοχύρωση του υπό της ανωτέρω διάταξης ασφαλιζομένου δικαιώματος του συνέρχεσθαι, θα ήταν πληρέστερη αν ρυθμίζονταν λεπτομερέστερα από το νόμο, γενικής σε όλη την επικράτεια ισχύος, τα του τρόπου ασκήσεως του δικαιώματος αυτού και καθορίζονταν οι ειδικότερες προϋποθέσεις και η διαδικασία απαγόρευσης των υπαίθριων συναθροίσεων, αλλά εξαιτίας της έλλειψης τέτοιου νόμου, η ψήφιση του οποίου αν και θεωρείται αναγκαία από όλους τους ερμηνευτές των από το 1864 και έπειτα ισχυσάντων συνταγμάτων και προβλεπόταν ρητά από το άρθρο 13 του Συντάγματος του 1927, δεν έχει εισέτι πραγματοποιηθεί, δεν καθίσταται ανεφάρμοστη η προαναφερθείσα διάταξη του ισχύοντος Συντάγματος κατά το μέρος που αφορά στις υπαίθριες συναθροίσεις, δοθέντος ότι δι' αυτής ορίζεται και το προληπτικό μέτρο, το οποίο δύναται να επιβληθεί σε τέτοιες συναθροίσεις και η προϋπόθεση βάσει της οποίας και μόνο επιτρέπεται η επιβολή του».

Στην απόφαση της απαγόρευσης δεν αρκεί να αναφέρεται η αόριστη έννοια της απειλής της δημόσιας ασφάλειας²⁷ που χρησιμοποιεί η διάταξη του Συντάγματος, αλλά κυρίως η κρίση ότι επίκειται σοβαρός κίνδυνος διατάραξης

²⁷ Για την έννοια της δημόσιας ασφάλειας βλ. και Εφ. Θεσ/νίκης 1300/1975 (Ποιν. Χρον. ΚΣΤ'(1976), σ. 769 επ.)

της δημόσιας ασφάλειας σε περίπτωση πραγματοποίησης υπαίθριας συνάθροισης και οι λόγοι οι οποίοι κατά την κρίση του αστυνομικού οργάνου δικαιολογούν την ύπαρξη αυτού του κινδύνου. Την άποψη αυτή υιοθέτησε και η απόφαση 4635/1977 του Δ' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία νομολόγησε ορθά τα εξής: «Κατά την έννοια των διατάξεων τούτων, η απαγόρευσις των δημοσίων εν υπαίθρω συναθροίσεων δύναται να απαγγέλλεται μόνον εν όψει ωρισμένων κατά χρόνον συναθροίσεων και δέον να περιορίζεται εις ωρισμένον εκάστοτε χρόνον, μετ' εκτίμησιν των κατά τον χρόνον τούτον υφισταμένων συνθηκών δημοσίας ασφαλείας και των εις τον αυτόν χρόνον, αναγομένων στοιχείων περί υπάρξεως ή μη απειλής διαταραχής της κοινωνικοοικονομικής ζωής, ως και περί της σοβαρότητος της απειλής αυτής, των ανωτέρω συνθηκών και στοιχείων αξιολογουμένων καθ' εκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν, εν συσχετισμώ προς το υπό των αυτών διατάξεων αναγνωριζόμενον δικαίωμα των Ελλήνων να συνέρχωνται ησύχως και άόπλως».

Η αρμόδια αρχή μπορεί να διαλύσει μια διεξαγόμενη ήδη συνάθροιση είτε λόγω παραβάσεως των γενικών νόμων είτε λόγω προκλήσεως των κινδύνων που αναφέρει το άρθρο 11 εδ. 2. Μια συνάθροιση που διεξάγεται, παρ' όλον ότι είχε νόμιμα απαγορευτεί ή χωρίς την εκπλήρωση των νόμιμα επιβληθέντων όρων, μπορεί να διαλυθεί. Αντιθέτως δεν είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα η προβλεπόμενη από το ν.δ. 794/1971 διάλυση μιας συναθροίσεως γιατί οι οργανωτές της δεν απολάμβαναν το δικαίωμα συναθροίσεως ή γιατί δεν γνωστοποίησαν προσηκόντως την σχεδιαζόμενη συνάθροιση. Στην τελευταία περίπτωση, η συνταγματική προστασία και αυτών των αυθόρμητων συναθροίσεων δεν συμβιβάζεται με την διάλυση αυτών που δεν αναγγέλλθηκαν 48 τουλάχιστον ώρες πριν την διεξαγωγή τους.

Οστόσο η άνοδος των λαϊκών κινητοποιήσεων μετά την ψήφιση του Συντάγματος το 1975 δεν επέτρεψε την εφαρμογή των αντιδημοκρατικών αυτών δικλείδων αλλά αντίθετα οδήγησε ακόμη και τα δικαστήρια σε ερμηνείες που άμβλυναν τους περιορισμούς του δικαιώματος που καθιέρωνε το ίδιο το Σύνταγμα. Το ν.δ. 794/1971 δεν καταργήθηκε βέβαια αλλά έμεινε κατά βάση ανενεργό, αφού στο μεγαλύτερο μέρος του κρίθηκε ως αντισυνταγματικό. Τη δεκαετία του 1980 η δυναμική των λαϊκών αγώνων ήταν τέτοια που ακόμη και η αστυνομική παρουσία στις διαδηλώσεις ήταν ισχνή.

Το 1990 η μεταβολή του συσχετισμού των δυνάμεων σε διεθνές επίπεδο είχε αντανάκλαση και στο εσωτερικό της χώρας μας. Μετά την τρομοκρατική επίθεση στην Ν. Υόρκη στις 11/9/2001 σειρά νομοθετημάτων σε επίπεδο ΕΕ αλλά και σε εθνικό επίπεδο άρχισαν να συρρικνώνουν σταδιακά στην αρχή και με πιο γρήγορους ρυθμούς αργότερα. Να θυμίσουμε: Συνθήκη Σένγκεν, νόμοι που νομιμοποιούν το ηλεκτρονικό φακέλωμα, δημιουργία της Ευρωαστυνομίας, δρακόντιες «αντιτρομοκρατικές» νομοθεσίες που μιμούνται την Patriot Act των ΗΠΑ κ.τ.λ.

Ο δημόσιος χώρος γίνεται ακόμη λιγότερο διαθέσιμος για την κοινωνική διαμαρτυρία. Είναι φανερό η σταδιακή μεθόδευση. Κάθε βήμα προετοιμάζεται εντατικά με κατάλληλη προετοιμασία της κοινής γνώμης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αρκεί να θυμίσουμε την απόφαση των υπουργών εσωτερικών, Δημοσίας τάξης και Δικαιοσύνης της ΕΕ στις 13/7/2001 για συντονισμό των μέτρων καταστολής των διαδηλώσεων αλλά και την αιματηρή καταστολή των διαδηλώσεων το ίδιο έτος στην Γένοβα και στο Γκέτεμποργκ.

Μερικοί από τους τρόπους πραγματοποίησης αυτής της προς το αρνητικότερο αλλαγής είναι από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1985 που σήμανε στροφή στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο διαχείρισης και ιδίως από το 1990 κι ακόμη παραπέρα από το 1992 (Συνθήκη του Μάαστριχτ) παρατηρείται μία σκλήρυνση της στάσης των αστυνομικών αρχών απέναντι στις διαδηλώσεις. Η ίδια η αριθμητική παρουσία των κατασταλτικών δυνάμεων και η ετοιμότητα του εξοπλισμού τους για κατασταλτική χρήση διογκώνονται βαθμιαία. Ο δημόσιος χώρος έμμεσα περιορίζεται ακόμη περισσότερο²⁸.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 γνωρίσαμε την αναβάθμιση του ρόλου του άρθρου 292 Π.Κ (παρακώλυση συγκοινωνιών). Χιλιάδες αγρότες κυρίως διώχθηκαν ποινικά επειδή διαδηλώνοντας απέκλεισαν τις εθνικές οδούς είτε οδούς πόλεων εντός των οποίων θέλησαν να διαδηλώσουν.

Επιπλέον την τελευταία δεκαετία άνθησε το φαινόμενο της εγκατάστασης μηχανημάτων βιντεοσκόπησης σε δημόσιους χώρους. Σε μερικές χώρες μάλιστα το φαινόμενο πήρε πολύ μεγάλες διαστάσεις. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Λονδίνου όπου βέβαια η πληθώρα τέτοιων μηχανημάτων καθόλου δεν μπόρεσε να περιορίσει την εγκληματικότητα μια και η επίσημη δικαιολογία της εγκατάστασης τους ήταν αυτή. Αντίθετα, τα μηχανήματα βιντεοσκόπησης συρρικνώνουν στην πραγματικότητα ακόμη περισσότερο το δημόσιο χώρο αφού οι κατασταλτικές αρχές δύνανται να τα χρησιμοποιήσουν για την άσκηση δίωξης σε βάρος διαδηλωτών ή ακόμη για την καταγραφή των προσώπων που συμμετέχουν στις διαδηλώσεις. Πρέπει εδώ να διευκρινιστεί ότι ακόμη και η αστική συνταγματική επιστήμη δεχόταν, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα, ότι δεν είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα η πρακτική της βιντεοσκόπησης από την αστυνομία των συναθροίσεων καθώς λειτουργεί εκφοβιστικά και άρα αποτρεπτικά ως προς της συμμετοχή στην άσκηση του δικαιώματος αυτού.

Εξίσου αντισυνταγματική θεωρείται η διενέργεια άσκοπων ελέγχων της αστυνομίας σε πολίτες που προσεγγίζουν ή απομακρύνονται από το δημόσιο χώρο όπου εκτυλίσσεται μια διαδήλωση. Ωστόσο, τελευταία πληθαίνουν οι περιπτώσεις χρήσης από την αστυνομία τέτοιων αντισυνταγματικών πρακτικών που περιορίζουν όχι μόνο το δικαίωμα στη συνάθροιση αλλά και την ελευθερία μετακίνησης. Μια παρεμφερής μορφή περιορισμού του δημόσιου χώρου, ώστε να περιοριστεί η κοινωνική εμβέλεια της διαδήλωσης, αποτελεί η πρακτική των αστυνομικών αρχών να αποκόπτουν με το πρόσχημα της ρύθμισης της κυκλοφορίας των οχημάτων, τους διαδηλωτές κρατώντας τα οχήματα και, κάποτε και τους πεζούς, σε μεγάλη απόσταση από το χώρο της διαδήλωσης. Το ίδιο έμμεσο αποτέλεσμα έχει και η εξίσου αντισυνταγματική πρακτική των αστυνομικών αρχών να αποστέλλουν μυστικούς αστυνομικούς ανάμεσα στους διαδηλωτές.

Η κοινή γνώμη προετοιμάζεται συστηματικά τα τελευταία χρόνια για το νομοθετικό περιορισμό του δικαιώματος στις συναθροίσεις. Η νομοθετική συρρίκνωση του δικαιώματος προετοιμάζεται με μια σειρά δημόσιες τοποθετήσεις του αρμόδιου υπουργού ή και του πρωθυπουργού, ερωτήσεις

²⁸ Βλ. Α. Δημητρόπουλου, Ζητήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αθήνα, 1997 σελ. 641

προς τον Άρειο Πάγο για τη νομιμότητα κάποιων ενδεχόμενων περιορισμών κ.λ.π. Μία από τις πλευρές αυτών των περιορισμών περιλαμβάνει την απαγόρευση διενέργειας διαδηλώσεων μπροστά από υπουργεία, πρεσβείες, την πρωθυπουργική κατοικία, το προεδρικό μέγαρο κ.λ.π. Στην περίπτωση αυτή ο δημόσιος χώρος θα παύει να είναι δημόσιος χώρος, ακριβώς γιατί ενοχλεί και μόνη η θέα των διαδηλωτών²⁹.

3. Απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος συνάθροισης σε ορισμένα άτομα (ειδικές εξουσιαστικές σχέσεις).

Το άρθρο 11 του Συντάγματος δεν καθιερώνει κανένα περιορισμό στην άσκηση του δικαιώματος της συνάθροισης για τους δημοσίους υπαλλήλους, πολιτικούς και στρατιωτικούς, και τους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οι οποίοι καταρχήν απολαμβάνουν το δικαίωμα, όπως και όλοι οι Έλληνες. Περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος της συνάθροισης απορρέουν όμως για τις εν λόγω κατηγορίες προσώπων από τη διάταξη του άρθρου 29§3 του Συντάγματος. Από τη διάταξη αυτή συνάγεται αναμφίβολα για τους δημοσίους υπαλλήλους (πολιτικούς και στρατιωτικούς) και τους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου η απαγόρευση διοργάνωσης και διεύθυνσης κομματικών συναθροίσεων, δεδομένου ότι οι πράξεις αυτές έχουν το χαρακτήρα είτε εκδήλωσης υπέρ πολιτικών κομμάτων, είτε ενεργούς δράσης υπέρ πολιτικών κομμάτων, είτε ενεργούς δράσης υπέρ αυτών. Αντίθετα, επιτρέπονται η διοργάνωση, η διεύθυνση και η συμμετοχή σε συνάθροιση μη πολιτικού περιεχομένου καθώς και η απλή συμμετοχή σε πολιτική συνάθροιση³⁰.

Αρχή της αναλογίας. Αιτιολόγηση απαγορεύσεως συναθροίσεων. Κοινοποίηση.

4. Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει μνεία στα εξής: η απαγόρευση δεν επιτρέπεται εφόσον οι επικείμενοι από την διεξαγωγή της συναθροίσεως κίνδυνοι μπορούν να αποτραπούν με ηπιότερα αστυνομικά μέσα (αρχή της αναλογικότητας). Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να συναχθεί από την ύπαρξη της ειδικής επιφύλαξης του νόμου, τον περιορισμό δηλαδή το δικαιώματος λόγω σοβαρού κινδύνου για τη δημόσια ασφάλεια ή σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής, ότι ο κοινός νομοθέτης μπορεί να περιορίζει ανεξέλεγκτα το δικαίωμα της συναθροίσεως για τους λόγους που προβλέπονται στη διάταξη του άρθρου 11§2 εδ. Β' του Συντάγματος. Η αρχή της αναλογίας, η οποία είναι γνωστή και ως αρχή της απαγόρευσης της υπερβολής, επιτάσσει ο περιορισμός του δικαιώματος να είναι το πρόσφορο, αναγκαίο και ανάλογο μέσο για την πραγματοποίηση του επιδιωκόμενου δημοσίου σκοπού. Οι υπερβαίνοντες το απολύτως αυτό αναγκαίο μέτρο νομοθετικοί περιορισμοί είναι αυθαίρετοι και σαν τέτοιοι απαγορεύονται. Έτσι, στην περίπτωση του δικαιώματος δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης που εμποδίζει συνήθως την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων και την λειτουργία των καταστημάτων, επιτρέπεται μόνο ανάλογος περιορισμός του χρόνου ή του τόπου πραγματοποίησης της συνάθροισης, για να επιτευχθεί η μικρότερη δυνατή

²⁹ Βλ. Δ. Καλτσώνης, «Πόλη και καταστολή», Δημόσιος χώρος και ελευθερία συναθροίσεων

³⁰ Σχετική με το θέμα είναι και η διάταξη του άρθρου 18§3 του Ν. 1735/1987

προσβολή του δικαιώματος. Τέλος, η αρχή της απαγόρευσης προσβολής της ουσίας του δικαιώματος επιτάσσει την απόλυτη προστασία του ουσιώδους περιεχομένου του δικαιώματος, των ιδιοτήτων δηλαδή εκείνων που συνιστούν τη φύση και την ουσία κάθε δικαιώματος.

Το Σύνταγμα επιβάλλει για πρώτη φορά την αιτιολόγηση των εκεί ρυθμιζόμενων περιπτώσεων απαγορεύσεως συναθροίσεων. Στην απόφαση της απαγόρευσης δεν αρκεί να αναφέρεται η αόριστη έννοια της απειλής της δημόσιας ασφάλειας που χρησιμοποιεί η διάταξη του Συντάγματος, αλλά κυρίως η κρίση ότι επίκειται σοβαρός κίνδυνος διατάραξης της δημόσιας ασφάλειας σε περίπτωση πραγματοποίησης υπαίθριας συνάθροισης και οι λόγοι οι οποίοι κατά την κρίση του αστυνομικού οργάνου δικαιολογούν την ύπαρξη αυτού του κινδύνου³¹. Ο κίνδυνος της δημόσιας ασφάλειας πρέπει να επίκειται και να είναι σοβαρός. Το ζήτημα αυτό είναι θέμα κρίσης της Διοίκησης. Πάντως ο κίνδυνος πρέπει να είναι άμεσος και να εμφανίζει τέτοιο βαθμό σοβαρότητας, ώστε τα συνηθισμένα μέτρα για εξασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας να μην επαρκούν. Η απόφαση της Διοίκησης θα πρέπει να αφορά συγκεκριμένη συνάθροιση και να μην είναι γενική, γιατί τότε θα ισοδυναμεί με μη επιτρεπτή αναστολή του άρθρ.11 του Συντάγματος.

Στη διαδικασία διάλυσης της συνάθροισης η ανακοίνωση των λόγων διάλυσης στους συναθροισμένους είναι υποχρεωτική. Η ανακοίνωση απευθύνεται αφενός μεν στους εκπροσώπους της διοικητικής και δικαστικής αρχής «ότι συντρέχει νόμιμος περίπτωσης διαλύσεως», αφετέρου δε στον Πρόεδρο ή σε μέλος της οργανωτικής επιτροπής ή στον ομιλητή ή στους μετέχοντες και αναφέρει «τους λόγους, δι' ους δεν επιτρέπεται να πραγματοποιηθεί η να συνεχισθή πραγματοποιούμενη η δημόσια συνάθροιση».

Το ν.δ. 794/1971 επιβάλλει την κοινοποίηση, οκτώ τουλάχιστον ώρες πριν την έναρξη της συναθροίσεως. Αλλά ο νόμος ξεκινά από την υποχρέωση αναγγελίας 48 τουλάχιστον ώρες πριν την συνάθροιση. Δεδομένου όμως ότι θεμιτές είναι ακόμη και οι αυθόρμητες συναθροίσεις, η κοινοποίηση της απαγορεύσεως αρκεί (και πρέπει) να γίνει εντός ευλόγου χρόνου από τότε που έλαβε γνώση η αστυνομία.

Η απόφαση περί της διαλύσεως μιας συναθροίσεως πρέπει να γνωστοποιηθεί στους συναθροιζομένους, οπότε αυτοί οφείλουν να απομακρυνθούν. Η διαδικασία αυτή δεν είναι κατ' αρχήν απαραίτητη, αν διεξάγεται συνάθροιση παρά την προηγούμενη και νομίμως κοινοποιηθείσα απαγόρευση της. Η συμμετοχή σε μια τέτοια συνάθροιση συγκροτεί την αξιόποινη πράξη της «θρασύτητας κατά της αρχής». Η γνωστοποίηση προς τους συμμετέχοντες στην συνάθροιση της απαγορευτικής αποφάσεως και των λόγων της είναι όμως σκόπιμη, ήδη διότι δεν μπορεί να είναι βέβαιο ότι όλοι οι συμμετέχοντες είναι ενήμεροι του παράνομου χαρακτήρα της συναθροίσεως.

³¹ Βλ. την απόφαση 4635/1977 του Δ' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Γ. Αναστολή

Το δικαίωμα της συνάθροισης ανήκει στα ατομικά εκείνα δικαιώματα που αναστέλλονται στην περίπτωση κήρυξης της Χώρας σε «κατάσταση πολιορκίας» βάσει της διάταξης του άρθρου 48§1 του Συντάγματος και το νόμο 566/1977 «περί καταστάσεως πολιορκίας». Σύμφωνα με τον νόμο 566/1977, η στρατιωτική αρχή έχει το δικαίωμα να απαγορεύει και να διαλύει οποιαδήποτε συνάθροιση χωρίς την τήρηση των εγγυήσεων του άρθρ.11 του Συντάγματος³² (άρθρ.3 περίπτ. ε). Ανάλογη διάταξη περιλαμβάνει και το άρθρο 15 της Ε. Σ. Δ. Α. Η διάταξη αυτή της Σύμβασης καθιερώνει ρητά την αρχή της αναλογίας μεταξύ των λαμβανομένων μέτρων και της κατάστασης, στην αντιμετώπιση της οποίας αποβλέπουν. Έτσι, η αναστολή του άρθρ.11 πρέπει να είναι απολύτως αναγκαία για την αντιμετώπιση της κατάστασης εξαιτίας της οποίας αυτό αναστέλλεται.

³² Προβλ. και Μον. Πλημ. Αθ. 13005/1976, σ. 819

V. Δικαίωμα του συνέρχεσθαι

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΩΝ

Ελευθερία των δημοσίων συναθροίσεων

«**Αρθρ. 1.** –1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως, υπό τους όρους του παρόντος, συνέρχονται ησύχως και αόπλως.

2. Ως δημοσία συναθροίσις, κατά την έννοιαν του παρόντος, θεωρείται η εκ των προτέρων διοργανούμενη και σκοπούσα εις την από κοινου εκδήλωσιν του φρονήματος ή της γνώμης των μετεχόντων, ή εις την παρακολούθησιν διαλέξεων ή εις την προβολήν κοινων αυτών αιτημάτων.

3. Δεν υπόκεινται εις τους όρους του παρόντος, διεπόμενοι υπο των ειδικων περι αυτων διατάξεων, αι δημόσιαι συναθροίσεις, αι πραγματοποιούμεναι αποκλειστικως προς τέλεσιν θρησκευτικών τελετών οι προς συμμετοχήν εις την θείαν λατρείαν ή προς εκπλήρωσιν εμπορικών ή ψυχαγωγικών εν γένει σκοπων ή προς παρακολούθησιν δημοσίων θεαμάτων ή αθλητικών ή άλλων εν γένει αγώνων.

4. Αι διατάξεις του παρόντος δεν εφαρμόζονται επί των τυχαίως και ανευ προπαρασκευής πραγματοποιουμένων συγκεντρώσεων, ή απαγόρευσιν και η διάλυσις των οποίων ενεργείται κατά την ελευθέραν κρίσιν της αστυνομικής αρχής, ως και επί των ιδιωτικών συναθροίσεων, η οργάνωσις και πραγματοποίησις των οποίων εις ουδένα καθ' εαυτήν υπόκειται περιορισμόν.

Στέρησις του δικαιώματος διοργανώσεως δημοσίας συναθροίσεως

«**Αρθρ. 2.** – Στερουνται του δικαιώματος διοργανώσεως και πραγματοποιήσεως δημοσίας συναθροίσεως:

α) Οι στερηθέντες του δικαιώματος της ελευθερίας της συναθροίσεως οι αποφάσεως του Συνταγματικού Δικαστηρίου κατά το άρθρ. 24 παρ. 2 του Συντάγματος, εφ' όσον διαρκεί η στέρησις αυτή.

β) Οι Βουλευταί κόμματος διαλυθέντος δι' αποφάσεως του Συνταγματικού Δικαστηρίου, κατά το αρθρ. 58 παρ. 5 του Συντάγματος, εφ' όσον στερούνται της εκλογιμότητος.

γ) Τα κόμματα, ως τοιαυτα, των οποίων το καταστατικόν δεν ενεκρίθη υπο του Συνταγματικού Δικαστηρίου, κατά το αρθρ. 58 παρ. 2 του Συντάγματος.

δ) Τα νομικά πρόσωπα η αι υφ' οιανδήποτε μορφήν ενώσεις προσώπων, των οποίων ο πρόεδρος ή μέλος τι της διοικήσεως ή οπωσδήποτε εκπρόσωπος τούτων εμπίπτει εις τινα των περιπτώσεων των εδαφ. Α' και β' του παρόντος άρθρου.

ε) Πας, όστις ως αντικείμενον της δημοσίας συναθροίσεως εξαγγέλλει, δια της κατά το επόμενον άρθρον γνωστοποιήσεως, την προαγωγήν των σκοπών διαλυθέντος κόμματος κατά το άρθρ. 588 παρ. 5 του Συντάγματος ή οιασδήποτε υποκατεστάτου αυτού οργανώσεως ή οργανώσεως επιδιωκούσης ομοίους σκοπούς.

Οργάνωσις δημοσίων συναθροίσεων

«**Άρθρ. 3.-1.** Ο διοργανώνων δημοσίαν συνάθροισιν είναι και πρόεδρος αυτής. Εάν ο διοργανώνων είναι νομικόν πρόσωπων ή ένωσις προσώπων υφ' οιανδήποτε μορφήν, πρόεδρος της συναθροίσεως θεωρείται πάντοτε ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου ή το ασκούν καθήκοντα προέδρου όργανον διοικήσεως του νομικού προσώπου ή της ενώσεως, η εν ελλείψει τούτου ο κατά την παρ. 5 περίπτ. α' του παρόντος άρθρου οριζόμενος πρόεδρος.

2. Ο πρόεδρος της δημοσίας συναθροίσεως δικαιούται να ορίζει και ειδικήν οργανωτικήν επιτροπήν της συναθροίσεως. Τα μέλη της επιτροπής ταύτης, ως και οι ορισθέντες ομιληταί της συναθροίσεως, δέον να μη εμπίπτουν εις τινα των περιπτώσεων των εδαφ. α' και β' του προηγουμένου άρθρου.

3. Ο πρόεδρος της δημοσίας συναθροίσεως, τα μέλη της ορισθείσης τυχόν υπ' αυτού οργανωτικής επιτροπής, ως και οι ομιληταί της συναθροίσεως, υπέχουν πάσας τας κατά το παρόν Ν. Δ. μα υποχρεώσεις και ευθύνας. Προκειμένου περί δημοσίας συναθροίσεως διοργανουμένης υπό νομικού προσώπου ή ενώσεως προσώπων τας υποχρεώσεις και ευθύνας ταύτας υπέχουν ομοίως και τα συμπράξαντα μέλη των διοικητικών αυτών συμβουλίων.

4. Ο πρόεδρος της δημοσίας συναθροίσεως υποχρεούται να γνωστοποιήση εγγράφως ταύτην εις την αστυνομικήν αρχήν του τόπου, εν τω οποίω η συνάθροισις μέλλει να πραγματοποιηθή, τεσσαράκοντα οκτώ τουλάχιστον ώρας προ της ώρας της πραγματοποίησεώς της.

5. Η έγγραφος γνωστοποίησις της δημοσίας συναθροίσεως επιδίδεται εις την αρμοδίαν αστυνομικήν αρχήν επί αποδείξει βεβαιούση την ημερομηνίαν και ώραν επιδόσεως και δέον να περιλαμβάνη:

α) Το ονοματεπώνυμο και την διεύθυνσιν του προέδρου της συναθροίσεως και πάντων των κατά την παρ. 3 υπευθύνων προσώπων.

β) Την ημερομηνίαν και ώραν της συναθροίσεως.

γ) Τον ακριβή τόπον, εις όν η συνάθροισις μέλλει να πραγματοποιηθή η εν περιπτώσει κινουμένης συναθροίσεως (πορείας) την αφετηρίαν, το τέρμα και την διαδρομήν, την οποίαν αυτή θα ακολουθήση, και

δ) Τον ειδικόν σκοπόν της συναθροίσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

ΟΡΟΙ ΤΗΡΗΤΕΟΙ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ

Γενικοί όροι

«**Άρθρ.4-1.** Εις τας κατά την έννοιαν του παρόντος δημοσίας συναθροίσεις δύνανται πάντοτε να παρίσταται η Αστυνομία. Τα προς τούτο ορισθέντα αστυνομικά όργανα δέον, όπως μη μετέχουν ενεργώς της συναθροίσεως, απέχονται οιασδήποτε ενεργείας ή εκδηλώσεως, δικαιούνται δε να παρέμβουν μόνον προς καταστολήν διαπιστωθείσης τυχόν υπ'αυτών παραβάσεως των κειμένων νόμων ή κατόπιν δεδικαιολογημένης αιτήσεως του προέδρου της συναθροίσεως.

2. Η αστυνομική αρχή δύναται να διατάξη την απομάκρυνση εκ της δημοσίας συναθροίσεως παντός παρακωλύοντος ή διαταράσσοντος καθ' οιονδήποτε τρόπον την ομαλήν διεξαγωγήν αυτής. Προκειμένου περί συναθροίσεως σκοπούσης εις την προβολήν κοινών αιτημάτων των μετεχόντων, δύναται, η αστυνομική αρχή, να διατάξη την απομάκρυνση παντός προσώπου ασχέτου ή ξένου προς τον υπό της συναθροίσεως επιδιωκόμενον σκοπόν, η συμμετοχή του οποίου δύναται να προκαλέση διατάραξιν της τάξεως.

3. Ουδεμία δημοσία συνάθροις επιτρέπεται να πραγματοποιηθή κατά τας ώρας της κοινής ησυχίας, ουδέ να παρατείνεται πέραν της 23^{ης} ώρας.

4. Απαγορεύεται η υπό των μετεχόντων της συναθροίσεως χρησιμοποίησις στολών, σημάτων ή άλλων διακριτικών σημείων διαλυθέντων κομμάτων ή δηλωτικών των αρχών αυτών.

5. Ο πρόεδρος της δημοσίας συναθροίσεως και τα μέλη της ορισθείσης τυχόν οργανωτικής επιτροπής οφείλουν να παρίστανται καθ' όλην την διάρκειαν της συναθροίσεως. Ο πρόεδρος και τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής υποχρεούνται να μεριμνούν δια την κανονικήν διεξαγωγήν της συναθροίσεως, ως και δια την τήρησιν των διατάξεων του παρόντος και των κειμένων νόμων, λαμβάνοντες προς τούτο παν πρόσφορον μέτρον και δικαιούμενοι να επικαλώνται την παρέμβασιν της Αστυνομίας. Δικαιούνται προς τούτοις να διακόψουν την συνάθροις και να επαναλάβουν ταύτην εντός πάντοτε του ορισθέντος χρόνου αυτής ή και να κηρύξουν την λήξιν ταύτης ανά πάσαν στιγμήν.

6. Οι ορισθέντες ομιληταί, εν τη δημοσία συναθροίσει, οφείλουν να μη προκαλούν δια των λόγων των την επιχείρησιν πράξεων αξιοποιώντων στασιαστικών και εν γένει πράξεων βιαιότητος. Εις τους αυτούς όρους υπόκεινται και τα χρησιμοποιούμενα παντός είδους συνθήματα.

Ειδικοί όροι επί δημοσίων συναθροίσεων εν κλειστώ χώρω.

«**Άρθρ.5-1.** Γνωστοποιηθείσης, κατά το άρθρ. 3 παρ.4 και 5 του παρόντος, δημοσία συναθροίσεως εν κλειστώ χώρω, η αστυνομική αρχή δύναται να ορίση τον κατά την κρίσιν της αναγκαιούντα αριθμόν αστυνομικών οργάνων, ίνα παραστούν εν τω χώρω τούτω. Τα αστυνομικά ταύτα όργανα έχουν τα εν παρ. 1 και 2 του προηγουμένου άρθρου δικαιώματα και υποχρεώσεις.

2. Επί δημοσίων συναθροίσεων εν κλειστώ χώρω απαγορεύεται η τοποθέτησις μεγαφώνων προς μετάδοσιν των εν τη συναθροίσει ομιλιών εκτός του χώρου αυτής, ως και οιαδήποτε εκτός του χώρου τούτου συγκέντρωσις. Τα εντός του κλειστού χώρου της συναθροίσεως μεγάφωνα δέον να είναι ακουστά μόνον εντός του χώρου τούτου.

3. Επιφυλασσομένης της διατάξεως της παρ. 9 του επομένου άρθρου, ως δημοσία συνάθροις εν κλειστώ χώρω λογίζεται δια την εφαρμογήν του παρόντος και η πραγματοποιουμένη εις άσκεπη χώρον, εφ' όσον ούτος είναι πανταχόθεν μονίμως περιπεφραγμένος, εις ύψος δύο τουλάχιστον μέτρων και κατά την διάρκειαν της συναθροίσεως είναι προσιτός μόνον εξ εισόδων εκ των προτέρων καθωρισμένων.

Ειδικοί όροι επί δημοσίων συναθροίσεων εν υπαίθρω

«**Άρθρ.6-1.** Γνωστοποιηθείσης, κατά το άρθρ. 3 παρ.4 και 5 του παρόντος, δημοσία συναθροίσεως εν κλειστώ χώρω, η αστυνομική αρχή δύναται να απαγορεύση ταύτην, εάν ήθελε κρίνει, μετ' έρευνας, ότι εκ της πραγματοποιήσεως αυτής επίκειται κίνδυνος δια την δημοσία τάξιν και ασφάλειαν, μη δυνάμενος να αποτραπή δι' ηπιωτέρων αστυνομικών μέτρων.

2. Αρμοδία δια την απαγόρευσιν δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω είναι η αστυνομική αρχή του τόπου, εν ω αύτη μέλλει να πραγματοποιηθή.

3. Η απόφασις περί απαγορεύσεως δημοσία συναθροίσεως εν υπαίθρω δέον να περιέχη τους λόγους τους δικασιολογούντας, κατά την κρίσιν του εκδόντος ταύτην, το επικείμενον κίνδυνον της δημοσίας τάξεως και ασφάλειας και την αδυναμίαν αποτροπής αυτού δι' άλλων ηπιωτέρων της απαγορεύσεως μέτρων.

4. Αντί της πλήρους απαγορεύσεως δύναται, δι' ητιολογημένης αποφάσεως της αρμοδίας αστυνομικής δια την απαγόρευσιν αρχής, να επιτραπή η συνάθροισις υπό όρους, ως η μετάθεσις του χρόνου ή του τόπου της συναθροίσεως ή υπό άλλους ειδικούς περιορισμούς πέραν των υπό του παρόντος οριζομένων.

5. Η απόφασις, η απαγορεύουσα την δημοσίαν συνάθροισιν εν υπαίθρω ή η επιτρέπουσα ταύτην υπό όρους, δέον να κοινοποιήται εις τον πρόεδρον της συναθροίσεως οκτώ τουλάχιστον ώρας πρό της ορισθείσης διά την πραγματοποίησιν της συναθροίσεως. Μη κοινοποιηθείσης αντιθέτου τινός αποφάσεως εντός της προθεσμίας ταύτης, η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις λογίζεται ως μη απαγορευθείσα.

6. Απαγορεύεται η πραγματοποίησις δημοσίας εν υπαίθρω συναθροίσεως ως και η διέλευσις κινουμένης τοιαύτης (πορείας) εντός ακτινος διακοσίων τουλάχιστον μέτρων από της κατοικίας του Ανωτάτου Αρχοντος, ως και από κτιρίων, εις τα οποία εδρεύουν η Βουλή, το Υπουργικόν Συμβούλιον και το Συνταγματικόν Δικαστήριον. Διά Β.Δ/των, εκδιδομένων προτάσει του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως, δύναται να καθορισθουν το δι' εκάστην πόλιν μήκος της ακτινος, εντός της οποίας απαγορεύεται η πραγματοποίησις ή η διέλευσις δημοσίας συναθροίσεως, αι κεντρικάι οδοί και πλατεία εκάστης πόλεως, εις τα οποίας ισχύει η απαγόρευσις, αύτη, ως και πασα αναγκαία, διά την εφαρμογήν της διατάξεως ταύτης, λεπτομέρεια. Τα Β.Δ/τα ταυτα εκδίδονται, τροποποιουνται ή ανακαλούνται μόνον εντός του μηνός Ιανουαρίου εκάστου έτους.

7. Επί κινουμένων δημοσίων εν υπαίθρω συναθροίσεων (πορειών) αι ομιλία δέον να γίνωνται εις την αφετηρίαν η εις το τέρμα αυτών, άπιγορευομένης οιασδήποτε στάσεως ή ομιλίας κατά την διάρκειαν της πορείας. Αι κινούμεναι δημόσιαι συναθροίσεις πραγματοποιούνται μόνον πεζή.

8. Η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις δέον να περιορίζεται εις τον ορισθέντα χώρον αυτής. Μόνον εντός του χώρου τούτου επιτρέπεται η τοποθέτησις μεγαφώνων. Πασα πέραν του χώρου τούτου συγκέντρωσις απαγορεύεται.

9. Ως δημοσία συνάθροισις εν υπαίθρω θεωρείται, διά την εφαρμογήν του παρόντος, και η πραγματοποιουμένη εις μονίμως περιπεφραγμένων αλλ' ασκεπη χωρον, εφ' όσον το πληθος, οπερ ούτος, ως εκ της εκτάσεως η της διαρρυθμίσεως του, δύναται να περιλάβη, υπερβαίνει τάς 10,000 προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ

ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΩΝ

Λόγοι δι ους επιτρέπεται η διάλυσις δημοσίων συναθροίσεων

«**Άρθρ.7-1.** Η αστυνομική αρχή δύναται να διαλύση δημοσίαν, κατά το παρόν Ν.Δ/μα, συνάθροισιν εις τας ακόλουθους και μόνον περιπτώσεις:

α) Εάν ο διοργανώσας την δημοσίαν συνάθροισιν, ή μέλος της οργανωτικής αυτής επιτροπής ή τις των ορισθέντων ομιλητών, εμπίπτη εις τινά των περιπτώσεων των διατάξεων του άρθρ. 2 του παρόντος.

β) Εάν η δημοσία συνάθροισις δεν έγγνωστοποιήθη προσηκόντως, κατά το οριζόμενα εν παρ. 4 και 5 του άρθρ. 3 του παρόντος, ή εάν πραγματοποιήται κατά παράβασιν ουσιωδών όρων της γενομένης γνωστοποιήσεως.

γ) Εάν η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις πραγματοποιήται, καίτοι απαγορευθείσα κατά τα οριζόμενα εν παρ. 1 έως 5 του άρθρ. 6 του παρόντος.

δ) Εάν η δημοσία συνάθροισις διεξάγεται κατά παράβασιν όρου τινός εκ των οριζομένων εν άρθρ. 4,5 και 6 παρ. 6 έως 9 του παρόντος και

ε) Εάν η δημοσία συνάθροισις εξελίσσεται εις βιαίαν ή εκ της συνεχίσεως αυτής προκαληται άμεσος κίνδυνος της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητος των μετεχόντων ή εάν οι μετέχοντες ταύτης εκτρέπωνται εις αξιοποίνους πράξεις.

2. Εις την περίπτωσιν του εδαφ. β΄της προηγουμένης παραγράφου η αστυνομική αρχή οφείλει προ πάσης ενεργείας να ζητήση από τον πρόεδρον της συναθροίσεως και τα μέλη της οργανωτικής αυτής επιτροπής, όπως αποκαταστήσουν την νόμιμον διεξαγωγήν ή άλλως κηρύξουν την λήξιν ταύτης, μόνον δε εν αρνήσει η αδυναμία τούτων, δικαιούται να προβή εις την διάλυσιν της συναθροίσεως.

3. Ευθύς, ως η αστυνομική αρχή διατάξη την διάλυσιν δημοσίας συναθροίσεως, οι μετέχοντες ταύτης οφείλουν ν' απομακρυνθούν.

Μέσα προς διάλυσιν δημοσίων συναθροίσεων

«**Άρθρ.8-** Κανονισμός κατατριζόμενος υπο των Αρχηγείων της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων, εγκρινόμενος δε δια Β.Δ/τος, εκδιδομένου προτάσει των Υπουργών Δικαιοσύνης, Εσωτερικών και Δημοσίας Τάξεως και δημοσιευόμενος δια της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως, θέλει καθορίσει τα της διαδικασίας της διαλύσεως, ως και τας προϋποθέσεις και τας συνθήκας, υπό τας οποίας οι άνδρες της δημοσίας δυνάμεως και τα τυχόν μετ' αυτών συμπράττοντα όργανα, δύναται, προς διάλυσιν δημοσίων συναθροίσεων, να ποιήσωνται χρήσιν των όπλων άνευ ουδεμίας δια τα συνεπείας ευθύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV

ΠΟΙΝΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ποινική ευθύνη των διοργανωτων και Ομιλητών δημοσίας συναθροίσεως

«**Άρθρ.9-1.** Τα εν παρ. 3 του αρθρ. 3 του παρόντος αναφερόμενα πρόσωπα τιμωρούνται διά φυλακίσεως τουλάχιστον τριων μηνων και χρηματικής ποινής: **α)** εάν η δημοσία συνάθροισις πραγματοποιηται άνευ προηγουμένης γνωστοποιήσεως ή κατά τρόπον διαφέροντα ουσιωδώς του εν τη γνωστοποιήσει διαλαμβανομένου, **β)** εάν πραγματοποιηται δημοσία συνάθροισις εν υπαίθρω, απαγορεύεται και **γ)** εάν συνεχίζεται, οιαδήποτε δημοσία συνάθροισις, καίτοι διετάχθη η διάλυσίς της υπό Αστυνομίας.

2. Τα αυτά εν τη προηγουμένη παραγράφω πρόσωπα τιμωρούνται διά φυλακίσεως τουλάχιστον ενός μηνός και χρηματικής ποινής: **α)** εάν, διαρκούσης της δημοσίας συναθροίσεως, δεν εκπληρούν τας εν παρ.4 του άρθρ.4 του παρόντος υποχρεώσεις των, **β)** εάν αρνούνται να συμμορφωθούν προς την κατά την παρ. 2 του άρθρ. 7 πρόσκλησιν της Αστυνομίας και **γ)** εάν η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις τελήται κατά παράβασιν των οριζομένων εν παρ. 6 έως 9 του άρθρ. 6 του παρόντος.

3. Οι εν δημοσία συναθροίσει ομιληταί παραβαίνοντες τας εν παρ. 5 του αρθρ.4 του παρόντος ειδικάς υποχρεώσεις των τιμωρούνται διά φυλακίσεως τουλάχιστον ενός μηνός και χρηματικής ποινής.

Ποινική ευθύνη των διαταρασσόντων δημοσίαν συνάθροισιν

«**Άρθρ.10-** Επιφυλασσομένων των διατάξεωντων άρθρ.170,171 και 189 του Ποινικού κώδικος, τιμωρείται δια φυλακίσεως μέχρις ενός έτους και χρηματικής ποινής μέχρι 10,000 δραχμωντα: **α)** ο, επί σκοπώ παρεμποδίσεως ή διαλύσεως ή ματαιώσεως της πραγματοποιήσεως δημοσίας συναθροίσεως, διαταράσσων ταύτην διά βίας ή απειλων, καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπον, προβάλλων, καθ' οιονδήποτε τρόπον, εν δημοσία συναθροίσει συνθήματα ξένα προς τον σκοπόν αυτής και **γ)** ο αρνούμενος να συμμορφωθή προς τας διαταγάς ή υποδείξεις της Αστυνομικής Αρχής ή του προέδρου ή των μελών της οργανωτικής επιτροπής της συναθροίσεως.

Οπλοφορούντες

«**Άρθρ.11-** Ο εν δημοσία συνθροίσει φέρων όπλον, ή έτερα αντικείμενα δυνάμενα οπωσδήποτε να προκαλέσουν σωματικής βλάβας ή φθοράν πραγμάτων, τιμωρείται δια φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματικής ποινής, εάν η πράξις δεν τιμωρήται βαρύτερον κατ' άλλην τινά ποινική διάταξιν.

Πρόσωπα ξένα προς την δημοσίαν συνάθροισιν

«**Άρθρ.12**-. Εν περιπτώσει καθ' ην ο τελέσας τινά των εν άρθρ. 9, 10 και 11 του παρόντος πράξεων είναι πρόσωπον ξένον προς τους διοργανωτάς ή τους γνωστοποιηθέντας νομίμως σκοπούς της δημοσίας συναθροίσεως ή την κατηγορίαν των συμμετεχόντων εις αυτήν προσώπων, τιμωρείται, ούτος, διά φυλακίσεως τουλάχιστον εξι μηνών και χρηματικής ποινής τουλάχιστον 5.000 δραχμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V

ΤΕΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Εξουσιοδότησις

«**Άρθρ.13**-. Διά Β.Δ/των εκδιδομένων προτάσει του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως καθορίζονται αι αναγκαιαι δια την εκτέλεσιν του παρόντος λεπτομέρειαί.

«**Άρθρ.14**-. Η ισχύς του παρόντος άρχεται από της δημοσιεύσεώς του διά της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως.

VI. ΠΛΗΜΜ/ΚΕΙΟΝ ΣΠΑΡΤΗΣ
Αριθμ. 11/1978
Δικασταί : Κ. Μεργιανός, Πρόεδρος, Ν.
Παπανικολάου και Α. Μαρκάκης

«Θρασύτης κατά της αρχής και διάδοσις πολιτικών συνθημάτων κατά τον α. ν. 942/1946.- Η συμμετοχή εις νομίμως απαγορευθείσαν δημοσίαν συνάθροισιν φιλοβασιλικής οργανώσεως ως και η ανάρτησις εμβλημάτων και συμβόλων της καταλυθείσης μοναρχίας και ρήψις προκηρύξεων φιλοβασιλικού περιεχομένου συνιστούν θρασύτητα κατά της αρχής ως και παράβασιν του α.ν. 942/1946 περί κατευνασμού των πολιτικών παθών».

Επειδή εκ του συλλεγέντος υπό της νομίμως διενεργηθείσης πρανακρίσεως αποδεικτικού υλικού προέκυψαν τα εν τη εισαγγελική προτάσει αναφερόμενα πραγματικά περιστατικά. Ειδικώτερον προέκυψεν ότι παρά την έκδοσιν της υπ' αριθμ. 214/25/52ιβ/26-5-1977 αποφάσεως του Διοικητού Χωροφυλακής Σπάρτης δια της οποίας απηγορεύθη προς αποφυγήν δημιουργίας εκτρόπων, η συμμετοχή εις τας τελουμένας την 29^η Μαΐου 1977, εις την Κοινότητα Μυστρά Λακωνίας εορταστικάς εκδηλώσεις, εις μνήμην του τελευταίου αυτοκράτορος του Βυζαντίου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου φερούσας την ονομασίαν «Παλαιολόγεια» και η συγκέντρωσις εις τους δημοσίους χώρους την κωμοπόλεως Μυστρά, της πόλεως Σπάρτης και των περιχώρων ταύτης των οπαδών της φιλοβασιλικής οργανώσεως υπό τον τίτλον Β. και πάσης παρομοίας οργανώσεως επιδιωκούσης ως και η προηγουμένη την δια παντός μέσου επαναφοράν της δια του Δημοψηφίσματος της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1974 καταλυθείσης βασιλευομένης δημοκρατίας και την παλινόρθωσιν του εκπτώτου βασιλέως και της δυναστείας αυτού, περί την μεσημβρίαν της 29^{ης} Μαΐου 1977, οπαδοί της οργανώσεως Β. και των ομοίων υπό τους τίτλους Β.Ε. με επικεφαλής των εκ των κατηγορουμένων Γ. Κ. και Α.Β. με επικεφαλής τους εκ την πόλιν της Σπάρτης δια 9 λεωφορείων- πούλμαν, 6 αυτοκινήτων ταξί, 5 Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων και ενός φορτηγού. Επιβαίνοντες δε των ανωτέρω οχημάτων και έχοντες ανηρτημένα επί τούτων η κρατούντες εις χείρας των διάφορα εμβλήματα και σύμβολα της καταλυθείσης βασιλείας και φωτογραφίας του εκπτώτου βασιλέως, διέσχισαν εν φάλαγγι τας οδούς της πόλεως Σπάρτης και εν συνεχεία κατηυθύνθησαν προς την Κωμόπολιν Μυστρά, κραυγάζοντες καθ' όλην την διαδρομήν συνθήματα υπέρ του εκπτώτου βασιλέως. Εν τέλει κατέληξαν εις εξοχικόν κέντρον παρά τον Άγιον Ιωάννην Σπάρτης κείμενον πλησίον εκείνου εις το οποίον ο Πρόεδρος της Κοινότητος Μυστρά εδέξαντο τους εκπροσώπους των αρχών ένθα και προέβησαν εις αναλόγους εκδηλώσεις, αποχωρήσαντες εκ της περιοχής περί τας απογευματινάς ώρας της ως άνω ημέρας. Τα' ανωτέρω προκύπτουν... Η συμμετοχή αφ' ενός των ως είρηται τριών κατηγορουμένων ως επικεφαλής των οπαδών των ων προΐστανται ως άνω φιλοβασιλικών οργανώσεων, εις την νομίμως απαγορευθείσαν δημοσίαν συνάθροισιν εν υπαίθρω τούτων, αφ' ετέρου η ανάρτησις επί των εφ' ων επέβαινον ούτοι και οι ακολουθούντες αυτούς οχημάτων, εμβλημάτων και συμβόλων της καταλυθείσης βασιλείας και φωτογραφιών του εκπτώτου βασιλέως, η ανάρτησις σημαιών και λαβάρων φερόντων παρόμοια εμβλήματα, δηλωτικά πολιτικών ιδεών και ότι οι φέροντες ταύτα ανήκουν εις ωρισμένην πολιτικήν οργάνωσιν και ιδεολογίαν και η μετάδοσις προς το κοινόν δια ζητοκραυγών υπέρ του εκπτώτου βασιλέως κλπ. και δια ρίψεως προκηρύξεων

φιλοβασιλικού περιεχομένου, συνθημάτων δυναμένων να εμβάλουν εις ανησυχία τους πολίτας και να μειώσουν το παρ' αυτοίς αίσθημα ασφαλείας και τάξεως από τρίτον η ρίψις εις τους κοινοχρήστους χώρους της πόλεως Σπάρτης των ως άνω προκηρύξεων παρά τας δια των υπ' αριθμούς 10/1972, 22/1972 και 41/1975 αστυνομικών Διατάξεων του Δ/του Χωροφυλακής Σπάρτης επιβεβλημένας νομίμους απαγορεύσεις και ανευ αδείας της οικείας αστυνομικής αρχής συγκροτούν αντικειμενικώς και υποκειμενικώς την υπόστασιν των κατά τα άρθρα 14 παρ.Ι, 26 παρ. 1, 27 παρ. 1 45, 94 παρ. 1, 171 παρ. 1 Π.Κ., 1 παρ. α', γ' και δ' Α.Ν. 942/1946 και 459 Π.Κ. αντιστοίχως τιμωρουμένων εγκλημάτων.

Η δεκτή γενομένη πρότασις του Εισαγγελέως **Γ. Κουβέλη**, έχει ως εξής:

«Κατά το άρθρον 171 παρ. 1 Ποιν. Κώδ. «1 ο μετέχων δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω απαγορευθείσης νομίμως υπο της αρμοδίας αρχής, τιμωρείται διά φυαλκίσεως μέχρις έξι μηνων δια χρηματικής ποινής...». Εξ' άλλου κατά το άρθρον 11 παρ. 2 εδ. Β' του ισχύοντος Συντάγματος: «...Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύνανται να απαγορευθουν δι' ητιολογημένης αποφάσεως της αστυνομικής αρχής, γενικώς μεν αν εκ τούτων επίκειται σοβαρός κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν, εις ωρισμένην Δε περιοχήν αν απειληται σοβαρά διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής, ως νόμος ορίζει». Ενώ κατά το άρθρον 6 παρ. 1-2 Ν.Δ. 794/1971 «περί δημοσίων συναθροίσεων» «1. Γνωστοποιηθείσης κατά το άρθρον 3 παρ. 4 και 5 του παρόντος δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω, η αστυνομική αρχή δύναται να απαγορεύση ταύτην, εάν ήθελε κρίνει, μετ' έρευναν, ότι εκ της πραγματοποιήσεως αυτής επίκειται κίνδυνος διά την δημοσίαν τάξιν και αφάλειαν, μη δυνάμενος ν' αποτραπη δι' ηπιωτέρων αστυνομικών μέτρων.

2. Αρμοδία διά την απαγόρευσιν δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω είναι η αστυνομική αρχή του τόπου, εν ω αύτη μέλλει να πραγματοποιηθή...». Δέον να σημειωθή ότι η εν λόγω διάταξις δεν κατηργήθη αμέσως ή εμμέσως δι' ετέρου νόμου, ούτε αντίκειται εις την ανωτέρω συνταγματικής διάταξιν, ώστε να θεωρηται καταργηθείσα διά του άρθρου 111 παρ. 1 του μετά ταυτα τεθέντος εν ισχύι Συντάγματος του 1975. (Βλ. συναφως Εφ. Θεσ. 1300/75 Π. Χρ. ΚΣΤ' σελ. 769 και επ' αυτής σχόλια Ι. Μανωλεδάκη Π. Χρ. ΚΣΤ' σελ. 780). Κατ' ακολουθίαν μονίμως απηγορεύθη η δημοσία συνάθροισις παρά του Διοικητού Χωρ/κης Σπάρτης διά της προμνησθείσης αποφάσεώς του εις τας ως άνω παρανόμως λειτουργούσας Πολιτικές Βασιλικάς Οργανώσεις καθ' όλην την διάρκειαν της 29^{ης} Μαΐου 1977 τους δημοσίους χώρους της κωμοπόλεως του Μυστρά, της πόλεως Σπάρτης και τα περίχωρα αυτής, διότι ως εκτίθεται εν αυτή, υπήρχον κίνδυνοι διαταράξεως της δημοσία τάξεως και ασφαλείας, κατά την επίσημον εορτήν των «Παλαιολογείων» εις ην παρέστησαν ο Υφυπουργός Εθνικής Αμύνης και ο Γενικός Γραμματεύς του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών ως εκπρόσωπο της Κυβερνήσεως, Βουλευταί, Μονάρχαι, άλλοι εκπρόσωποι των επισήμων πολιτικών και στρατιωτικών αρχών εξ' όλων των περιοχών της χώρας. Ως είναι δε γνωστόν τοιαύτα επεισόδια, περί ως γίνεται μνεία εν τη ως άνω απαγορευτική αποφάσει (βλ. ταύτην) έλαβον χώραν εις παρομοίας περιπτώσεις (λ.χ. Μελιγαλάς κλπ.)

Περαιτέρω κατά το αρθρ. 1 του Α.Ν. 942/1946 «περί λήψεως μέτρων προς κατευνασμόν των πολιτικων παθών» : «Με φυλάκισιν ενός μέχρι τριών μηνών και εν υποτροπή με φυλάκισιν δύο μέχρις εξ μηνών τιμωρείται όστις: α) αναγράφει εις τους τοίχους οικιών ή περιμανδρωμένων χώρων, εις οδούς ή εις

πεζοδρόμια ή οιονδήποτε άλλο μέρος προσιτόν εις το κοινόν, συνθήματα ή λέξεις ή φράσεις ή παραστάσεις δηλωτικάς πολιτικών ιδεών... δ)... Φέρει δημοσία στολήν, σήμα ή διακριτικόν οιονδήποτε δηλωτικόν του ότι ο φέρων ανήκει εις ωρισμένην πολιτικήν οργάνωσιν ή ιδεολογίαν».

Πολιτική οργάνωσις κατά την έννοιαν της εν λόγω διατάξεως είναι εκείνη ης τα μέλη επιδιώκουν διά του πολιτικού αγώνος και μέσων ειρηνικών ν' αναλάβουν την πολιτικήν εξουσίαν και αναγάγουν το συγκεκριμένον πολιτικόν πρόγραμμά των εις σκοπόν του Κράτους ή πολιτικόν σκοπόν. (Α.Π. 90/96 Π.Χν. ΙΣΤ' σελ. 277) Συνθήματα δε κατά την έννοιαν αυτής διατάξεως είναι, λέξεις, φράσεις και παραστάσεις δηλωτικάί πολιτικών ιδεών, ακόμη δε και άσματα ταυτισθέντα προς ωρισμένην πολιτικήν οργάνωσιν (Α.Ν. 391/1977, Π. Χρ. ΚΖ' σελ. 750, Γνωμ. Εισαγ. Α.Π. 15/1977 Π. Χρ. ΚΖ' σελ. 817).

Επειδή εκ των προεκτεθέντων και πάντων των στοιχείων της δικογραφίας κατά τρόπον αναμφισβήτητον προκύπτει ότι... θα γίνει αναγνώρισις.

Επειδή κατ' ακολουθίαν τούτων αποχρῶσαι προέκυψαν ενδείξεις εις βάρος των εν λόγω κατηγορουμένων και δέον κατ' εφαρμογήν των άρθρων 309 παρ. 1^α, 313Κ.Π.Δ. να παραπεμφθούν ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Ναυπλίου, αρμοδίου καθ' όλην και κατά τόπον, διά μέν τον Κ.Κ., λόγω της ιδιότητός του ως Συμβολαιογράφου, διά δε τους ετέρους λόγω συμμετοχής, μη ενδεικνυομένου του χωρισμού, συμφώνωνς τοις άρθροις 9 παρ. 1 ε. 2^ον περ. β', 111 παρ. 6, 119 παρ. 1, 122 παρ. 1, 128 παρ. 1', 129^α, 130 παρ. 1-2 Κ.Π.Δ. ως τα άρθρα 9 παρ. 1. και 111 παρ. 6 έτροπ. μεταγενεστερώς, εν συνδ. Άρθρ. 35 παρ. 1 Ν. 670/1977 «περί Κώδικος Συμβολαιογράφων», ίνα δικασθουν επί ταις πράξεσι α) θρασύτητι κατά της αρχής, β) παραβήσει του Α.Ν. 942/1946 και γ) διασπορά δημοσία προκηρύξεων, δι' ας εδιώχθησαν, προβλεπομέναις και τιμωρουμέναις υπό των άρθρων 14 παρ. 1, 26 παρ. 1, 27 παρ. 1, 45, 94 παρ. 1, 171 παρ. 1 11.Κ. εν συνδυασμῳ άρθρ. 11 παρ. 2 Συντάγματος 1975 άρθρ. 3, 4, 6, 10γ Ν.Δ. 794/1971 απόφ. 214/25/32ιβ/26-5-1977 Διοικ. Χωρ. Σπάρτης και άρθρ. 1 παρ. α', γ' και γ' και δ' Α.Ν. 942/1946 «Περί λήψεως μέτρων προς κατευνασμόν των πολιτικών παθών», και υπ' αριθμ. 10/1972, 22/1972 και 41/1975 Αστυν. Δ/ξεων Διοικ. Χωρ. Σπάρτης, εν συνδυασμῳ άρθρ. 159 Π.Κ. Δέον να σημειωθή ενταύθα ότι η διά των ως άνω Αστυν. Δ/ξεων απαγόρευσις απορρίψεως προκηρύξεων εις τας οδούς και πλατείας ή καθ' οιονδήποτε τρόπον διαφημίσεως εις δημοσίους χώρους, αποτελούσα αυτοτελή παράδοσιν τιμωρουμένην διά του άρθρου 459 Π.Κ. δεν αντίκειται εις το Σύνταγμα (Α.Π. 1241/76 Π.Χρ. ΚΖ' σελ. 472)».

Αριθμ. 935/1981

Προεδρεύων ο αντιπρόεδρος **Κ. Αναστασόπουλος**
Εισηγητής ο αρεοπαγίτης **Α. Μακρυγιάννης**
Δικηγόρος **Ε. Γιαννόπουλος**

«Παρακώλυσις συγκοινωνιών – Αναιρείται η προσβαλλομένη καταδικαστική επί παραβάσει του άρθρου 292 παρ. 1 Π.Κ. απόφασις δι' ελλειψιν νομίμου βάσεως, διότι δεν αποσαφηνίζεται εν ταύτη αν πρόκειται περί παρακώλυσεως της λειτουργίας εγκαταστάσεως τινός κοινής χρήσεως και εξυπηρετούσης την συγκοινωνίαν ή περί ης το άρθρον 431 Π.Κ. – Αναιρείται η προσβαλλομένη απόφασις και ως προς την καταδικαστικήν αυτής διάταξιν επί εξυβρίσει κατά τον Ν. 4000/59 δι' ελλειψιν αιτιολογίας, διότι ουδαμώς εξηγεί τον λόγον, διά τον οποίον η κατά τα εν αυτή εξύβρισις μαρτυρεί ιδιάζουσαν θρασύτητα των ανιρεσειόντων και προκλητικότητα έναντι της κοινωνίας».

Επειδή κατά το άρθρον 292 παρ. 1 του Π.Κ. (παρατίθεται η διάταξις), ενώ κατά το άρθρον 431 του αυτού Π.Κ. (παρατίθεται η διάταξις).

Η αντικειμενική υπόστασις του πλημμελήματος του άρθρου 292 παρ. 1 περί παρακώλυσεως των συγκοινωνιών συνίσταται εις την διά θετικής ενεργείας και καθ' οιονδήποτε τρόπον παρακώλυσιν της κανονικής λειτουργίας κοινής χρήσεως εγκαταστάσεως εξυπηρετούσης την εις κοινήν χρήσιν προωρισμένην συγκοινωνίαν, είτε διαρκώς, είτε προσωρινώς. Εξ' άλλου, κατά το άρθρον 2 παρ. 1 του Ν.Δ. 4000/1959, περί καταστολής εξιοποίνων τινων πράξεων κ.λ.π., (παρατίθεται η διάταξις).... Εν προκειμένω Δε, όπως προκύπτει εκ της αναιρεσιβαλλομένης υπ' αριθμόν 5262/ Ιουνίου 1979 αποφάσεώς του, το δικάσαν Τριμελές Εφετείον Αθηνών εκήρυξε δι' αυτής ενόχους τους ήδη αναιρεσειόντας του ότι εν Αθήναις την 21.45 ώραν της 21^{ης} Μαρτίου 1979 1) μεθ' ετέρων αγνώστων, εκ προθέσεως παρεκώλυσαν την λειτουργίαν κοινής χρήσεως εγκαταστάσεως εξυπηρετούσης την συγκοινωνίαν, προοριζομένην εις κοινήν χρήσιν, ήτοι καταλαβόντες το οδόστρωμα της οδού Πατησίων διέκοψαν την κίνησιν του ρεύματος κυκλοφορίας προς την πλατείαν ομονοίας επί πεντάλεπτον. και 2) προσέβαλον έργω την τιμήν του αστυφύλακος Σ.Φ. δι' επιρρίψεως κατ' αυτού λίθων, ξύλων και λοιπων αντικειμένων, η δε πράξις αυτή, ως εκ του τόπου, χρόνου, τρόπου και των εν γένει περιστάσεων μαρτυρεί ιδιάζουσαν θρασύτητα των υπαιτίων και προκλητικότητα έναντι της κοινωνίας, επί τη αιτιολογία, ότι εκ των εν αυτή αποδεικτικών μέσων απεδείχθη, ότι οι κατηγορούμενοι, μετέχοντες ομάδος εις την κατάληψιν του οδοστρώματος της ενταύθα οδού Πατησίων παρά τον κινηματογράφον Π.. διακόψαντες την κίνησιν του προς Ομόνοϊαν ρεύματος κυκλοφορίας επί πέντε λεπτά και 2) προσέβαλον την τιμήν του αστυφύλακος (Φ.). δια της κατ' αυτού επιρρίψεως λίθων, ξύλων και άλλων αντικειμένων. Όπως όμως κατά τα εκτεθέντα διατυπούνται εν τε τω αιτιολογικώ, αλλά και εν τω διατακτικώ, τα πραγματικά περιστατικά τα θεμελιούντα το πλημμέλημα της παρακώλυσεως συγκοινωνιών του άρθρου 292 παρ. 1 του Π.Κ. ούτινος οι αναιρεσειόντες εκηρύχθησαν ένοχοι, δεν καθίσταται εφικτόν νε ελεγχθή υπό του Αρείου Πάγου, αν η εφαρμοσθείσα ουσιαστική ποινική διάταξις εφηρμόσθη ορθώς ή όχι, αφού ουδαμώς μνημονεύεται εν αυτή ποίας κοινής χρήσεως και εξυπηρετούσης την συγκοινωνίαν εγκαταστάσεως την λειτουργίαν παρεκώλυσαν οι αναιρεσειόντες, μη αποσαφηνιζομένου ουτως, αν πρόκειται περί παρακώλυσεως της

λειτουργίας εγκαταστάσεως τινος κοινής χρήσεως και εξυπηρετούσης την συγκοινωνίαν η περί παρακωλύσεως της κυκλοφορίας, περί ης το άρθρον 431 του Π.Κ. Η ίδια δε αναιρεσιβαλλομένη απόφασις ουδαμώς εξηγεί τον λόγον, διά τον οποίον η κατά τα εν αυτή εξύβρισις του αστυφύλακος Φ., «ως εκ του τόπου, χρόνου, τρόπου και των εν γένει περιστάσεως μαρτυρεί ιδιάζουσαν θρασύτητα των καταδικασθέντων αναιρεσειοντων και προκλητικότητα έναντι της κοινωνίας». Ούτω δε η αναιρεσιβαλλομένη απόφασις στερείται εξ ενός μόν νομίμου βάσεως, ως προς την διάταξιν της περί της ενοχής των αναιρεσειόντων διά το πλημμέλημα της παρακωλίσεως συγκοινωνιών, εξ ετέρου δε της υπό του Συντάγματος επιβεβλημένης, ειδικής και εμπειριστατωμένης, αιτιολογίας, ως προς την διάταξιν της περί της ενοχής των ιδίων αναιρεσειόντων διά το πλημμέλημα της εξυβρίσεως του αστυφύλακος Φ., υπό περιστάσεις εμπιπτούσας εις τον Ν. 4000/1959, ως εκ τούτων δε πρέπει να αναιρεθή, κατά το άρθρον 510 παρ. 1 Ε και Δ' του Κ.Ποιν. Δικον. Και τους περί τούτων, διά του αναιρετηρίου του καταδικασθέντος Α.Μ.. προτεινομένους, βασίμους λόγους αναιρέσεως, ως προς τούτον.

Αριθμ. 991/1985

Προεδρεύων ο αντιπρόεδρος **Ι. Γεωργακόπουλος**
 Εισηγητής ο αρεοπαγίτης **Ι. Δελλόπουλος**
 Δικηγόρος **Σ. Φυτράκης**

«Έννοια περιϋβρίσεως αρχής. – Στοιχεία διαταράξεως κοινής ειρήνης. – ορθή και αιτιολογημένη καταδίκη του αναιρεσειόντος, ο οποίος είχε πάρει μέρος σε συνάθροιση πλήθους φωνάζοντας δυνατά προσβλητικές φράσεις για την αστυνομική αρχή και ενεργώντας μαζί με άλλους βιαιοπραγίες και ειδικότερα προκαλώντας φθορές με ρόπαλα που κρατούσε στις προθήκες καταστήματος».

Κατά την έννοια της διάταξης της παρ. 1 του αρθρ. 181 του ΠΚ για να στοιχειοθετηθεί το έγκλημα της περιϋβρίσεως Αρχή, απαιτούνται, σαφείς εκδηλώσεις καταφρόνησης, ονειδισμού ή διασυρμού της ίδιας της αρχής, ως πολιτικού θεσμού ή των φυσικών προσώπων που είναι φορείς αυτής και την εκπροσωπούν, που μειώνουν το κύρος της και βρίσκονται έξω από κάθε έννοια ελέγχου ή έντονης ή δριμείας έστω κριτικής, που προστατεύεται από το άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος, να τελείται δε οποιαδήποτε απ' τις παραπάνω εκδηλώσεις δημόσια δηλ. κατά τρόπο που να μπορεί να υποπέσει στην αντίληψη αορίστου αριθμού προσώπων, άλλων εκτός από εκείνα προς τα οποία απευθύνεται(1). Για τη συγκρότηση, εξάλλου, του εγκλήματος της διατάραξης της κοινής ειρήνης που προβλέπεται και τιμωρείται απ' το αρθ. 189 του ΠΚ που ορίζει ότι «ο συμμετέχων εις δημόσια συνάθροισιν πλήθους με ηνωμένας δυνάμεις διαπράττοντας βιοπραγίας εναντίον προσώπων ή πραγμάτων ή εισπίπτοντος παρανόμως εις ξένας οικίας, κατοικίας ή άλλα ακίνητα κτήματα τιμωρείται διά φυλακίσεως μέχρι δύο ετών απαιτούνται: α) συνάθροιση πλήθους ήτοι συγκέντρωση επί το αυτό αππροσδιορίστου αριθμού ανθρώπων, χωρίς αυτός να ορίζεται απ' το νόμο και τα οποία δεν εναλλάσσονται, β) η συνάθροιση να είναι δημόσια, να συγκεντρώνονται δηλ. πολλοί επί το αυτό και να είναι δυνατό ο καθένας να πάρει μέρος στη συγκέντρωση και να ενωθεί με τους άλλους, χωρίς να έχει σημασία αν η συνάθροιση γίνεται σε δημόσιο τόπο ή όχι γ) το πλήθος που συναθροίστηκε να διαπράττει, ανάμεσα στις άλλες περιπτώσεις, που αναφέρονται διαζευτικά, βιοπραγίες εναντίον προσώπων ή πραγμάτων, με ενωμένες δυνάμεις που σημαίνει ότι αυτές πρέπει να διαπράττονται από κοινού από περισσότερους και όχι από ένα μόνο από εκείνους που συναθροίστηκαν και τέλος, δ) δόλος του δράστου που περιλαμβάνει, τη γνώση του ότι ενώνεται σε δημόσια συνάθροιση πλήθους κατά το χρόνο που διαπράττει τούτο βιοπραγίες κατά πραγμάτων προσώπων κλπ. και τη θέληση να παραμείνει στη συνάθροιση σαν μέλος της και μόνο με τη παρουσία του, χωρίς να είναι ανάγκη όλοι όσοι συμμετέχουν αν διαπράττουν βιοπραγίες. Στη προκείμενη περίπτωση όπως προκύπτει από το αιτιολογικό της προσβαλλόμενης απόφασης σε συνδυασμό με το διατακτικό της, το Εφετείο που δίκασε, δέχθηκε ότι από τα ειδικά αναφερόμενα σ' αυτή αποδεικτικά στοιχεία, προέκυψε ότι ο αναιρεσειών στην Αθήνα στις 12 Ιανουαρίου 1982, είχε πάρει μέρος σε συνάθροιση πλήθους, το οποίο ανέβαινε την οδό Ακαδημίας με κατεύθυνση το κτίριο της Βουλής, στην οποία παραβρίσκονταν και όργανα της Αστυνομικής Αρχής, για τη τήρηση της τάξης και την ομαλή κυκλοφορία πεζών και τροχοφόρων, μαζί με άλλα πρόσωπα, φώναζε δυνατά, ώστε ν' ακούεται από εκείνους που ήταν μαζί του αλλά και από

άλλα πρόσωπα, ενώ απευθυνόταν στα όργανα της Αστυνομικής Αρχής, τις φράσεις «μπάτσοι γουρούνια, δολοφόνοι κάτω τα χέρια από τις καταλήψεις», «οι μπάτσοι πουλάνε ηρωίνη, με πρόθεση να προσβάλλει και περιφρονήσει την παραπάνω Δημόσιαν Αρχήν και όχι προσωπικά εκείνους που υπηρετούν σ' αυτήν. Έκρινε επίσης, ανέλεγκτα, το Εφετείο που δίκασε, ότι, απ' τα ίδια αποδεικτικά στοιχεία προκύπτει, ότι ο αυτός κατηγορούμενος, στον ίδιο τόπο και χρόνο, είχε πάρει μέρος σε συνάθροιση πλήθους που έγινε δημόσια στην οδό Ακαδημίας, το οποίο με ενωμένες δυνάμεις ενεργούσε βιοπραγίες σε πράγματα καίτοι γνώριζε ότι τούτο ενεργούσε βιοπραγίες και είχε πρόθεση να παραμείνει σ' αυτή σαν μέλος της, κρατούσε δε στα χέρια του, μαζί με άλλους πολλούς, ρόπαλο με το οποίο προκαλούσε φθορές σε προθήκες διαφόρων καταστημάτων που βρίσκονταν στην πλατεία Κάνιγκος και στην οδό Ακαδημίας, ιδιαίτερα δε στις προθήκες του καταστήματος νεωτερισμών, στη γωνία των οδών Ακαδημίας και Εμ. Μπενάκη, του Π.Κ.. Δέχτηκε επίσης με την ίδια απόφαση, το δικαστήριο ότι τα παραπάνω πραγματικά περιστατικά συνιστούν το έγκλημα της περιύβρισης Αρχής του αρθ. 181 του ΠΚ, γιατί οι παραπάνω φράσεις είναι χλευαστικές και έξω απ' τα όρια της κριτικής των πράξεων της Δημόσιας Αρχής όπως είναι η Αστυνομική Αρχή κατά της οποίας στρέφονταν, καθώς και το έγκλημα της διατάραξης της ειρήνης των πολιτών του αρθρ. 189 του ίδιου Κώδικα. Με τα πραγματικά περιστατικά που δέχτηκε το Εφετείο και στα οποία στηρίχθηκε και κήρυξε ένοχο το κατηγορούμενο παράβασης των παραπάνω ουσιαστικών ποινικών διατάξεων, ορθά τις ερμήνευσε και τις εφάρμοσε και ούτε εκ πλαγίου, με ασάφειες ή αντιφάσεις, τις παραβίασε, διέλαβε δε επίσης αυτή και την ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία που επιβάλλουν τα αρθρ. 93 παρ. 3 του Συντάγματος και 139 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και γι' αυτό είναι αβάσιμοι και πρέπει ν' απορριφθούν και οι λόγοι του δικογράφου της κρινόμενης αίτησης, που στηρίζονται στο αρθρ. 510 παρ. 1 περιπτ. Δ και Ε του ΚΠΔ.

Κατά το μέρος τους που αναφέρονται σε πραγματικά περιστατικά, για τα οποία, με κρίση που διαφεύγει τον έλεγχο του Αρείου Πάγου, έκρινε αντίθετα το Δικαστήριο της ουσίας, πρέπει ν' απορριφθούν γιατί είναι απαράδεκτοι.

Αριθμ. Γνωμ. 5

Αθήνα 26.3.1986

Προς
Το Υπουργείο Δικαιοσύνης
Γραφείο κ. Υπουργού

«Υποχρέωση παρουσίας εισαγγελέως στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις. – Εξακολουθούν να ισχύουν οι διατάξεις του ν.δ. 794/1971 και του β.δ. 269/1972 «περί κανονισμού διαλύσεως δημοσίων συναθροίσεων» κατά το μέρος που δεν έρχονται σε σύγκρουση με το Σύνταγμα του 1975. Η υπό του άρθρου 10 παρ. 2ν. 1481/1984 «περί Οργανισμού Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως» προβλεπόμενη «νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή» δεν είναι αρμόδια για την απαγόρευση και διάλυση δημοσίων συναθροίσεων ως μη έχουσα αστυνομικών χαρακτήρα, ως υπό του Συντάγματος επιβάλλεται. – Για το λόγο αυτό ο ν. 1481/84 δεν καταργεί το ν.δ. 794/1971 και το β.δ. 269/1172, οπότε η προβλεπόμενη υπ' αυτών παρουσία εισαγγελέως δεν καταργείται από το ν. 1481/84».

Αναφορικό με το θέμα της παρουσίας εκπροσώπου της εισαγγελικής αρχής στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις, για το οποίο το υπ' αριθ. 26255/1986 έγγραφόν σας, με το οποίο μας διαβιβάζεται και το υπ' αριθμ. 3017/1/4β)1986 έγγραφο του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως, που αναφέρεται και αυτό στο ίδιο θέμα, έχομε την τιμήν να σας γνωρίσομεν, ότι η γνώμη μας στο θέμα αυτό είναι η ακόλουθη, που κοινοποιείται στους Εισαγγελείς Εφετείων, για να παράσχουν σχετικές οδηγίες στους Εισαγγελείς Πρωτοδικών της περιφέρειάς τους.

1. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2 Σ. 1975, οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν ν' απαγορευθούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, αν από αυτές επίκειται γενικά σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, ή απειλείται η διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής σ' ορισμένη περιοχή, ως νόμος ορίζει (Π. Παραρά, Σύνταγμα 1975, τομ. 1, 1982, σ. 190 επ.).

Τέτοιος όμως νόμος, που προβλέπει η παραπάνω συνταγματική διάταξη, δεν έχει μέχρι σήμερα εκδοθεί, και έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 112 παρ. 1 Σ. 1975, ισχύουν ακόμη (ΑΠ 782/1979, Ποιν. Χρ. ΚΘ, 883), το ν.δ. 794/1972 (ΦΕΚ, Α, 1) «περί δημοσίων συναθροίσεων» και το σ' εκτέλεση του άρθρου 8 αυτού β.δ. 269/1972 (ΦΕΚ, Α, 59) «περί κανονισμού διαλύσεως δημοσίων συναθροίσεων», κατά τα σημεία βέβαια που αυτά δεν είναι αντίθετα στις διατάξεις του Σ. 1975, αφού οι διατάξεις τους που αντίκεινται σ' αυτό έχουν καταργηθεί από 11 Ιουνίου 1975, σύμφωνα με το άρθρο 111 παρ. 1 Σ. 1975. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι το β.δ. 269/1972, κρίθηκε με το υπ' αριθ. 46/1972 πρακτικό επεξεργασίας του ΣτΕ, κατά πλειοψηφίαν μη αντικείμενο προς την τότε συνταγματική τάξη.

Σύμφωνα τώρα με το άρθρο 10 παρ. 2 ν. 1481/1984 «Οργανισμός Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως» (ΦΕΚ, Α, 152), η κατά την παρ. 1 του ίδιου άρθρου «νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή», που λειτουργεί σ' όλους τους νόμους, εκτός νομού Αττικής, και που αποτελείται από το νομάρχη ως πρόεδρο, έναν εκπρόσωπο της τοπικής ενώσεως δήμων και κοινοτήτων, τον αστυνομικό διευθυντή της περιοχής, και ένα δικαστή της έδρας του νομού, έχει μεταξύ άλλων και την αρμοδιότητα: «α. Αποφασίζει για τα μέτρα που πρέπει να

ληφθούν σε ιδιαίτερα σημαντικές περιπτώσεις κινδύνου διατάραξης ή πραγματικής διατάραξης της δημόσιας τάξης από συγκεντρώσεις, συναθροίσεις, εξαιρουμένων των αμιγώς πολιτικών συγκεντρώσεων αναγνωρισμένων πολιτικών κομμάτων, πυρκαϊές, καταστροφές ή άλλες έκτακτες ανάγκες στο νομό της». Κατά το άρθρο 62 παρ. 2 του ίδιου νόμου, που ρυθμίζεται το διαχρονικό δίκαιο: «καταργείται κάθε γενική ή ειδική διάταξη που αντίκειται στις διατάξεις αυτού του νόμου».

II. Ανακύπτει λοιπόν το ερώτημα, αν η διάταξη του άρθρου 10 παρ. 2, α του ν. 1481/1984, έχει καταργήσει, σύμφωνα με το άρθρο 62 παρ. 2 του ίδιου νόμου, σε συνδυασμό και με το άρθρο 2 ΑΚ, τις διατάξεις των άρθρων 7 και 8 του ν.δ. 794/1971, όπως και το β.δ. 269/1972, αναφορικά με τη διαδικασία γενικά της διαλύσεως των υπαίθριων δημοσίων συναθροίσεων και κατ' ακολουθία και την πρόσκληση και παρουσία σ' αυτές του νομάρχη και του εισαγγελέα πρωτοδικών, ή των νόμιμων αναπληρωτών τους.

Θα ήταν δυνατόν καταρχή να υποστηριχθεί η εκδοχή, ότι τα άρθρα 7 και 8 ν.δ. 794/1971, ως και το ΒΔ 269/1972 έχουν καταργηθεί σιωπηρά, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΑΚ, από το άρθρο 10 παρ. 2 α.ν. 1481/1984, γιατί το τελευταίο ρυθμίζει το ίδιο θέμα με τα πρώτα, δηλαδή τη λήψη αποφάσεως για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για τον κίνδυνο διαταράξεως της δημόσιας τάξεως, από δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις. Πρέπει μάλιστα να σημειωθεί, ότι στις συζητήσεις κατά την ψήφιση του ν. 1481/1984 στη Βουλή, είχε τεθεί από τους Βουλευτές Ν. Κατσαρό (πρακτικά, συνεδρίαση ΛΗ/ 6.9.84, σ. 1443) και Κ. Κάππο (πρακτικά, συνεδρίαση ΛΗ/6.9.84, σ. 1467) το ερώτημα, αν παράλληλα θα μπορούν ν' αποφασίζουν η νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή και η τριμελής επιτροπή του ΒΔ 269/1972, (νομάρχης, εισαγγελέας, αστυνομικός διευθυντής) στα παραπάνω θέματα διαλύσεως δημοσίων συναθροίσεων, οπότε θ' ανακύψει θέμα συγκρούσεως αρμοδιοτήτων μεταξύ των παραπάνω επιτροπών, και άρσεως αυτής. Το παραπάνω πρόβλημα γίνεται ακόμα οξύτερο, γιατί δύο μέλη από την τετραμελή νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή, δηλαδή ο νομάρχης και ο αστυνομικός διευθυντής, μετέχουν και στην τριμελή επιτροπή του β.δ. 269/1972, που αποφασίζει επί τόπου, για τη διάλυση ή όχι των δημοσίων συναθροίσεων.

Όμως τελικά, η παραπάνω εκδοχή δεν είναι σωστή για τις ακόλουθες σκέψεις: το άρθρο 11 παρ. 2 Σ. 1975 αναθέτει ρητά σ' αντίθεση με το άρθρο 10 Σ. 1952, (Α. Σβώλου – Γ. Βλάχου, το Σύνταγμα της Ελλάδος, τομ. Β, 1955 σ. 224, σημ. 112 και προσθήκη μετά την σ. 325) μόνον στην αστυνομική αρχή ν' αποφασίσει για την απαγόρευση ή όχι μιας δημόσιας υπαίθριας συναθροίσεως. Αυτό σημαίνει, ότι δεν είναι επιτρεπτό με κοινό νόμο ν' αφαιρεθεί η παραπάνω αρμοδιότητα της αστυνομικής αρχής και ν' ανατεθεί σ' άλλο συλλογικό διοικητικό όργανο, όπως η παραπάνω νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή, και αν ακόμα μετέχει σ' αυτή και ο αρμόδιος αστυνομικός διευθυντής.

Μόνο στην περίπτωση που η παραπάνω νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή θεωρηθεί, ότι εμπίπτει στην έννοια της αστυνομικής αρχής, τότε ο νόμος που αναθέτει σαυτή την αρμοδιότητα της διαλύσεως των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων δε θα ήταν αντίθετος στη διάταξη του άρθρου 11 παρ. 2 Σ. 1975.

Όμως, η έννοια και η λειτουργία της αστυνομικής αρχής, όπως αυτή γενικά ορίζεται στο άρθρο 8 παρ. 1 ν. 1481/1984, που περιλαμβάνει την άσκηση της γενικής αστυνομείσεως, την τροχαία, τη δημόσια και κρατική ασφάλεια και την πολιτική κινητοποίηση, και ειδικά στα άρθρα 12-17 του ίδιου νόμου, ως και στο ΚΠΔ (άρθρα 33, 243 παρ. 2 κ.α.), δεν ταυτίζεται με τις αρμοδιότητες που έχει

σήμερα η παραπάνω νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή και γι' αυτό η τελευταία δεν μπορεί να θεωρηθεί, κατά νόμο, ως αστυνομική αρχή, επί του παρόντος *βλ. και εισηγητική έκθεση επί του άρθρου 10 ν. 1481/1984), εκτός αν με προεδρικά διατάγματα, όπως προβλέπει το άρθρο 10 παρ. 2, β.ν. 1481/1984, ανατεθούν και σ' αυτή και οι παραπάνω αρμοδιότητες, οπότε θα είναι τότε και αυτή αστυνομική αρχή, πράγμα που δεν έγινε μέχρι τώρα. Κατά συνέπεια, η παραπάνω νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή, αφού δεν εμπίπτει στην έννοια της αστυνομικής αρχής, μπορεί μεν ν' αποφασίζει για τα γενικά μόνο μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν σε περιπτώσεις, ιδιαίτερα σημαντικές, κινδύνου διαταράξεως ή πραγματικής διαταράξεως της δημόσιας τάξεως από συγκεντρώσεις και συναθροίσεις, εκτός μόνο από το ν' αποφασίσει και για την απαγόρευση και κατ' επέκταση και τη διάλυση αυτών των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων γιατί αυτό θα ήταν αντίθετο στο άρθρο 11 παρ. 2 Σ. 1975 αφού η αρμοδιότητα γι' αυτό ανήκει, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, μόνο στον αρμόδιο αστυνομικό διευθυντή, και στους προσκαλούμενους από αυτόν, με τις προϋποθέσεις του β.δ. 269/1972, νομάρχη και εισαγγελέα πρωτοδικών ή τους νόμιμους αναπληρωτές τους, σε συνδυασμό και με το άρθρο 171 ΠΚ.

Υπέρ της εκδοχής αυτής συνηγορούν και οι απαντήσεις που έδωσε, κατά την ψήφιση του ν. 1481/1984 στη Βουλή, και που είναι σημαντικό ερμηνευτικό βοήθημα (Κ. Σημαντήρα, Γενικά αρχαί κμ. Τ. Α 1980, παρ. 11, Β σ. 60), ο τότε υπουργός Δημόσιας Τάξης Ι. Σκουλαρίκης, στις διάφορες παρατηρήσεις που διατυπώθηκαν, γιατί δεν μετέχει στην παραπάνω νομαρχιακή αστυνομική επιτροπή ο εισαγγελέας πρωτοδικών, που τις απόκρουσε με τη σκέψη, ότι: ο τελευταίος έχει από το νόμο, ορισμένα καθήκοντα και έτσι δεν μπορεί να εγκλωβισθεί σ' ένα όργανο και να του αφαιρεθούν τα συνταγματικά του καθήκοντα της αυτοτελούς δράσεώς του, (Πρακτικά, σ. 1347, συνεδρίαση ΛΕ/3.9.1984, σ. 1371, συνεδρίαση ΛΣΤ/4.9.1984, σ. 1464, συνεδρίαση ΛΗ/6.9.1984), και έτσι η παραπάνω νομαρχιακή επιτροπή, αναφορικά με τις διαλύσεις πολιτικών συγκεντρώσεων «δεν ασχολείται με το αντικείμενο αυτό και μένει ως έχει η κατάσταση» (Πρακτικά, σ. 1466) συνεδρίαση ΛΗ/6.9.1984) και ότι αναφορικά με τις πολιτικές συγκεντρώσεις: «Θα ισχύει το ισχύον δίκαιον» (πρακτικά, σ. 1469, συνεδρίαση ΛΗ/6.9.1984).

III. Το συμπέρασμα λοιπόν από τα προεκτεθέντα είναι, ότι αφού το άρθρο 10 παρ. 2, α 10 παρ. 2, α.ν. 1481/1984, αναφορικά με την απαγόρευση και κατ' επέκταση και με τη διάλυση των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων, δεν έχει καταργήσει τα άρθρα 7 και 8 ν.δ. 794/1971 και το β.δ. 169/1972., αυτό σημαίνει ότι η υποχρέωση του εισαγγελέα πρωτοδικών και του νομάρχη ή των νόμιμων αναπληρωτών τους να προσέρχονται στον τόπο των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων όταν προσκαλούνται από τον αστυνομικό διευθυντή, υπό τις προϋποθέσεις του β.δ. 269/1972, εξακολουθεί να ισχύει.

Ο Εισαγγελέας
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Αριθμ. 957/1993

Προεδρεύων ο αντιπρόεδρος **Ν. Καβαλλιέρος**
Εισηγητής ο αεροπαγίτης **Δ. Πρίντζης**
Εισαγγελεύς **Δ. Δωρής**
Δικηγόρος **Σ. Φυτράκης**

«Στοιχεία θρασύτητας κατά της αρχής.- Οι λόγοι που επιβάλλουν την απαγόρευση των υπαίθριων συναθροίσεων δεν ελέγχονται από τα ποινικά δικαστήρια, ελέγχεται όμως η νομιμότητα της σχετικής απόφασης. –Αναιρείται η προσβαλλομένη καταδικαστική απόφαση για θρασύτητα κατά της αρχής λόγω έλλειψης αιτιολογίας διότι δεν εκτίθεται α) αν η απαγορευτική της δημόσιας συνάθροισης απόφαση είχε αιτιολογία τόσο ως προς τους λόγους, που επέβαλαν την απαγόρευση όσο και ως προς την αδυναμία της αστυνομίας να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο με ηπιώτερα μέσα, β) αν η περί απαγορεύσεως απόφαση ανακοινώθηκε και με ποιο τρόπο, ώστε να κριθεί αν ο αναιρεσείων έλαβε γνώση της απαγόρευσης και γ) αν πριν από την εντολή διάλυσης της συγκέντρωσης προηγήθηκε τριπλή πρόσκληση».

Κατά μεν την πρώτη παράγραφο του άρθρου 171 ΠΚ, όποιος μετέχει σε δημόσια συνάθροιση στο ύπαιθρο που απαγορεύτηκε νόμιμα από την αρμόδια αρχή τιμωρείται με φυλάκιση μέχρις έξι μηνών ή με χρηματική ποινή, κατά δε την δεύτερη παράγραφο του αυτού άρθρου, όταν πλήθος συγκεντρωμένο στο ύπαιθρο κληθεί νόμιμα από τον αρμόδιο πολιτικό ή στρατιωτικό υπάλληλο να διαλυθεί, καθένας από τους συγκεντρωμένους που δεν απομακρύνεται από την συνάθροιση μετά την τρίτη πρόσκληση τιμωρείται με φυλάκιση μέχρις ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι αναγκαίο αντικειμενικό στοιχείο για τη θεμελίωση του ως άνω εγκλήματος της θρασύτητας κατά της αρχής είναι για μεν την πρώτη περίπτωση (παρ.1) η ηθελημένη συμμετοχή κάποιου σε δημόσια συνάθροιση, δηλαδή σε συγκέντρωση περισσότερων ατόμων η οποία απαγορεύτηκε νόμιμα από την αρμόδια αρχή, εν γνώσει της απαγόρευσης, καθιερωμένου έτσι του καθηκόντος υπακοής μόνο στις νόμιμες πράξεις των κρατικών οργάνων, για δε την δεύτερη περίπτωση (παρ.2) η μη απομάκρυνση από την συνάθροιση μετά νόμιμη πρόσκληση από τον αρμόδιο πολιτικό ή στρατιωτικό υπάλληλο, δηλαδή επίμονη άρνηση προς υπακοή. Η απαγόρευση είναι νόμιμη όταν γίνεται από την αρμόδια καθ' ύλην και κατά τόπον αρχή και κατά τους τύπους που διαγράφονται στο νόμο. Εξάλλου, κατά το άρθρο ΙΙ παρ.2 του ισχύοντος Συντάγματος, η αστυνομία μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται, οι οποίες μπορούν να απαγορευθούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως ο νόμος ορίζει. Τέτοιος νόμος είναι το Ν.Δ. 794/1971 «περί δημοσίων συναθροίσεων», το οποίο κατά τις σχετικές με την δημόσια συνάθροιση, την απαγόρευση αυτής, την γνωστοποίηση της απαγορευτικής απόφασης από την αστυνομική αρχή και την διάλυση της συνάθροισης από αυτή διατάξεις του, που συμπορεύονται προς το Σύνταγμα, εξακολουθεί, σύμφωνα με το άρθρο 112 παρ. 1 του αυτού Συντάγματος, να ισχύει. Με το άρθρο 1 παρ. 2 του ως άνω νομοθετικού διατάγματος προσδιορίζεται η έννοια της δημόσιας συνάθροισης,

ενώ με τα άρθρα 6 και 7 αυτού καθιερώνεται και η δυνατότητα της απαγόρευσης, της ανακοίνωσης και της διάλυσης αυτής, καθώς και τα αποτελέσματα της μη κοινοποίησης της απαγόρευσης στην οριζόμενη προθεσμία. Για να απαγορεύσει δε η αστυνομική αρχή την δημόσια συνάθροιση πρέπει προηγουμένως να ερευνήσει και πεισθεί ότι ο κίνδυνος αυτός δεν μπορεί να αποτραπεί με ηπιότερα της απαγόρευσης αστυνομικά μέτρα, η σχετική, δε απόφαση πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να γνωστοποιηθεί ώστε αυτοί που μετέχουν στη συνάθροιση να λάβουν γνώση. Τέλος οι λόγοι που επιβάλλουν την απαγόρευση απόκείνται στην κρίση της αστυνομικής αρχής και δεν ελέγχονται από τα ποινικά δικαστήρια, ελέγχεται όμως από αυτά η νομιμότητα της σχετικής απόφασης. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό του σκεπτικού προς το διατακτικό της προσβαλλόμενης απόφασης, το δικάσαν σε δεύτερο βαθμό Τριμελές Εφετείο Αθηνών, εκτιμώντας ανελέγκτως τις αποδείξεις, δέχθηκε τα εξής, καθόσον αφορά τον αναιρεσιόντα Ι.Β. και την αποδιδόμενη σε αυτόν πράξη της θρασύτητας κατά της αρχής. Ο εν λόγω αναιρεσιών – κατηγορούμενος στην Αθήνα τις νυχτερινές ώρες της 26 Μαρτίου 1986 απόφαση της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών και δεν απομακρύνθηκε από την συγκέντρωση αυτή, καίτοι κλήθηκε νόμιμα από τον παριστάμενο εισαγγελέα και τον επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης αξιωματικό, αλλά επεχείρησε να πραγματοποιήσει με τους συγκατηγορούμενους του πορεία πέρα από τα προπύλαια του Πανεπιστημίου προς την πλατεία Ομονοίας και τελικά μόνο με την επέμβαση των αστυνομικών δυνάμεων απομακρύνθηκε. Με τις παραδοχές αυτές κήρυξε τον αναιρεσιόντα ένοχο και τον καταδίκασε, εκτός άλλων και για την πράξη της θρασύτητας κατά της αρχής, υπό την μορφή και των δύο προαναφερόμενων περιπτώσεων του άρθρου 171 ΠΚ. Έτσι όμως η προσβαλλόμενη απόφαση δεν έχει την επιβαλλόμενη από τα άρθρα 93 παρ.3 του Συντάγματος και 139 ΚΠΔ, ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, αφού δεν εκτίθενται σε αυτήν: **α)** αν η απαγορευτική της δημόσιας συνάθροισης απόφαση είχε αιτιολογία τόσο ως προς τους λόγους που επέβαλαν την απαγόρευση, οι οποίοι δεν αναφέρονται, όσον και ως προς την αδυναμία της αστυνομικής αρχής για την αντιμετώπιση του κινδύνου με άλλα, ηπιότερα της απαγόρευσης, μέσα, για να κριθεί η νομιμότητα αυτής, **β)** αν η περί απαγορεύσεως απόφαση ανακοινώθηκε και τον τρόπο της ανακοίνωσης αυτής, για να κριθεί αν ο αναιρεσιών, που, όπως δέχεται το Εφετείο, συμμετείχε στη συνάθροιση και την πορεία, έλαβε γνώση της απαγόρευσης και **γ)** αν πριν από την εντολή διάλυσης της συγκέντρωσης προηγήθηκε τριπλή πρόσκληση από τον παριστάμενο εισαγγελέα ή τον επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης αξιωματικό. Επομένως πρέπει να γίνουν δεκτοί ως βάσιμοι οι πρώτος και δεύτερος λόγοι αναίρεσης, κατά το πρώτο μέρος τους και να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση ως προς την καταδικαστική διάταξη αυτής για την πράξη της θρασύτητας κατά της αρχής. Περαιτέρω πρέπει να επεκταθεί, κατά το άρθρο 469 ΚΠΔ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 13 παρ.1 του νόμου 1941/1991, το ανααιρετικό αυτό αποτέλεσμα και στους κατηγορούμενους Ε.Β και Γ.Φ., οι οποίοι επίσης καταδικάστηκαν για την ίδια πράξη και δεν άσκησαν αναίρεση, γιατί οι λόγοι που έγιναν δεκτοί δεν αρμόζουν αποκλειστικά στο πρόσωπο του αναιρεσιόντος.

Αριθ.76/1966

Προεδρεύων ο αντιπρόεδρος **Θ. Σταυρόπουλος**
Εισηγητής ο αρεοπαγίτης **Κ. Καλαμποκιάς**

«θρασύτης κατά της αρχής.- Απαιτείται διάλυσις της συγκεντρώσεως υπό τους όρους άρθρ.10 Συντάγματος και τήρησις όρων άρθρ.299 §3 Κανονισμού Χωροφυλακής. – Πλήρης η αιτιολογία της καταδικαστικής αποφάσεως. –Νομίμως εγένετο η κοινοποίηση της κλήσεως προς εμφάνισιν.- Πότε είναι νόμιμος η πρόσκλησις προς διάλυσιν. Δεν υπάρχει μεταβολή κατηγορίας εκ του ότι εν τη αποφάσει προσετέθησαν και έτερα αρμόδια πρόσωπα, ως απευθύναντα την πρόσκλησιν προς διάλυσιν».

1.- Επειδή, εκ μεν της διατάξεως του άρθρου 171 παρ. 2 Π.Κ. καθ' ην (παρατίθεται η διάταξις) εκ Δε της διατάξεως του άρθρου 299 παρ. 3 του Δ/ματος της 12/6-28-4/958 «περί κυρ. κανονισμού Υπηρεσίας Χωροφυλακής» καθ' ην η διάλυσις ταραχωδών άοπλων συγκεντρώσεων συντελείται ως εξής: ο οικείος Δ/ντής Χωρ/κής μεταβαίνει μετά του εκπροσώπου της Διοικητικής Αρχής η του Εισαγγελέως Πρωτοδικών, προσκαλούμενον εγκαίρως, εις τον τόπον της συγκεντρώσεως και προτρέπει το πλήθος να διαλυθή, όταν δεν υπακούση γίνονται τρεις διαδοχικά προσκλήσεις είτε δια μεγαφώνου είτε υπό του ηγήτορος γεγωνυία τη φωνή και εν ανυπακοή, το πλήθος διαλύεται βιαίως κλπ.» σαφώς προκύπτει ότι προς στοιχειοθέτησιν της δια ταύτης προβλεπομένης και τιμωρουμένης πράξεως της θρασύτητος της Αρχής απαιτείται, το μεν η υπό της επιτοπίας αρμοδίας διοικητικής και δη αστυνομική αρχής λήψις του υπό του άρθρου 10 του Συντάγματος απορρέοντος κατασταλτικού μέτρου της διαλύσεως της εν υπαίθρω επιτραπέισης και συγκεκριμένης συναθροίσεως, όταν αυτή είναι παράνομος, ήτοι δεν είνε ήσυχος και άοπλος (αρθρ.10 του Συντάγματος) η εξετράπη εις τοιαύτην, το δε η προς τούτο υπό της αρχής πρόσκλησις προς το συνηθροισμένον πλήθος όπως διαλυθή και εν ανυπακοή επανάληψις ταύτης τρίς κατ' ανάλογα χρονικά διαστήματα δια μεγαφώνου, είτε υπό του ηγήτορος γεγωνυία τη φωνή... εξ άλλου έλλειψις της υπό των άρθρ. 93 του Συντάγματος και 139 Κ.Π.Δ. επιβαλλομένης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας, ήτις κατά το άρθρον 510 παρ. 1 στοιχ. Δ του αυτού Κώδικος, συνιστά λόγον αναιρέσεως, υφίσταται εις την περίπτωσιν καθ' ην δεν εκτίθενται εν τη αποφάσει τα πραγματικά περιστατικά εξ ων συνήγαγε το δικάσαν δικαστήριον την ύπαρξιν των εξ υποκειμένου και εξ αντικειμένου στοιχείων του εγκλήματος, ουδέ αι αποδείξεις εξ ων επείσθη περί τούτων, ως και οι νομικοί λόγοι, εξ ων έκρινε την υπαγωγήν των αποδειχθέντων γεγονότων, εις την ην εφήρμοσε νομική διάταξιν. Όθεν το δικάσαν δικαστήριον, ως εκ του σκεπτικού εν συνδυασμώ προς το διατακτικόν της προσβαλλομένης αποφάσεως δείκνυται, δεχθέν, κατ' ανέλεγκτον επί πραγμάτων κρίσιν, ότι: η αναιρεσειούσα μετά των λοιπών εν τη προσβαλλομένη αποφάσει διαλαμβανομένων συγκατηγορουμένων περί την 20 ώραν της 1^{ης} Οκτωβρίου 1965 αποτελούντες μετ' άλλων πλήθος συγκεντρωμένον εις την πλατείαν «νέων Καταστημάτων» εις το κινηματοθέατρον της οποίας επρόκειτο να ομιλήση ο Υπουργός Συντονισμού και Οικονομικών Κ.Μ. εθорύβουν και προέβαινον εις αποδοκίμασίας, αίτινες ηδύναντο να προκαλέσωσι τους εκεί συγκεντρωμένους οπαδούς και φίλους του ανωτέρω Υπουργού εις επιθέσεις εναντίον των, με συνέπειαν την διατάραξιν της δημοσίας τάξεως, ότι προς αποτροπήν τούτου οι παριστάμενοι κατά την ώραν ταύτην εις τον άνω χώρον δια την τήρησιν της τάξεως, Νομάρχης Χανίων, Εισαγγελεύς Πρωτοδικών και διοικητής Χωροφυλακής Χανίων μετά ματαίας

προς τούτο προτροπός, απεφάσισαν την διάλυσιν τους ως άνω θορυβούντος συγκεντρωμένου πλήθους, προς τούτο δε ο Διοικητής Χωροφυλακής δια των υπ' αυτού ηγητόρων αξιωματικών τμημάτων χωροφυλακής προσεκάλεσεν ου μόνον τρις αλλά πλειστάκις και κατ' επανάληψιν τούτους όπως διαλυθώσιν παρισταμένου του τε Νομάρχου και του Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών Χανίων προβάντων και τούτων εις προσκλήσεις προς τούτο, πράγμα όπερ ούτοι δεν έπραξαν, εμμένοντες εις τας θορυβώδεις και απρεπείς αποδοκιμασίας και είτα κηρύξαν τούτους ενόχους του εγκλήματος της θρασύτητος της Αρχής προβλεπόμενον και κολαζόμενον υπό της παρ. 3 του άρθρου 171 Π.Κ. διέλαβε την κατά τα άρθρα 93 του Συντάγματος και 139 Κ.Π.Δ. επιβαλλομένην ειδική και εμπειριστατωμένην αιτιολογίαν, καθότι το ως εφετείον δικάσαν δικαστήριον των εν Χανίοις Πλημμελειοδικών ήχθη εις το πόρισμα περί της πράξεως και της εις ταύτην ενοχής της αναιρεσειούσης και των λοιπών μετ' αυτής συγκατηγορουμένων μετ' εμπειριστατωμένην εκτίμησιν των ενώπιόν του διεξαχθεισών και υπ' αυτού λεπτομερώς αναφερομένων αποδείξεων και αναλυτικήν έκθεσιν των προκυψάντων πραγματικών περιστατικών και δια σειράς των δικαιολογούντων το πόρισμα τούτο συλλογισμών κατά τρόπον επαρκώς πληρούντα τας ως άνω περί ειδικής αιτιολογίας διατάξεις, ο δε περί του εναντίου 1^{ος} του κυρίου δικογράφου λόγος αναιρέσεως είνε απορριπτέος ως αβάσιμος.

2.- Επειδή, ως εκ των πρακτικών της δίκης και της προσβαλλομένης αποφάσεως δείκνυται περιέχονται εν αυτή αριθμητικώς τα εφαρμοσθέντα υπό του δικάσαντος δικαστηρίου άρθρα του Ποινικού Νόμου επί τη πράξει δι' ήν εκηρύχθη ένοχος και κατεδικάσθη η αναιρεσειούσα ο δε περί του εναντίου 2^{ος} λόγος αναιρέσεως του κυρίου δικογράφου είνε απορριπτέος ως αβάσιμος.

3.- Επειδή, εκ του συνδυασμού των διατάξεων των άρθρων 500, 320 και 321 Κ.Π.Δ. σαφώς συνάγεται ότι ο Εισαγγελεύς κλητεύει εις το ακροατήριον του δικαστηρίου τον εκκαλούντα και τους λοιπούς διαδίκους οίτινες παρέστησαν κατά την συζήτησιν εφ' ης εξεδόθη η εκκληθείσα απόφασις εις την υπ' αυτού ορισθείσαν δικάσιμον, ως και ότι άμα τη κατά το άρθρον 155 Κ.Π.Δ., επιδόσει της κλήσεως εις τον κατηγορούμενον, η υπόθεσις θεωρείται εισαχθείσα εις το ακροατήριον του αρμοδίου δικαστηρίου εις την ορισθείσαν δικάσιμον, δεν δικαιούται δε ο Εισαγγελεύς να ματαιώνη ταύτην και ορίση νέαν ταύτης δικάσιμον. Όθεν προκύπτοντος εκ του εν τη δικογραφία από 19/10/1965 αποδεικτικού επιδόσεως του ποινικού δικαστικού κλητήρος των εν Χανίοις Πλημμελειοδικών Σ.Β. ότι εις την εκκαλούσαν και ήδη αναιρεσειούσαν επεδόθη η από 11/10/1965 κλήσις του Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών Χανίων, καλουμένου να εμφανισθή αυτοπροσώπως ενώπιον του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Χανίων την 29 Οκτωβρίου 1965 κατά την συζήτησιν εφέσεως του κατά της υπ' αριθ. 1139/65 αποφάσεως του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου Χανίων κατά διόρθωσιν υπό του Εισαγγελέως της εν αυτή κατά τα προδιαληφθέντα εις την αναιρεσειούσαν και τότε εκκαλούσαν ο δε περί του εναντίου 3^{ος} λόγος του κυρίου δικογράφου αναιρέσεως και 3^{ος} των προσθέτων είνε απορριπτέος ως αβάσιμος.

4.- Επειδή, εκ της διατάξεως του άρθρου 131 παρ.2 Π.Κ. ως εν τη πρώτη σκέψει εκτίθεται, προκύπτει ότι στοιχείον της αντικειμενικής υποστάσεως του δι' αυτής προβλεπομένου εγκλήματος είνε η υπό της επιτοπίου αρμοδίας διοικητικής και δη αστυνομικής αρχής διαταγή περί διαλύσεως της εν υπαίθρω συγκεντρώσεως και η μη απομάκρυνσις και της συναθροίσεως παρά την υπό των αρμοδίων πολιτικών ή στρατιωτικών υπαλλήλων τρις επαναληφθείσαν

νόμιμον πρόσκλησιν προς τους συναθροισμένους όπως διαλύθωσι, εξ ου διαπιστούται η επίμονος προς υπακοήν εις την αρχήν άρνησις των συνηθροισμένων. Νόμιμος δε είνε η πρόσκλησις η γενομένη υπό των αρμοδίων πολιτικών ή στρατιωτικών τηρουμένων εν προκειμένω των σχετικών διατάξεων των άρθρων 299 παρ.3 Κανονισμού Χωροφυλακής, 1 εδαφ. δ' νόμου 29/4/943 εις Κανονισμόν Αρχ. Αστ. Πόλεων 61/52. Τα στοιχεία ταύτα, εφ' ων στοιχειοθετείται το αδίκημα του αρθρ. 171 παρ.2 Π. Κ. περιέχονται τόσο εν τη προσβαλλομένη, όσον και εν τω επιδοθέντι κατηγορητήριω του Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών Χανίων, ο δε επί το ακριβέστερον γερόμενος προσδιορισμός εν τει προσβαλλομένη ότι την πρόσκλησιν προς διάλυσιν απηύθυνον εκτός του Διοικητού της Χωροφυλακής, και των υπό τούτου ενταλθέντων ηγητόρων ως διαλαμβάνεται εν τω κατηγορητηρίω και οι παρόντες Νομάρχης και ο Εισαγγελεύς Πλημμελειοδικών ουδεμίαν μεταβολήν της κατηγορίας συνιστά, ώστε η πράξις δι' ην κατεδικάστη να είνε κατά χρόνον τόπον και πραγματικά περιστατικά ουσιωδώς διάφορος εκείνης δι' ην εισήχθη εις δίκην και κατεδικάσθη, αφ' ου κατά νόμον αρκεί η πρόσκλησις να γίνη υπό του πολιτικού ή στρατιωτικού αρμοδίου υπαλλήλου, οίοι είνε πάντες οι ανωτέρω αναφερόμενοι και απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι περί του εναντίου 1^{ος} και 2^{ος} λόγοι του προσθέτου δικογράφου περί υπερβάσεως εξουσίας του Δικαστηρίου λόγω μεταβολής κατηγορίας.

Ποινικά Χρονικά Τόμ. ΙΣΤ'.

Αριθ.1300/1975 (αποφ.)

Δικασταί: **Ι. Πασχαλίδης,**
 Πρόεδρος: **Σ. Σαμουήλ και Δ. – Αιμ. Παπαγεωργίου,**
Εφέται

«Στοιχείον της θρασύτητος κατά της αρχής είναι η νομιμότης της περί απαγορεύσεως της συναθροίσεως διοικητικής πράξεως. – Δια το νόμιμον της απαγορεύσεως δημοσίς συναθροίσεως απαιτείται επαρκής αιτιολογία ταύτης, ην δεν συνιστά η απλή μνεία σωμαρών λόγων δημοσίας ασφαλείας και τάξεως. – Απαλλαγή των κατηγορουμένων λόγω αναιτιολογήτου απαγορεύσεως της συναθροίσεως και καταδίκη αυτών επί περιϋβρίσει αρχής. – Στοιχεία περιϋβρίσεως. – Κατά την μειοψηφίαν έδει να χωρήση καταδίκη επί θρασύτητι και απαλλαγή επί περιϋβρίσει αρχής».

Επειδή εκ της διατάξεως του άρθρου 171 παρ. 1 του Π.Κ., καθ' ην «ο μετέχων δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω, απαγορευθείσης νομίμως, υπο της αρμοδίας αρχής, τιμωρείται διά φυλακίσεως μέχρις εξ μηνών η διά χρηματικής ποινής», συνάγεται σαφώς ότι στοιχείον, αξιολογικόν της αντικειμενικής υποστάσεως του περί ου η διάταξις αύτη πλημμελήματος, συνιστά και η υπό επόψεις ετέρας των τοιούτων της νομίμου υποστάσεως και της αρμοδιότητος του απαγορεύσαντος διοικητικού οργάνου, τυπική νομιμότης της εκδιδομένης απαγορευτικής, της δημοσίας συναθροίσεως, διαταγής, ως δημιουργικής δημοσίων υποχρεώσεων των πολιτών, διοικητικής πράξεως. Όρον της τοιαύτης νομιμότητος αποτελεί και η εν τη εκδόσει της ως άνω διοικητικής πράξεως τήρησις των δι' αυτήν υπο του νόμου απαιτουμένων ουσιωδών τύπων (σχετ. Α. Μπουροπούλου «Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικος» Τομ. Α' υπό το άρθρον 171 αριθ. 2, κείμενον και σημ. 5, σελ. 100, 101, υπό το άρθρον 167 II αριθ. 3 σελ. 85). Ουσιώδη δε τύπον τηρητέον κατά την έκδοσιν διοικητικής πράξεως συνιστά και η διά κανόνος δικαίου εξ αντικειμένου ειδικως επιβεβλημένη, τυχόν, αιτιολογία της, ήτις, όντος, εν τοιαύτη περιπτώσει (κατ' αντίθεσιν προς την περίπτωσιν της εκ της φύσεως της διοικητικής πράξεως, άνευ ειδικής επιταγής νόμου, επιβαλλομένης αιτιολογίας), αναγκαίου όπως αυτή διατυπύται εν αυτώ τούτω τω σώματι της διοικητικής πράξεως, δέον να συντίθεται εκ λόγων νομίμων, ήτοι τοιούτων δυναμένων, κατά νόμον, να στηρίξωσι το διατακτικόν της, και να είναι επαρκής, της μη νομίμου τη της, προς ανύπαρκτον εξομοιουμένης, ελλιπούς αιτιολογίας επαγομένης ακυρότητα της διοικητικής πράξεως, διά παράβασιν ουσιώδους τύπου (σχετ. άρθρον 47 παρ. 1 αριθ. 2 του υπ' αριθμ. 3713/1928 κωδικοποιημένου νόμου «περί Συμβουλίου της Επικρατείας». Α.Π. 667/1972, 825/1973, 43/1972, 206/1970 εν ΕΕΝ 40/61, 41/373, 39/308, 37/560, βλ. νομολογίαν του Σ.Ε. εν τω 1ω τόμω του Συμπληρώματος Νομολογίας 1953-1960 Ι. Ν. Ζαχαροπούλου, υπό το θέμα «Διοικητική πράξις» αριθμ. 143, 144, 169, 214, 215 Μ. Στασινοπούλου «Δικαίον των Διοικητικών Πράξεων» παρ. 21 IV σελ. 216, 217, VI σελ. 227-230, παρ. 42β, σελ. 333-343, Κυριακοπούλου «Ελληνικόν Διοικητικόν Δίκαιον» (1947) Μέρος Β' σελ. 324-328, 292, 293). Κατά το άρθρον 10 του κατά τον εν προκειμένω κρίσιμον χρόνον ισχύοντος Συντάγματος της Ελλάδος του 1952 (σχετ. άρθρον 1 της Συντακτικής πράξεως της 1/1.8.1974), όπερ, άρθρον, τελουν εν αναστολή ισχύον δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 10 παρ. 3 της

Συντακτικής Πράξεως της 5/7.8.1974, επανετέθη εν ισχύϊ, και εν τη περιοχή του Νομού Θεσσαλονίκης, διά του, συμφώνως προς τ' άρθρα 12 εδ. Β' της Συντακτικής Πράξεως της 1/1.8.1974 και 10 παρ. 3 της προμνημονευθείσης Συντακτικής Πράξεως, εκδοθέντος Π.Δ. υπ' αριθμόν 700 της 9/9.10.1974, από της 20ης Οκτωβρίου 1974 (σχετ. άρθρον 103 του Ε.Ν.Α.Κ.), «οι Έλληνες έχουσι το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησύχως και αόπλως. Μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύνανται ν' απαγορευθώσιν, αν εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν». Κατά δε τας διατάξεις του άρθρου 6β παρ. 1 έως 5 του Ν.Δ. 79 της 30.12.1970/1.1.1971 «περί δημοσίων συναθροίσεων» (Ε.τ.Κ.Α/1/1971), αίτινες, ως μη περιορίζουσαι την δια του ανωτέρω άρθρου του Συντάγματος του 1952 υπέρ των Ελλήνων πολιτών καθοριζομένην σφαίραν υποχρεωτικής αποχής των οικονομικών οργάνων του Κράτους, από οιασδήποτε εντός αυτής συσταλτικής επεμβάσεως, εφ' όσον δι' αυτών τίθενται όροι επιτρεπτού της απαγορεύσεως εν υπαίθρω συναθροίσεων, ουχί ελασσόνες των δια του ως άνω άρθρου του Συντάγματος τεθειμένων, δεν αντιβαίνουν εις το άρθρον τούτο (σχετ. Α. Σβώλου – Γ. Βλάχου «Το Σύνταγμα της Ελλάδος» Τόμος Α', σελ. 89, 90 αριθ. 10, 11) και συνεπώς ισχύουσαι από της 1^{ης} Ιανουαρίου 1971 (άρθρον 14 του Ν.Δ. 794/1971), διετηρηθησαν εν ισχύϊ και μετά την διά του άρθρου 15 της Συντακτικής Πράξεως της 1/1.8.1974, ως τούτο ακριβέστερον διευτυπώθη εν άρθρω 10 παρ. 1 της Συντακτικής Πράξεως της 1/1.8.1974, ως τούτο ακριβέστερον διευτυπώθη εν άρθρω 10 παρ. 1 της Συντακτικής Πράξεως της 5/7.8.1974 καταργησιν του κατά την 15^{ην} Νοεμβρίου 1968 δημοσιευθέντος κειμένου συντάγματος, και ως προς τας μη αντικειμένας εις το Σύνταγμα του 1952 διατάξεις του, κατά το άρθρον 10 παρ. 2 της δευτέρας των ανωτέρω Συντακτικών Πράξεων, εκφράζον, εν προκειμένω, γενικωτέραν νομικήν αρχήν (σχετ. Α. Σβώλου – Γ. Βλάχου, ενθ' ανωτέρω, σελ. 96, 97 αριθ. 22, 24, Γ. Φαρδη «Επανάστασις defacto Κυβέρνησις – Συντακτικά Πράξεις» σελ. 13 – 17, 31, 32), «γνωστοποιηθείσης, κατά το άρθρον 3 παρ. 4 και 5 του παρόντος, δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω, η αστυνομική αρχή δύναται ν' απαγορεύση ταύτην εάν ήθελε κρίνει, μετ' έρευνας, ότι εκ της πραγματοποιήσεως αυτήν επίκειται κίνδυνος διά την δημοσίαν τάξιν και σφάλειαν μη δυνάμενος ν' αποτραπή δι' ηπιωτέρων αστυνομικών μέτρων. Αρμοδία δια την απαγόρευσιν δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω είναι η αστυνομική αρχή του τόπου εν ω αύτη μέλλει να πραγματοποιηθή. Η απόφασις περί απαγορεύσεως δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρου δέον να περιέχη τους λόγους τους δικαιολογούν τας, κατά την κρίσιν του εκδόντος ταύτην, το επικείμενον κίνδυνον της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας και την αδυναμίαν αποτροπής αυτό δι' άλλων ηπιωτέρων της απαγορεύσεως μέτρων. Αντί της πλήρους απαγορεύσεως δύναται, δι' ητιολογημένης αποφάσεως της αρμοδίας αστυνομικής δια την απαγόρευσιν, αρχής να επιτραπή η συνάθροισις υπό όρους, ως η μετάθεσις του χρόνου η του τόπου της συναθροίσεως ή υπό άλλους ειδικούς περιορισμούς πέραν των υπό του παρόντος οριζομένων. Η απόφασις, η απαγορεύουσα την δημοσίαν συνάθροισιν εν υπαίθρω ή η επιτρέπουσα ταύτην υπό όρους, δέον να κοινοποιήται εις τον πρόεδρον της συναθροίσεως οκτώ τουλάχιστον ώρας πρό της ορισθείσης διά την πραγματοποίησιν της συναθροίσεως. Μη κοινοποιηθείσης αντιθέτου τινός αποφάσεως εντός της προθεσμίας ταύτης, η δημοσία εν υπαίθρω συνάθροισις λογίζεται ως μη απαγορευθείσα». Εκ των διατάξεων τούτων σαφώς προκύπτει ότι η ειδική αιτιολόγησις της περί απαγορεύσεως δημοσίας, εν υπαίθρω

συναθροίσεως διοικητικής πράξεως, είναι επιβεβλημένη, ουχί μόνον εξ αυτής της φύσεως ταύτης, ως δυσμενούς δια τους διοικουμένους και εν συνδρομή ωρισμένων όρων, κατά νόμον, εκδιδομένης (Α. Σβώλου-Γ.Βλάχου, ενθ' ανωτέρω, υπό το άρθρον 10 του Συντάγματος του 1952, αριθ. 62 σελ.227), αλλά και ευθέως, εκ του νόμου, και δέον όπως, διατυπωμένη εν αυτώ τούτω τω εγγράφω της διοικητικής πράξεως, περιλαμβάνη πλέον της κρίσεως περί επικειμένου, εν πραγματοποιήσει της συναθροίσεως, κινδύνου διά την δημοσία τάξιν και ασφάλειαν, μη δυναμένου ν' αποτραπή δι' ηπιωτέρου τινός, εν σχέσει προς την απαγόρευσιν, αστυνομικού μέτρου, αφ' ενός μεν τους, σχετικούς προς τας ιδιαίτερας περιστάσεις της συγκεκριμένης συναθροίσεως, λόγους τους, κατά την κρίσιν του απαγορεύοντος οργάνου, δικαιολογούντας την συνδρομήν κινδύνου επικειμένου της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας, αφ' ετέρου δε τους λόγους τους δικαιολογούντας κατά την κρίσιν του οργάνου τούτου την αδυναμίαν της δι' άλλων, ηπιωτέρων της απαγορεύσεως, μέτρων, αποτροπής του τοιούτου κινδύνου. Εν προκειμένω, εν τη δι ης απαγορεύθη η κατά 22αν Μαΐου 1975, εν Θεσσαλονίκη γενομένη δημοσία, εν υπαίθρω, συνάθροις, εις την οποίαν φέρονται μετασχόντες οι κατηγορούμενοι, υπ' αριθμόν 767/5/2562α/20.5.1975 διαταγή του Διευθυντού Αστυνομίας Θεσσαλονίκης, απευθυνθείση εις τους Γ.Κ. και Ι.Π., ως εκπροσώπους την εν Θεσσαλονίκη Επιτροπής δια την διεθνή ύφεσιν και την Ειρήνην, διαλαμβάνεται: «Έχομεν την τιμήν, εις απάντησιν της υπό σημερινήν ημερομηνίαν υμετέρας γνωστοποιήσεως, περί πραγματοποιήσεως την 22.5.1975 και ώραν 20.00 εκδηλώσεως ενταύθα και επι της διασταυρώσεως των οδών Βενιζέλου-Ερμού, προς τον σκοπόν καταθέσεως στεφάνου και ρίψεως ανθέων υπό της Επιτροπής Ύμνων και προς τούτο προσκαλουμένων υφ' υμών, διά του τύπου, πολιτών, εις μνήμην του αποβιώσαντος βουλευτού Γ.Λ., ητοι διά δημοσίας συγκεντρώσεως εν υπαίθρω εις κεντρικόν, εμπορικόν και μεγάλης κυκλοφοριακής κινήσεως χώρον, εξ ης θα δημιουργηθούν σοβαρά θέματα δημοσίας ασφαλείας, τάξεως και κυκλοφορίας να γνωρίσωμεν υμίν ότι βάσει των Κυβερνητικών περί δημοσίων συγκεντρώσεων, ανακοινώσεων και κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του άρθρου 10 του Συντάγματος, απαγορεύομεν την πραγματοποίησιν της ως άνω δημοσίας συγκεντρώσεως, ως και πάσαν εν ανοικτώ χώρω τοιαύτην η πορείαν ή διαδήλωσιν, εν τη περιοχή ημων, διά λόγους δημοσίας ασφαλείας, τάξεως και κυκλοφορίας, καθ' όλην την διάρκειαν της 22.5.1975». Εν τη επακολουθησάση δε, υπό χρονολογίαν 21^{ης} Μαΐου 1975, ανακοινώσει της Διευθύνσεως Αστυνομίας Θεσσαλονίκης, διαλαμβάνεται, κατά το ενδιαφέρον, εν προκειμένω, μέρος της: «Η Διεύθυνσις Αστυνομίας Θεσσαλονίκης ανακοινού ότι συμφώνως προς τας Κυβερνητικάς, περί δημοσίων συγκεντρώσεων, ανακοινώσεις και κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του άρθρου 10 του Συντάγματος απαγορεύει την εξαγγελθείσαν ημίν, υπο της Επιτροπής διά την διεθνή ύφεσιν και ειρήνην, δημοσίαν, εν υπαίθρω, συγκέντρωσιν, ενταύθα και επι της διασταυρώσεως των οδών Βενιζέλου – Ερμού, δι' αύριον (22.5.1975), ημέραν Πέμπτην και ώραν 20.00, ως και πάσαν ετέραν εν υπαίθρω τοιαύτην η πορείαν η διαδήλωσιν εις την πόλιν της Θεσσαλονίκης, καθ' όλην την διάρκειαν της 22.5.1975, διά σοβαρούς λόγους δημοσίας ασφαλείας, τάξεως και κυκλοφορίας». Ούτως, όμως, έχουσαι, κατά το ουσιώδες περιεχόμενον των, αι ανωτέρω απαγορευτικάί δημόσιαι, εν υπαίθρω, συναθροίσεις, διαταγαί, στερούνται αιτιολογίας δυναμένης να στηρίξη, κατά νόμον, το διατακτικόν των, η δ' εν αυταίς διατυπωμένη αιτιολογία είναι ελλιπής, εφ' όσον δεν διατυπούνται εν τω εγγράφω των κρίσις περί συνδρομής, εν πραγματώσει της

απαγορευομένης συναθροίσεως, επικειμένου, δια την δημοσίαν ασφάλειαν και τάξιν, και συγκεκριμένου, κατ' είδος, κινδύνου, μη δυναμένου ν' αποτραπή δια χρήσεως ηπιωτέρου εν σχέσει προς την απαγόρευσιν, αστυνομικού τινός μέτρου ην κρίσιν, δεν δύναται ν' αναπληρώση η εν γενικότητι αναφορά ως μελλόντων εν πραγματώσει της συναθροίσεως, να δημιουργηθώσι, σοβαρών θεμάτων δημοσίας ασφαλείας, τάξεως και κυκλοφορίας, η ως συντρεχόντων, σοβαρών λόγων δημοσίας ασφαλείας, τάξεως και κυκλοφορίας, ουδ' εκτίθενται εν τω σωματί των λόγοι δικαιολογούντες, κατά την κρίσιν της απαγορευούσης αστυνομικής αρχής, περί ης, κρίσεως ρητέον, ότι θα ήτο, υπο την έποψιν της ουσιαστικής της βασιμότητος, ανέλεγκτος, υπό του δικαστηρίου, πρόκλησιν εκ της πραγματώσεως της συναθροίσεως κινδύνου, επικειμένου και συγκεκριμένου κατ' είδος της δημοσίας ασφαλείας, και τάξεως και ύπαρξιν αδυναμίας αποτροπής του κινδύνου τούτου διά μέτρων ηπιωτέρων της απαγορεύσεως της συναθροίσεως. Συνεπώς, μη τηρηθέντος εν τη κρίσιμω περιπτώσει απαγορεύσεως, δημοσίας, εν υπαίθρω, συναθροίσεως, ουσιώδους νομίμου τύπου της αντιστοίχου διοικητικής πράξεως, συνισταμένου εις νόμιμον και επαρκή αιτιολογίαν της, η τοιαύτη απαγόρευσις δεν ήτο τυπικώς νόμιμος. Δι' ο και ελλείποντος σεοικείου της αντικειμενικής υποστάσεως του εν άρθρω 171 παρ. 1 του Π.Κ. προβλεπομένου πλημμελήματος, δέον όπως κηρυχθώσιν αθώοι τούτου οι κατηγορούμενοι.

Επειδή εκ των καταθέσεων των εν τω ακροατηρίω ενόρκως εξετασθέντων μαρτύρων, των αναγνωσθέντων, κατά τα εν τοις πρακτικοίς, εγγράφων, των απολογιών των κατηγορουμένων, συνδεδυασμένως λαμβανομένων, και της εν γένει της υποθέσεως αποδεικτικής διαδικασίας, απεδείχθη ότι εν Θεσσαλονίκη, την 22αν Μαΐου 1955 και μεταξύ της 8.30 και της 9.30 μεταμεσημβρινής ώρας, οι εκ των κατηγορουμένων Α.Μ. και Ε.Π., μετέχοντες της περί ης εν τη προηγουμένη σκέψει είρηται δημοσίας, εν υπαίθρω, συναθροίσεως και ευρισκόμενοι εις τον χώρο συμβολής των οδών Ερμού και Κομνηνών, ο πρώτος, και Βενιζέλου και Β. Ηρακλείου, ο δεύτερος, ενώ επεχειρείτο η υπό αστυνομικών οργάνων, εκτελούντων διατεταγμένην υπηρεσίαν, διάλυσις της ως άνω, συναθροίσεως, απηύθυναν, εν γενικότητι, εις αυτά, τας λέξεις «χαφιέδες», «φασίστες», «τρομοκράτες», ο πρώτος, και «κουφάλες», «φασίστες», «σεις σκοτώσατε τον Λαμπράκη», ο δεύτερος, θέλοντες ούτω, να πλήξουν ευθέως, ως πολιτειακόν θεσμόν, την Αστυνομικήν Αρχήν, ήτις και εν τοις πράγμασι, δια των χρησιμοποιηθεισών, ως άνω, απροσώπων και εν γενικότητι, υβριστικών, ευθέως θιγουσών αυτήν, εκφράσεων, εκ προθέσεως δημοσίως περιουβρίσθη, του δικαστηρίου πειθομένου περί των ανωτέρω περιστατικών ιδία εκ των επ' ακροατηρίου καταθέσεων των εχόντων ιδίαν, των συμβάντων, αντίληψιν μαρτύρων Χ.Λ., αντισυνταγματάρχου Χωροφυλακής, Ι.Δ., ενωμοτάρχου, Γ.Π. και Γ.Δ., χωροφυλάκων. Όθεν, δέον όπως κηρυχθώσιν οι ανωτέρω κατηγορούμενοι ένοχοι περιουβρίσεως δημοσίας αρχής (άρθρον 181 Π.Κ. σχετ. βλ. Α.Π. 94/1963, 221/1966 εν Π. Χρ. ΙΓ/227, ΙΣΤ/417), αναγνωρίσθη, όμως, εις την πράξιν ωθήσεως εξ αιτίων μη ταπεινών (άρθρον 84 §2 στοιχ. α' του Π.Κ.), εις δε τον δεύτερον το τοιούτον της εις την πράξιν ωθήσεως εξ αιτίων μη ταπεινών (άρθρον 84§2 στοιχ. β' του Π.Κ.), άτινα, αντιστοίχως, υπό του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, υπέρ αυτών ανεγνωρίσθησαν ω παρέπεται ότη υπό του δευτεροβάθμιου τούτου δικαστηρίου, μη αναγνώρισις αυτών θα συνεπήγετο ανεπίτρεπτον της θέσεως των ως άνω εκκαλεσάντων κατηγορουμένων επιδείνωσιν (άρθρον 470 του Κ.Π.Δ., σχετ. 'Α. Μπουροπούλου «Ερμηνεία του Κ.Π.Δ.» Έκδ. Β', υπό το άρθρον 470, ΙΙ, σελ.

153). Οι λοιποί των κατηγορουμένων, δέον να κηρυχθώσιν αθώοι και της πράξεως περιουβρίσεως αρχής, διότι εκ της εν γένει διαδικασίας, μη αποδούσης επαρκή εις βάρος των στοιχεία, κατελείφθησαν εύλογοι, περί της ενοχής των, αμφιβολίαι.

Ει και ηδύνατό τις αμφιβάλλων είπειν οι πάντες οι κατηγορούμενοι έδει να κηρυχθούν ένοχοι θρασύτητος κατά της αρχής, διότι τοι συμμετέσχον εις δημοσίαν εν υπαίθρω συνάθροισιν απαγορευθείσαν νομίμως υπό αρχής. Η υπ' αριθ. Πρωτ. 767/5/2562α έγγραφος απαγορευτική διαταγή της Αστυνομικής Διευθύνσεως Θεσ/νίκης, εξεδόθη κατά νομίμους τύπους υπό αρμοδίου καθ' ύλην κατά τόπον οργάνου διά τον εν άρθρο 10 του Συν/τος 1952 προβλεπόμενον λόγον, ήτοι κείμενον κίνδυνον εις την δημοσίαν ασφάλειαν οι δε συναθροισθέντες, τελούντες εν γνώσει της απαγορεύσεως, ως εκ της ανακοινώσεως αυτής δια του ημερησίου τύπου και του ραδιοφώνου, ώφειλον αν συμμορφωθώσι, μη διμενοι να αμφισβητήσωσι το κύρος της απαγορευτικής διαταγής δι' έλλειψιν επαρκούς ολογίας (Α.Π. 509/66 Π.Χ. ιζ' 155). Περα το γεγονός ότι η συνάθροισις δεν ήτο κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν δεν λαμβάνεται μεταξύ των στοιχείων του άνω κήματος, διότι αποτελεί τον νόμιμον λόγο δι' όν η αρχή απηγόρευσε την συνάθροισιν και συνεπώς είναι βεβαιωμένον υπό του αρμόδιου προς τούτο οργάνου (Αιτιολ. σ. 282). Εξ άλλου και οι κατηγορούμενοι Α.Μ. και Ε.Π. έδει να κηρυχθώσιν αθώοι της ετέρας πράξεως της περιουβρίσεως αρχής, διότι τα υπ' αυτών και των λοιπών συναθροισθέντων επαναλαμβανόμενα ρυθμικά συνθήματα πολιτικού περιεχομένου, ως «φασίστες, χαφιέδες, σ' όλους χειροπέδες», «φασίστες σκοτώσαν το Λαμπράκη», και «ο Λαμπράκης ζη», δεν εστρέφον κατά των αστυνομικών οργάνων, αλλ' απειλούν έκφρασιν των πολιτικών πεποιθήσεων και της βουλήσεως των συγκεντρωθέντων περί των συνθηκών της δολοφονίας του βουλευτού Γ.Λ. και τον στιγματισμόν των αμέσως και εμμέσως συμμετασχόντων εις την εκτέλεσιν του εν λόγω εγκλήματος. Ανεξαρτήτως όμως τούτων, ωρισμέναι φράσεις, ως «αίσχος, ντροπή σας κ.λ.π.» στρεφόμεναι κατά των μη χρησιμοποιήσαντων ήπια μέσα προς διάλυσιν της συναθροίσεως αστυνομικών οργάνων, δεν εστρέφοντο κατ' αντικείμενον και κατά την πρόθεσιν των κατηγορουμένων κατά της αστυνομικής αρχής, ως πολιτειακού θεσμού, αλλά κατά τω βιαίως ενεργούντων κατά των πολιτών φυσικών προσώπων.

VII ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το άρθρ.11 του Συντάγματος καθιερώνει το δικαίωμα του συνέρχεσθαι. Συνάθροιση (liberté de réunion) είναι: Η εις τον αυτό τόπο συγκέντρωση πολλών ατόμων, κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως για να λάβουν αποφάσεις σε κοινό ζήτημα. Η συνάθροιση διακρίνεται σε ιδιωτική και σε δημόσια. Η ιδιωτική πραγματοποιείται κατ' οίκον ή σε κλειστό εν γένει χώρο που δεν είναι προσιτός στον καθένα. Οι ιδιωτικές συναθροίσεις είναι απολύτως ελεύθερες και δεν υπόκεινται σε περιορισμούς. Οι δημόσιες συναθροίσεις διακρίνονται σ' αυτές που πραγματοποιούνται σε κλειστό χώρο και στις πραγματοποιούμενες εν υπαίθρω.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η αστυνομία μπορεί να παρίσταται μόνον στις εν υπαίθρω συναθροίσεις, οι οποίες όπως γίνεται δεκτό πραγματοποιούνται σε μη περιτοιχισμένο και προσιτό στον καθένα χώρο. Ο σκοπός της αστυνομικής παρουσίας στις δημόσιες εν υπαίθρω συναθροίσεις είναι η διατήρηση της τάξεως και η πρόληψη τελέστως αξιοποιώνων πράξεων, κατά συνέπεια δεν πρέπει να θεωρούνται θεμιτές κατά το Σύνταγμα (Βλ. και άρθρ.11 ΕΣΔΑ) αστυνομικές δραστηριότητες όπως η λήψη φωτογραφιών, η εξακρίβωση και καταγραφή των στοιχείων της ταυτότητας τους κ.α.

Η υπό ευρεία έννοια ελευθερία της συνάθροισης διακρίνεται στην συνάθροιση υπό στενή έννοια και στην ελευθερία της διαδήλωσης, με την μορφή πορείας, η οποία έχει καταλήξει να είναι η πιο σημαντική, δυναμική, αλλά και η πιο συχνή εφαρμογή της ελευθερίας συναθροίσεως στα πλαίσια ενός ιδιαίτερου και αυστηρότερου νομοθετικού πλαισίου.

VIII ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Κ. , Επιτ. Συντ. δικ., 3

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου ΙΙΙ, Θ έκδοση, Αθήνα 2001

ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ Γ. , Συνταγματικό Δίκαιο ΙΙ.Οι λειτουργίες του κράτους, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, τεύχ. α΄, Αθήνα 1980

ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Δ. , Ερμηνεία Συνταγματικού Δικαίου, τ. Β΄, Αθήναι, 1904

ΚΥΡΙΑΚΟΥ Δ., Ερμηνεία Συνταγματικού Δικαίου, τ. Β΄, Αθήναι, 1980

ΜΑΝΕΣΗΣ Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, ατομικές ελευθερίες α΄, Πανεπιστημιακές παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, εκδ. 3^η, Θεσσαλονίκη, 1981

ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι., Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στο ελληνικό, γαλλικό και αγγλικό δίκαιο, Αντ. Ν. Σάκκουλα 1995

ΠΑΡΑΡΑΣ Π., Σύνταγμα 1975, Corpus I, 1982 σελ. 195 επ.

ΠΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ Π., Συναθροίσεις-Συγκεντρώσεις, εκδ. Σάκκουλα, Θεσ/κη, 1987

ΡΑΙΚΟΣ Α., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου (κατά το Σύνταγμα του 1975), τ. Α΄, εκδ. 12^η, Αθήναι, 1982

ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ Ν. , Συντ. Δίκαιο Γ΄ 1923 σ. 159 επ.

ΣΒΩΛΟΣ Α./ΒΛΑΧΟΣ Γ., Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Β΄ 1955, σελ.186 επ.

ΣΒΩΛΟΣ Α., Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις, σελ. 107 επ.

ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ Χρ. /(Κ. Γεωργόπουλος) Συντ. Δίκ., Β΄, Β΄ 1966 σ.129 επ.

ΤΑΧΟΣ Α., Δίκαιο της Δημόσιας τάξης, 1990, σ. 217 επ.

ΤΣΙΡΗΣ Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης, 1988

ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ. Αντ. Σάκκουλας 1998

ADRIAN RUESKH, Die Versammlungsfreiheit nach schweizerischem Recht, Schutlithess Polygr. Verlag, Zurich 1983

BALLALLOUDZ, Droits de l'homme et organisations internationales, vers un nouvel ordre humanitaire mondial, Paris, 1984
15

COLLIARD CL.-A., libertés publiques, εκδ. 6^η Paris, 1982

PEIRRE FAIRE (sous la dir.De), La Manifestation, PENSP, Paris 1990

PERGOLESII, Dir. Cost. 1952 σελ. 305